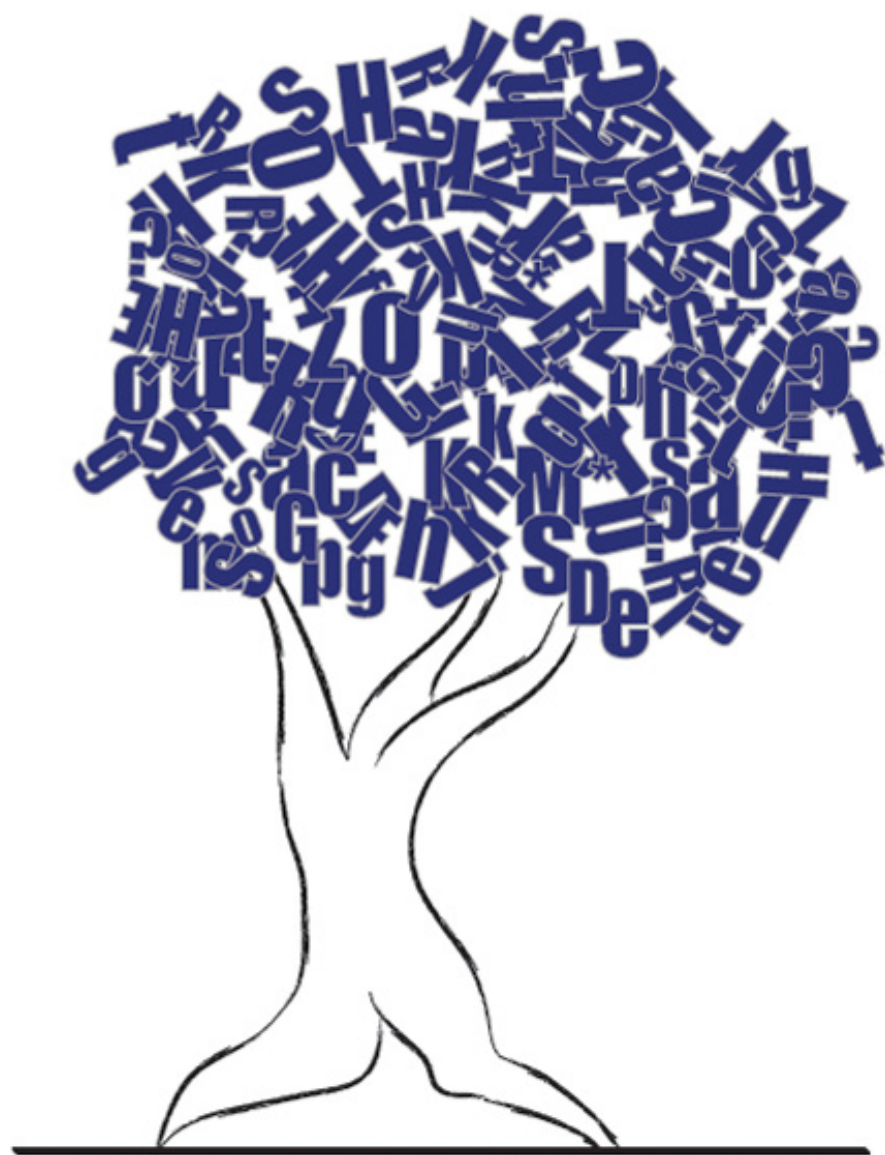

KNJIZNIČARKA KNJIZNIČARU

Časopis knjižničarskog društva Rijeka
UDK 02 - Rijeka - godina 3 - broj 3

* e-knjige

Knjižničar/ka

Časopis Knjižničarskog društva Rijeka

Tema broja:

E-knjiga

godina 3

broj 3

2012.

UDK 02

ISSN 1848-5790

Impressum

E-ISSN 1848-5790

UDK: 02

Kontakt:

Knjižničarsko društvo Rijeka,

Dolac 1

51 000 Rijeka

Tel/ + 385 51 336 911

Faks/ + 385 51 332 006

e-mail: kontakt@kdr.hr

www.kdr.hr

Izdavač: Knjižničarsko društvo Rijeka, Dolac 1, 51 000 Rijeka

Glavni urednik: Dejana Golenko

Izvršni urednik: Evgenia Arh

Uredništvo: Gorana Tuškan Mihočić, Korina Udina, Sanja Heberling Dragičević, Sanja Mrkić Radivojević, Vesna Miličević, Ivana Hrvat Kričančić, Jadran Zalokar, Branka Pemper

Lektura/korektura: Vesna Miličević, Sandra Stupčić

Grafičko oblikovanje i priprema elektroničkog izdanja:

Bulaja naklada

Medulićeva 6, Zagreb

info@bulaja.com

www.bulaja.com

Naslovnica: Jelena Rogošić

Časopis izlazi jedanput godišnje

Časopis izlazi uz potporu [Primorsko-goranske županije](#)

Knjižničar, knjižničarka: časopis **Knjižničarskog društva Rijeka** stručni je časopis u kojem se objavljuju radovi iz područja knjižničarstva i informacijskih znanosti. Oblikovan je kao glasilo Knjižničarskog društva Rijeka s naglaskom na teorijski diskurs knjižničarstvu. Premda promiče i progovara ponajviše o prikazu rada knjižničara u Primorsko-goranskoj županiji, časopis nije isključivo regionalno obilježen. Stoga je cilj izlaženja časopisa doprinijeti razvoju, ukazati na novine, događanja te promicati i popularizirati rad svih vrsta knjižnica i knjižničara te artikulirati pitanja hrvatskoga knjižničarstva.

Sadržaj

Tema broja: E-knjiga _____	7
D. Živković: Elektronička knjiga: knjiga između prošlosti i budućnosti _____	8
M. Keča: E-knjiga — najnoviji oblik knjige _____	13
M. Keča: E-knjiga u srednjoj školi _____	25
A. Martek: Časopis <i>Geologia Croatica</i> : Od tiskane prema elektroničkoj inačici _____	41
M. Grlica: E-čitač _____	59
M. Grlica: E-čitač u narodnim knjižnicama _____	68
Knjižničarstvo danas _____	85
L. Lazzarich: Studij Informacijske kroatistike u Rijeci: putem tradicijskih putokaza _____	86
D. Mučnjak: Društvene mreže i knjižnice: etičko pitanje _____	95
J. Zalokar: Polilogija i problematika skrbi o zaštiti kulturne i knjižne baštine _____	128
G. Tuškan Mihočić: Narodna knjižnica u zajednici (ili zajednice u narodnoj knjižnici?) _____	135
A. Kolarić: Djeca i mladi na internetu u knjižnici: stavovi i iskustva Gradske knjižnice Rijeka _____	140
V. Miličević: Zagovaranje školskih knjižnica: školski knjižničar zagovarač _____	146
V. Miličević: Informacijska pismenost i dalje _____	151

Iz knjižnica i o knjižničarima	155
V. Lulić: Knjižnica Filozofskog fakulteta u Rijeci na novoj lokaciji	156
Lj. Črnjar: Projekt informatizacije školskih knjižnica Primorsko-goranske županije	158
I. Hrvat Kričančić, S. Vukušić: Knjižnica — komunikacijsko i multikulturalno središte lokalne zajednice (8. savjetovanje za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj)	162
D. Paro-Mikeli: Gradska knjižnica Bakar u službi svoje zajednice	167
K. Mahulja-Pejčić: Edukacija o Europskoj uniji: primjer dobre prakse	172
K. Udina: »Knjižničari knjižnici« — humanitarna akcija školskih knjižničara u Republici Hrvatskoj u 2011.	177
T. Krpan Mofardin: Bajke u lektiri mlađih razreda	184
K. Udina: Biblioteka »Učenici pisci« u školskoj knjižnici OŠ Kostrena	188
Osvrti, prikazi, vijesti	197
S. Stupičić: Izvještaj o radu Knjižničarskog društva Rijeka u razdoblju od 31. lipnja 2010. do 1. prosinca 2011. godine	198
D. Golenko: Humanitarna akcija »Kap dobrote u moru ljubavi«	201
D. Golenko: 12. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica	203
I. Vladilo: Osvrt na knjigu <i>Selo Gornji Kuti i njegova »Hrvatska čitaonica«</i>	207
K. Udina: Najbolji školski knjižničari nagrađeni godišnjom nagradom HUŠK-a »Višnja Šeta«	209

K. Udina: 1. državni stručni skup HUŠK-a u Splitu: Horori a priori? Knjige o kojima se ne govori, a tražene su fondovima školskih knjižnica _____ 213

Tema broja:

E-knjiga

Elektronička knjiga: knjiga između prošlosti i budućnosti

Daniela Živković

Filozofski fakultet u Zagrebu
Odsjek za informacijske znanosti
daniijela.zivkovic@zg.t-com.hr

U razvoju svake vrijedne stvari, a pogotovo one koja se može smatrati međašem u razvoju čovječanstva često se govori o budućnosti. Jedan od takvih izuma je bez ikakve sumnje tiskana knjiga. Danas se uz povijest tiskane knjige najčešće veže brojka 500 (na više) misleći na Gutenbergov izum tiskarske preše i objavljivanja Biblije u 42 retka prije punih 555 godina.

Pojava elektroničke knjige (e-knjige) devedesetih godina dvadesetog stoljeća potaknula je brojne rasprave o budućnosti tiskane knjige i svih struka koje su uz nju vezane. Jedva da je javnost primijetila da je u tim razmišljanjima, procjenama i nagađanjima proteklo već punih dvadesetak godina, dovoljno da se može opravdano govoriti i o povijesnom razvoju same elektroničke knjige. Dvadesetak godina raz-

voja elektroničkog nakladništva omogućilo je elektroničkoj knjizi postupnu afirmaciju u javnosti. Spomenimo nekoliko prijelomnih trenutaka.

Znamo kako je pozornost javnosti i masovnih medija najčešće vezana uz potencijalne dobitnike i konačne gubitnike nagrada. Tako je bilo i s nagradom Booker Prize 1998. u kojoj je e-knjiga izgubila utrku s tiskanom knjigom. Samo tri godine kasnije, već 2001. za elektroničku knjigu je ustanovljena posebna nagrada na najvećem svjetskom sajmu knjige — onom u Frankfurtu. Te je godine zaklada The International eBook Award Foundation (IeBAF) dodijelila prvi put nagrade u čak osam kategorija za najbolja postignuća u objavljivanju elektroničke knjige. Prva nagrada iznosila je 50.000 USD. Taj iznos primio je *Steven Levy, Crypto: How the Code Rebels Beat the Government (Penguin Putnam Publishing)* za najbolje djelo koje nije književno i *Amitav Ghosh, The Glass Palace (Random House Publishing)* za najbolje književno djelo.

Od te 1998. godine dosta se toga promijenilo u tome kako ljudi shvaćaju pojam elektronička knjiga. Čini se da su ljudi spoznali višeznačnost toga pojma, koji može značiti vrstu publikacije, tj. sadržaj, ali i sredstvo za čitanje te publikacije.

Ranih devedesetih godina razmišljalo se o tome je li uopće potrebno posebno definirati elektroničku knjigu. Na pomolu su bile neograničene mogućnosti objavljivanja različitih sadržaja na webu čiji je utjecaj na nakladništvo i knjižarstvo bio nesaglediv. Definicija elektroničke knjige utemeljena tih godina pokazala se dovoljno dobrom i pouzdanom da se primjenjuje i danas. Elektronička knjiga je tih godina definirana kao jedna ili više računalnih datoteka omeđenog sadržaja koje su dostupne javnosti na mreži (mrežna knjiga) ili u materijalnom obliku (na CD-ROM-u, DVD-u i drugim elektroničkim materijalnim medijima). Uz tekst, elektronička knjiga može donositi sliku i zvuk kao i veze sa srodnim mrežnim stranicama te program za izmjene i dopune. Ona može biti interaktivna dopuštajući izmjene i dopune čitatelja. Treba biti označena vlastitim međunarodnim standardnim knjižnim bro-

jem ISBN (International Standard Book Number), bilo da je ISBN jedina oznaka elektroničke knjige ili tek sastavni dio oznaka DOI (Digital Object Identifier) i URN (Uniform Resource Name) posebno stvorenih za poslovanje elektroničkom građom. Elektronička knjiga može biti dostupna u raznim formatima. Svaki format elektroničke knjige označen je vlastitim brojem ISBN. Najčešće je to format PDF koji se može čitati pomoću besplatnog programa *Acrobat Reader*, zatim *exe* format, što znači da je sama knjiga računalni program za čije čitanje nije potreban nikakav poseban program ili format html tako da se knjiga čita pomoću Internet Explorera. Elektroničku knjigu može se čitati na zaslonu računala, bilo neposredno na internetu ili učitavši je na vlastito računalo. No može se poslati elektroničkom poštom na ručni čitač koji se također često naziva elektronička knjiga. Takvi su proizvodi poznati pod trgovačkim nazivima *Soft Book*, *Rocket Book* *Everybook* koji u svojem kožnom uvezu više nalikuju tiskanoj knjizi, a *Millennium Reader* izgleda poput džepne knjige. Razvoj e-čitača vezan je uz povećanje ponude elektroničkih knjiga na tržištu pa je stoga pozornost posvećena masovnim projektima digitalizacije tiskanih knjiga. Kindle DX, Amazonov čitač e-knjiga od sredine siječnja 2010. prodaje se i u Hrvatskoj. Ima ugrađen čip za 3G, pa se učitavanje knjiga i novina obavlja na uređaju. Amazon.com je kao vodeći proizvođač e-čitača i trgovac e-knjigom istovremenim smanjivanjem cijene te agresivnim marketingom i internacionalizacijom Kindlea pokazao da elektronička industrija namjerava usmjeriti pažnju potrošača na e-čitače, kako bi pospješio prodaju uređaja i elektroničkih publikacija. Sigurno je da su e-čitači veliki poticaj trgovini e-knjigom i njezinom korištenju. To su uočile i tvrtke kao što je Telekom i VIP koje nude zbirke elektroničkih knjiga na čitanje na mobilnim telefonima.

Broj digitalnih zbirki i knjižnica neprestano raste. Za svaku je veću tradicionalnu knjižnicu tiskane građe pitanje prestiža, ali i potrebe stvarati zbirku elektroničkih izdanja kao dio svojeg fonda. Pojava elektroničke građe je zato pred knjižničare postavila mnoga pitanja kako ispuniti osnovne funkcije knjižnice, tj. kako skupljati,

obraditi, pohraniti i dati na korištenje elektroničku građu. Dosadašnja su iskustva pokazala da će knjižnice zadržati svoju funkciju i u elektroničkom okruženju. Smatra se da su upravo knjižničari nositelji promjena, jer su standardi i metapodaci dio njihove svakodnevnice. Od njih se očekuje da posreduju između sadržaja, nove tehnologije i korisnika.

Od 4. 7. do 4. 8. 2011. godine održao se 6. Svjetski sajam elektroničke knjige pod nazivom *World ebookfair.org* koji nudi čitateljima 6,5 milijuna knjiga besplatno. U odnosu na prošlogodišnji sajam broj se povećao za čak milijun knjiga.

No kako je nastao tako veliki sajam e-knjige. Snage je udružilo više od 100 digitalnih knjižnica besplatno ponudivši svoje naslove, a spomenimo samo one s najvećim brojem naslova: The Internet Archive (2.800.000 naslova u formatu pdf i MP3), World Public Library (2.100.000), Wattpad (1.500.000), Gutenberg Project (32.000), International Music Score Library Project (100.000 nota) te 10.000 iz raznih drugih zbirki. World Public Library nudi učitavanje 2.000.000 e-knjiga u formatu pdf po zatvaranju ovog sajma za svega 8,95 USD. Jedan od pokretača ovog sajma je Michael Hart, inače utemeljitelj Projekta Gutenberg.

Te velike zbirke nastale su zahvaljujući entuzijazmu njihovih osnivača i sponzora koji su omogućili postupak digitalizacije, ali i činjenici da su ta djela nezaštićena tj. da autori i nositelji prava iz njih više ne ostvaruju dobit. Prava autora traju za njegova života i sedamdeset godina po isteku godine u kojoj je umro.

Zato ne nađe li znatiželjni čitatelj jedan od željenih naslova među besplatnim knjigama na webu potražiti će ga u jednoj od zbirki e-knjiga kojima se pristup naplaćuje, jer autor ili nakladnik ostvaruje određenu dobit. Budući da čitati elektroničku knjigu znači imati pristup, uvjete pristupa i korištenja uključujući cijenu ugovorno utvrđuje nakladnik ili raspačavatelj e-knjige licencijom, spomenimo samo neke od najvećih kao Ebsco i Emerald.

U kontekstu elektroničkog nakladništva spominje se tisak na zahtjev (engl. *print-on-demand*). Tehnika je to tiskanja i raspačavanja knjige utemeljena na digitalnoj

tehnologiji, a omogućuje da se kupcu na zahtjev otisne i dostavi određena e-knjiga s weba tamo gdje i kada zatreba (u jednom ili malom broju primjeraka). Tehnička mogućnost da se e-knjiga otisne gdje i kada zatreba predstavlja novost u nakladništvu i knjižarstvu koja pokazuje da su ove dvije knjige komplementarne kako bi zadovoljile potrebu čitatelja na najbolji mogući način. Opsežne priručnike kao što su enciklopedije i rječnici čitat će se na zaslonu koristeći prednosti digitalnog medija kao što su pretraživanje velike količine podataka i povezivanje s drugim mrežnim stranicama. No elektronički objavljene romane i udžbenike ipak će se čitati otisnute na zahtjev.

Odnos između tiskane i elektroničke knjige bit će i dalje predmet rasprava stručnjaka koji se bave knjigom kao i ljubitelja knjige. No prosječan korisnik posegnut će ovisno o situaciji u kojoj se nalazi za onim što mu se nudi. Ima li uopće izbor, tj. da mu se isti sadržaj nudi u tiskanom i u elektroničkom obliku, tada će se odlučiti za oblik, tj. format ili medij koji je najprimjereniji njegovoj potrebi za čitanjem, odnosno konzultiranjem određenog sadržaja. Deviza je čitati bilo kad i bilo gdje!

E-knjiga – najnoviji oblik knjige

Marica Keča

marica.keca@gmail.com

Sažetak

Tiskana knjiga još uvijek je prisutna gotovo na svakom koraku našeg života. Nesumnjivo je u pet stotina godina postojanja bila od ključne važnosti u školama i fakultetima, odnosno u cjelokupnom odgojno-obrazovnom procesu. Zahvaljujući razvoju IC tehnologije u drugoj polovici 20. stoljeća knjiga je dobila novi oblik — nematerijalni. U ovom radu se navode različite definicije i opisi elektroničke knjige, njezino određivanje unutar konteksta IC tehnologije, pružen je osvrt na njen povijesni razvoj te povezanost s internetom, istaknute su njezine prednosti i nedostaci. Budući da je sve prisutnija na »policama« knjižnice u radu se navode neke promjene do kojih je dovela e-knjiga u poslovanju knjižnice i radu knjižničara.

Ključne riječi: elektronička knjiga, e-knjiga, digitalizacija knjige, prednosti e-knjige, nedostaci e-knjige, e-knjižnica

Uvod

Knjiga, ta drevna čovjekova tvorevina, u prošlosti je imala različite oblike koji su bili uvjetovani vrstom pisaćeg materijala (glina, svila, bambusova trska, papirus itd.). Današnji je izgled dobila u prvim stoljećima poslije Krista, kada se pojavio kodeks od pergamene. Stoljećima je taj oblik prevladavao, najprije od pergamene, a potom od papira.

Prva se velika promjena na području knjige dogodila daleke 1453. godine, kada je Johannes Gutenberg u njemačkom gradiću Mainzu tiskao prvu knjigu. Zatim je knjiga u 20. stoljeću poprimala i druge oblike. Bile su to knjige na mikrofilmu, mikroflišu, govorne knjige na magnetskoj vrpici itd. No, najvažniju je promjenu donijela, tzv. elektronička revolucija. Izvanredno brz razvitak IC tehnologije preselio je tekst iz papirnate knjige na kompjutorske ekrane. Stvoren je novi nematerijalni oblik knjige — elektronička knjiga. Knjige koje se tiskaju izlaze također i na disketi, CD-u ili DVD-u, danas već i na memorijskom sticku. Neke pak knjige, novine i časopisi ne izlaze više u papirnoj verziji, već samo na CD-u, DVD-u ili se objavljuju internetom.

Određenje pojma e-knjiga

Otkako je prije dvije tisuće godina poprimila oblik kodeksa, postala je svojevrsna »informativna arhitektura«¹ ili drugačije rečeno dominantni objekt koji obavlja informativnu funkciju. Tiskani oblik kodeksa postao je simbol intelektualnog i kulturnog razvoja zapadne civilizacije. Doživjela je brojne promjene u načinu pohrane, posredovanja i pristupa informacijama među kojima je su najveće izum tiska prije pet stotina godina i pojava interneta osamdesetih godina 20. stoljeća. Prepoznavši

¹ Kovač, M. Paradoksi kibervesolja: zakaj le e knjiga obstaja na papirju. // Knjižnica. 51, 3-4 (2007), str. 11.

njenu ulogu u društvu UNESCO je 1972. godine dao prvu službenu definiciju knjige kao »neperiodičnu publikaciju koja bez korica ima najmanje 49 stranica, a objavljena je u određenoj zemlji i dostupna javnosti«.²

S pojavom novih nositelja informacija na koje je bilo moguće spremati sadržaj knjige nastale su brojne dileme o tome što je knjiga. Prema gornjoj definiciji knjiga je samo ono što čvrsto držimo u ruci, zato danas UNESCO-ova definicija zahtijeva reviziju.

Nestala je čvrsta granica između knjige i brošure; bitno je »imati funkciju knjige«. Sadržaj u funkciji knjige može se objavljivati na bilo kojem mediju, a pojam omeđena publikacija ustupa mjesto omeđenom sadržaju.³

U stručnoj literaturi nailazimo na više različitih definicija elektroničke knjige, koje se među sobom razlikuju, ovisno o tome u kojem razdoblju su nastale. U Oxford Dictionary of English definirana je kao elektronička verzija tiskane knjige koja se može čitati na osobnom računalu ili posebno dizajniranim napravama koje držimo u ruci.⁴

U slovenskoj literaturi nailazimo na definiciju da je elektronička knjiga monografsko književno djelo u digitalnom obliku. Možemo ju čitati na zaslonu računala ili pomoću čitača, uređaja posebno namijenjenih za čitanje e-knjige. Izraz »književno« u ovom kontekstu predstavlja ne samo djela lijepe književnosti (romane, novele, poeziju), već isto tako i ostale pisane riječi (enciklopedije, znanstvena izvješća). Izraz »monografski« odvajava pravu elektroničku knjigu od elektroničke verzije periodičnih publikacija (npr. časopisa, novina).⁵

² Živković, D. Elektronička knjiga. Zagreb: Multigraf, 2001. str. 21.

³ Živković, D. Suвременa knjiga: značaj elektroničkog nakladništva // Acta graphica. 12, 4 (2000), str. 144.

⁴ E-book. <http://en.wikipedia.org/wiki/E-book> (18.3.2010.).

⁵ Kovač, M. Paradoksi kibervesolja: zakaj le e knjiga obstaja na papirju. // Knjižnica. 51, 3-4 (2007), str. 11.

U Hrvatskom enciklopedijskom rječniku e-knjiga se definira kao digitalizirana kopija tiskane knjige.⁶ Electronic book (e-book) digitalizirani je tekstualni i grafički sadržaj formatiran tako da izgleda kao knjiga zapisano je u englesko-hrvatskom Informatičkom enciklopedijskom rječniku.⁷ D. Živković dala je najopsežnije tumačenje elektroničke knjige prema kojem je elektronička knjiga jedna ili više datoteka omeđenog sadržaja, koje su dostupne javnosti na mreži (kao mrežna knjiga) ili u materijalnom obliku (na CD-ROM-u, disketi). Uz tekst elektronička knjiga može donositi sliku i zvuk kao i veze sa srodnim mrežnim stranicama te program za izmjene i dopune. Treba biti označena vlastitim međunarodnim standardnim knjižnim brojem ISBN, bilo da je on jedina identifikacijska oznaka ili tek sastavni dio oznaka DOI i URN specifičnih za elektroničku građu. Može biti dostupna u raznim formatima, a preporuka je da se svaki format knjige označi vlastitim brojem ISBN. E-knjigu se može čitati na zaslonu računala, no može se ispisati na pisac ili dati tiskati na zahtjev na najbližem stroju za digitalni tisak. Ona može biti interaktivna dopuštajući izmjene i dopune čitatelja.⁸

Uloga interneta u razvoju e-knjige

Potpuno novi oblik uporabe e-knjiga omogućio je internet, a osobito www, ili jednostavno web, kao skup međusobno povezanih dokumenata hiperlinkovima. Dokumentima koji mogu sadržavati tekst, grafiku i sl. obično pristupamo putem internet preglednika. Najraširenija uporaba interneta je traženje informacija od onih za zabavu do onih za učenje. Upravo zbog toga je odigrao najveću ulogu u razvoju elektroničkih knjiga. Zapravo su elektroničke knjige zaživjele na internetu. Knjiga je

⁶ Anić, V. et al. Hrvatski enciklopedijski rječnik. Zagreb: EPH, Novi Liber, 2004. sv. 3.

⁷ Panian, Ž. Informatički enciklopedijski rječnik. Zagreb: Europapress holding, 2005. sv. 1

⁸ Živković, D. Elektronička knjiga. Zagreb: Multigraf, 2001. str. 49.

bila daleko najpripravniji medij za prijenos u elektronički oblik. Odavno je bilo poznato da se tekstualni i grafički sadržaj može jednostavno prenijeti u elektronički oblik. No, ostala je u sjeni, prije svega, glazbenih i filmskih sadržaja koji su prenašani u elektronički oblik, a potom i na internet.

Digitalizacija knjige započela je 1971. godine s projektom »Gutenberg«.⁹ Cilj mu je bio digitalizirati djela koja nisu zaštićena autorskim pravom. Projekt Gutenberg prva je prava elektronička knjižnica. U njoj se danas nalazi više oko 30 000 elektroničkih knjiga uglavnom na engleskom jeziku.¹⁰ Osim online knjiga iz te se zbirke nudi i velik broj naslova zapisanih na materijalnim medijima, CD-ROM-u i DVD-u.

Knjigu zapisanu u materijalnom obliku potrebno je negdje potražiti, jednako kao klasičnu, u knjižari ili knjižnici. Kada bi digitalizacija knjige ostala samo na proizvodnji materijalnih oblika e-knjige mnoge bi knjižnice i knjižare ostale nezapažene. Internet je na području distribucije elektroničkih knjiga stoga odigrao najveću ulogu. Riješio je pitanje logistike e-knjiga. Otkako postoji riješen je problem prijenosa podataka između udaljenih računala po cijelom svijetu. Danas s lakoćom u svom domu »skidamo« knjige s interneta ukoliko imamo potrebnu tehnologiju i odgovarajuće programe za njihovo čitanje.

Na početku su se e-knjige i ostali slični sadržaji na internetu pojavljivali u statičnom obliku; autori su jednostavno prenosili svoja papirnata gradiva u oblik primjeren za objavu na internetu. Takve se knjige nisu puno razlikovale od klasičnih tiskanih knjiga. Na sreću elektroničke knjige više nisu statične. Unutar teksta možemo staviti sliku, zvuk, animacije, video i na taj način stvoriti kvalitetne, sadržajno zanimljive, praktične i već na oko privlačne knjige. Kad čitamo neko e-građu, a zanimaju nas neki detalji ili dodatne informacije nije nam potrebno otići u knjižnicu ili knjižaru potražiti ostalu literaturu na temu koju proučavamo. U takvom slučaju pomoću ključnih riječi preko internet pretraživača pronalazimo tražene informacije.

⁹ Živković, D. Elektronička knjiga. Zagreb: Multigraf, 2001. str. 93.

¹⁰ Project Gutenberg. Main Page. http://www.gutenberg.org/wiki/Main_Page (12.4.2010.).

Informacije na webu su neposrednije, aktualnije, detaljnije. U e-knjigama su u većini slučajeva već dodane hiperveze koje mogu pomoći u nadgradnji našeg znanja. Njihova uporaba omogućava interakciju između autora, korisnika i različitih medija. Elektronički tekst, a s njim i e-knjige, nije više fiksna, štoviše može se mijenjati. Uvijek postoje nove varijante i mogućnosti mijenjanja, pregledavanja te ažuriranja teksta (update). To kod klasičnih knjiga nije tako jednostavno; za to potreban je novi *ponatis*, a s njim vezano i ogromni troškovi. Čitanje e-sadržaja postaje interaktivan proces, jer čitač odlučuje koje hiperveze će pogledati, što će potražiti na internetu, što će promijeniti ili dodati. Način na koji će čitati u potpunosti je prepušten čitaču. Takva uporaba e-knjiga pokazala se korisnom u obrazovanju djece, mladih i odraslih.

E-knjižare i e-knjižnice na usluzi su korisniku 24 sata na dan, obično opremljene velikim brojem knjiga. Danas je u svijetu najpoznatija Amazon.com, osnovana 1995. godine. Amazon.com je objavio da je za Božić 2009. prvi put prodao više elektroničkih nego papirnatih knjiga. Tako je u jedan dan, 14. prosinca 2009. godine diljem svijeta prodao ukupno devet i pol milijuna elektroničkih knjiga, što se može prevesti u 110 komada u sekundi.¹¹

Internet, a prije svega web koji omogućuje pretragu mrežnih dokumenata dao je e-knjigama posve nove mogućnosti, omogućio je bržu nabavu, knjige su postale zanimljivije, privlačnije i sve više se koriste.

¹¹ <http://www.amazon.com/> (30.4.2010.).

Prednosti i nedostaci e-knjige

Prednosti

Prednosti koje e-knjige donose su brojne, a većim dijelom se odnose na online elektroničku knjigu. Jedna od najvažnijih je dostupnost e-knjige 24 sata na dan bez obzira na mjesto na kojem se korisnik nalazi. One su dostupne na posebnim mrežnim stranicama elektroničkih nakladnika te elektroničkih knjižara i knjižnica. Većinom ih kupujemo, no možemo ih i besplatno skinuti s interneta. Osim lakše dostupnosti mora se istaknuti i brža dostupnost e-knjige. E-knjigu, kad ju naručimo preko interneta, dobijemo u svoj dom, točnije na svoje računalo ili čitač, skoro u trenutku. Dostave kod e-knjiga praktički nema, kao ni troškova distribucije. To je veoma važno ne samo za nakladnike i knjižare već i za samog korisnika. Proces distribucije i prodaje postaje znatno jednostavniji, brži i jeftiniji (čak do 95% u odnosu na klasičnu knjigu). Osim toga nema čekanja na izdanje. Odmah, čim je knjiga objavljena na mreži, možemo ju skinuti i pročitati.¹²

Autori koji ne mogu naći nakladnika mogu sami objaviti svoju knjigu na svojim mrežnoj stranici u e-obliku. Primjerice besplatni Microsoftov dodatak za Word RMR (Read in Microsoft Reader) omogućuje im da Wordov dokument pretvore u e-knjigu uključujući grafiku, hiperveze te različite oblike i stilove teksta.¹³

U e-knjigama često se nalazi multimedijски sadržaj, hiperveze i interaktivni rad. Stoga su e-knjige, ukoliko imaju npr. ugrađenu sintezu govora, dobrodošle kod slabovidnih, slijepih ili kod ljudi s posebnim potrebama. Pored zvuka, e-knjige mogu sadržavati kratke filmove i animacije. Time postaju zanimljivije i privlačnije, kako za

¹² Miličević, A. Elektroničke knjige. 19.04.2004. <http://www.hidd.hr/articles/eknjige.php> (19.3.2010.).

¹³ Ločniškar-Fidler, M.; Fidler, T. Elektronska knjiga: knjiga bez papirja. // Knjižnica. 47, 1-2 (2003), str. 169.

djecu i mlade tako i za odrasle.¹⁴ Potpora hiperteksta omogućava jednostavno traženje srodnih informacija i uporabu rječnika. To je vrlo praktično pri učenju stranih jezika i pri čitanju stručne literature. E-knjige pružaju mogućnost pretraživanja po ključnim riječima i Booleovim operatorima. Općenito, pretraživanje u e-knjigama je vrlo jednostavno i brzo.

Pri čitanju s pripadajućom opremom možemo si prilagoditi veličinu slova na zaslonu, boju i osvjjetljenje pozadine. Budući da cijeli zaslon lako obuhvatimo samo jednim pogledom nije potrebno tekst slijediti pogledom. To je pri brzom čitanju velika prednost. E-knjige se mogu čitati na slabom svjetlu, pa i u totalnom mraku. U e-knjigama se isto tako kao kod klasičnih knjiga lako podcrtava, stavljaju oznake ili zapisuju bilješke. Prednost e-knjiga je u tome što se kasnije bilješke izbrišu ili se zapišu nove.

Budući da zauzimaju malo mjesta možemo si izgraditi svoju virtualnu knjižnicu, npr. za potrebe studija ili zabave, koja će nam zauzeti toliko prostora koliko je velika naprava za čitanje. Dakle, ekonomski i ekološki su prihvatljivije jer smanjuju potrošnju papira i tinte. (Što, naravno, ne važi i za naprave za čitanje!)

Elektroničku verziju knjige lakše je dopunjavati. To je osobito važno za udžbenike, jer se sadržaj pojedinih poglavlja, tabela, grafikona i sl. često mijenja.¹⁵ E-knjiga se ne može fizički oštetiti (npr. strgati list), održavanje je jeftinije (nije potrebno ponovno uvezivanje), ne može se dogoditi da naletimo na zamašćene stranice, zaboravljene čačkalice, ukosnice, ostatke hrane, kose. Ne može poprimiti miris po dimu cigarete. Sve se to, nažalost, javlja pri javnoj posudbi knjiga.¹⁶

¹⁴ Pečko Mlekuš, H. Tiskan učbenik — kaj je že to?: elektronske knjige pri izobraževanju na univerzi. // knjižnica. 45, 4 (2001).

¹⁵ Pečko Mlekuš, H. Tiskan učbenik — kaj je že to?: elektronske knjige pri izobraževanju na univerzi. // knjižnica. 45, 4 (2001).

¹⁶ Ločniškar-Fidler, M.; Fidler, T. Elektronska knjiga: knjiga bez papirja. // Knjižnica. 47, 1-2 (2003), str. 169.

Nedostaci

E-knjige imaju i svojih nedostataka. Prije svega da bi osoba postala korisnikom e-knjige treba biti informacijski pismena. To znači da »mora biti sposobna prepoznati kada joj informacija treba, imati sposobnost da ju nađe, da ju vrednuje i korisno upotrijebi«. ¹⁷ Mora znati koristiti različite tehnologije, računalo i slične naprave te internet; drugim riječima mora biti i informacijski pismena. Iako se informacijske vještine stječu svakodnevno trebale bi se sistematski usvajati, tj. postati dio školskoga kurikuluma. Istraživanje ¹⁸ Boekhorst i Brizz (2004.) pokazalo je da uvođenje informacijske infrastrukture prije svega školske knjižnice i mrežnih informacija dovodi do pozitivnih promjena u razvoju informacijske pismenosti kod učenika te da knjižničari mogu imati važnu ulogu u povećanju informacijske pismenosti u školama. Nažalost, zapaženo je da je njihova uloga još uvijek podcijenjena.

Nadalje, e-knjige još uvijek nisu pronašle put do većeg broja korisnika jer je većini novi medij i dalje puno nespretniji od klasične knjige. Prigovori se uglavnom odnose na lošu kvalitetu (rezoluciju) ekrana koja se očituje u tome da nisu ugodni za dulje čitanje. ¹⁹ Pri čitanju teksta sa zaslona računala dolazi do različitih poteškoća. American Optometric Association otkrilo je računalni sindrom nazvan CVS (Computer Vision Syndrome). Znakovi tog sindroma su: preopterećenost očiju, zamagljen vid, glavobolja, bolovi u vratu i leđima, povećana osjetljivost na svjetlost, dupli vid, prijevremena kratkovidnost. ²⁰ Znanstvenici su razvili, tzv. elektronički papir (e-papir) i fleksibilne zaslone, no još uvijek su preskupi za širu uporabu. Jednak se problem javlja pri drugim napravama za čitanje. Za mnoge su zbog cijene nedostižni. Iako su cijene e-knjige i ručnih čitača svakim danom sve manje još uvi-

¹⁷ Boekhorst, A. K.; Brizz, J. J. Information literacy at school level: a comparative study between the Netherlands and South Africa. // SA Jnl Libs & Info Sci. 70, 2 (2004), str. 64.

¹⁸ Isto, str. 65-70.

¹⁹ Miličević, A. Elektroničke knjige. 19.04.2004. <http://www.hidd.hr/articles/eknjige.php> (19.3.2010.).

²⁰ Pečko Mlekuš, H. Tiskan učbenik — kaj je že to?: elektronske knjige pri izobraževanju na univerzi. // knjižnica. 45, 4 (2001).

jek su preskupi za prosječnog čitatelja što koči njihovu prodaju i onemogućuje profit. Sve donedavno su cijene e-knjiga bile jednake cijenama klasičnih knjiga. Zašto bi netko kupovao e-knjige, uz to kupio i čitač e-knjiga, ako može za skoro istu cijenu dobiti klasičnu knjigu? E-knjige moraju biti jeftinije od klasičnih ukoliko želimo da se bolje prodaju i da nađu mjesto u čovjekovoj svakidašnjici. Jedina mogućnost za uspjeh e-knjiga zanimljiv je sadržaj i relativno niska cijena.²¹

Kao veliki nedostatak e-knjige navodi se nejedinstvenost standarda za strojnu i programsku opremu, tj. nekompatibilnost hardvera i softvera. Svaki proizvođač nudi svoje rješenje. Budući da se već radi na standardizaciji programa i opreme taj bi se problem mogao riješiti.

Iako se e-knjige danas brzo razvijaju, još uvijek ih nema dovoljno u ponudi. U tom slučaju nije krivica na strani potencijalnih ili postojećih čitalaca. Dio krivnje snose sami nakladnici. Nakladnicima se s jedne strane čini da bi e-knjige mogle postati bogat izvor zarade, a s druge strane ih je strah da će, kad e-knjige postanu uvriježene, postati nepotrebna karika u lancu između autora i korisnika. Zbog mogućeg niskog profita i kao posljedica toga propasti nakladničkog posla e-knjige nisu još doživjele svoj potpuni procvat.²²

Budući da se toliko stoljeća s razvojem knjige nije ništa događalo ljudi su se naučili na papirnate knjige i na onaj prijatan osjećaj pod prstima dok listaju knjigu, na miris po knjizi, svježje tiskanoj ili potpuno stari i zaprašeni. Za prihvaćanje e-knjiga bit će potrebno mnogo više nego pronaći idealnu napravu za čitanje, trebat će vremena da se ljudi naviknu na njihovu svakidašnju uporabu.

²¹ Lužar, M. Elektronske knjige: diplomsko delo. Fakulteta za organizacijske vede Kranj, 2004.

²² Pečko Mlekuš, H. Tiskan učbenik — kaj je že to?: elektronske knjige pri izobraževanju na univerzi. // knjižnica. 45, 4 (2001).

Uloga knjižnice/knjižničara u korištenju e-knjige

Danas su informacije dio svakodnevice i njihovi korisnici ih očekuju u svim vrstama knjižnica na raznim medijima. Većina korisnika se zadržava na odjelima koji su opremljeni s računalima i »policama s elektroničkim knjigama«. Police s klasičnim tiskanim knjigama šire se polako ili ih knjižničari spremaju na nedostupnija mjesta. Povećava se prostor opremljen računalnim terminalima.

Sa sigurnošću možemo predvidjeti da će doći do specijalizacije poslova unutar knjižnice; neki knjižničari će se specijalizirati za odabir i obradu e-knjiga, drugi za novi oblik rada s korisnicima. Bit će potrebno definirati namjenu, opseg i sadržaj knjižničkog fonda odnosno zbirke e-knjiga. Dostup do izvora bit će moguć na mrežnim stranicama stranih knjižnica i u čitaonicama opremljenim pripadajućom tehničkom opremom (računala, ručni čitači). Tako će se omogućiti svima, pa i onima koji nemaju u svom domu odgovarajuću informatičku opremu i veze s internetom, jednak pristup do e-knjiga i drugih e-dokumenata kao i jednake mogućnosti za njihovo čitanje. Korisnicima će biti omogućena posudba čitača na koje će korisnik sam prenijeti potrebne e-knjige ili će moći posuditi čitač na kojem je već knjižničar spremio e-sadržaje na određenu temu.²³

Knjižničari će se svakako dodatno obrazovati: kako organizirati knjižnicu, što i koliko e-dokumenata izabrati s mrežnih stranica za svoju knjižnicu, kako stručno obraditi e-dokumente, koliko vremena odabrane dokumente čuvati, kako obavještavati korisnike o dodatnoj ponudi, kako i na koji način poticati različite skupine korisnika na traženje takve vrsta sadržaja, kada otisnuti e-dokumente. Knjižnice, odnosno knjižničari morat će biti korak ispred korisnika i nuditi im tehničku i stručnu potporu te ih upoznavati s novom tehnologijom i njenom uporabom. Knjižni-

²³ Ločniškar-Fidler, M.; Fidler, T. Elektronska knjiga: knjiga bez papirja. // Knjižnica. 47, 1-2 (2003), str. 164.

čari se trebaju aktivirati i na atraktivan način promicati e-knjige putem web stranice knjižnice, brošura, plakata, edukacija i radionica.²⁴

Budući da je većina nakladnika/knjižara svoje usluge namijenilo individualnim korisnicima postoji bojazan da će da će se izgubit uloga knjižnice na putu od proizvođača do korisnika.²⁵ Potrebno je uložiti dodatan napor da knjižnica sklopi ugovor s nakladnicima. Pri omogućavanju pristupa do e-knjiga efikasnim se pokazalo združivanje knjižnica u konzorcije.

Još se jedna nova zadaća postavlja pred knjižnice — uloga mrežnih izdavača, koji će korisnicima omogućiti dostup do elektroničkih sadržaja: diplomskih i magisterijskih radova te doktorskih disertacija i drugih sadržaja koje potražuju njihovi korisnici.

²⁴ Abdullah, N.; Gibb, Forbes. Students' attitudes towards e-book in a Scottish higher education institute: part 1. // *Library review*. 57, 8 (2008), str. 602. dostupno u bazi podataka Emerald (5.7.2008.) <http://emeraldinsight.com/0024-2535.htm> (2.4.2010.).

²⁵ Pečko Mlekuš, H. Tiskan učbenik — kaj je že to?: elektronske knjige pri izobraževanju na univerzi. // *knjižnica*. 45, 4 (2001).

E-knjiga u srednjoj školi

Marica Keča

marica.keca@gmail.com

Sažetak

Polazeći od saznanja da elektronički oblik knjige postaje sve prihvatljiviji, prije svega u Americi i većini europskih zemalja, provedeno je istraživanje s namjerom da se provjeri postoji li takav trend i u hrvatskim srednjim školama. U radu se navodi pregled najznačajnijih rezultata istraživanja koji pokazuju kakva iskustva s novim tehnologijama, računalom i internetom, a prije svega e-knjigom imaju učenici srednjih škola u Primorsko-goranskoj županiji.

Ključne riječi: e-knjiga, prednosti i nedostaci e-knjige

Metodologija istraživanja

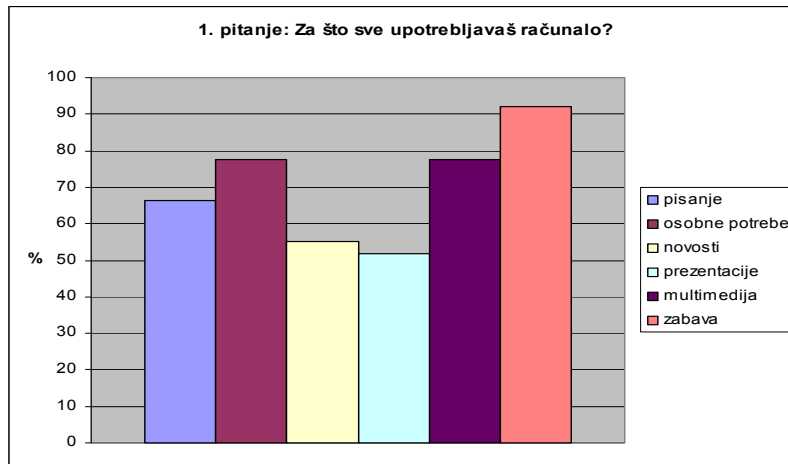
Anketnim istraživanjem obuhvaćeno je 308 učenika srednjih škola različitih programa i zanimanja na području Primorsko-goranske županije što uključuje i različite intelektualne i dobne razine učenika.

Anketa je sadržavala 14 pitanja; neka od njih bila su zatvorenog, druga otvorenog tipa. Od učenika se htjelo saznati za što sve upotrebljavaju računalo i internet. Zatim su uslijedila pitanja koja su uključivala poznavanje e-knjige. Posljednja pitanja ankete odnosila su se na spremnost učenika da prihvati nove tehnologije u svladavanju školskih sadržaja.

Uslijedila je kvalitativna i kvantitativna analiza rezultata. Dobiveni rezultati pretvoreni su u postotne vrijednosti te su izrađeni i grafički prikazi. Učinjena je komparativna analiza na deskriptornoj razini.

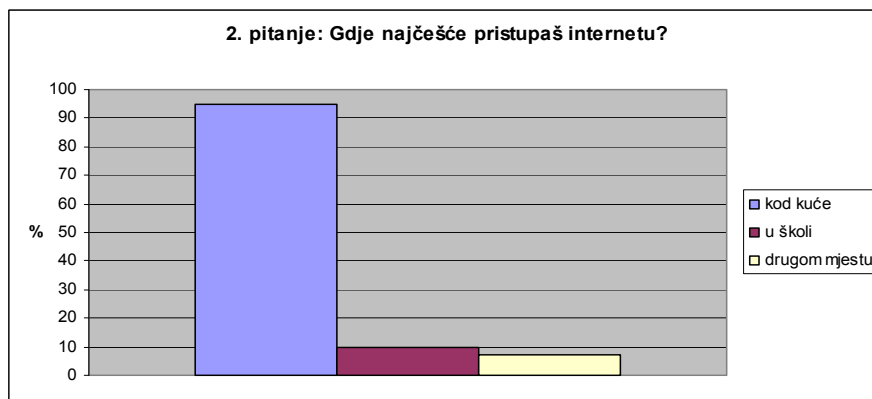
Analiza rezultata

Prvo pitanje je glasilo: »Za što sve upotrebljavaš računalo?« (grafikon 1.). Bilo je moguće dati više odgovora. Najveći postotak dobiven je za odgovor: zabava. Na drugom mjestu je odgovor: osobne potrebe. Na trećem mjestu je odgovor da računalo upotrebljavaju za razne multimedije. Slijedi odgovor: pisanje. Velik broj učenik koristi računalo za praćenje novosti, oglasa i sl., a najmanje ga koriste za izradu prezentacija.

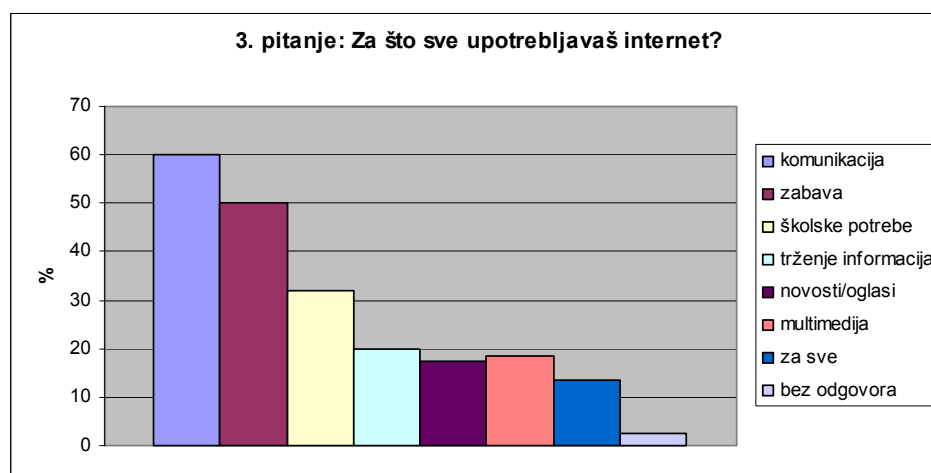
Grafikon 1. Grafički prikaz rezultata dobivenih na 1. pitanje za N="308" učenika

S drugim pitanjem htjelo se saznati gdje učenici najčešće pristupaju internetu. Bile su im ponuđene tri mogućnosti: kod kuće, u školi ili na nekom drugom mjestu. Učenici najčešće pristupaju internetu (grafikon 2.) u svojim domovima; imaju vrlo slab pristup internetu tijekom odgojno-obrazovnog rada, tj. u školi. Vrlo rijetko pristupaju internetu s drugih mjesta kao što su kafići, klubovi i sl.

Grafikon 2. Grafički prikaz rezultata dobivenih na 2. pitanje za N="308" učenika

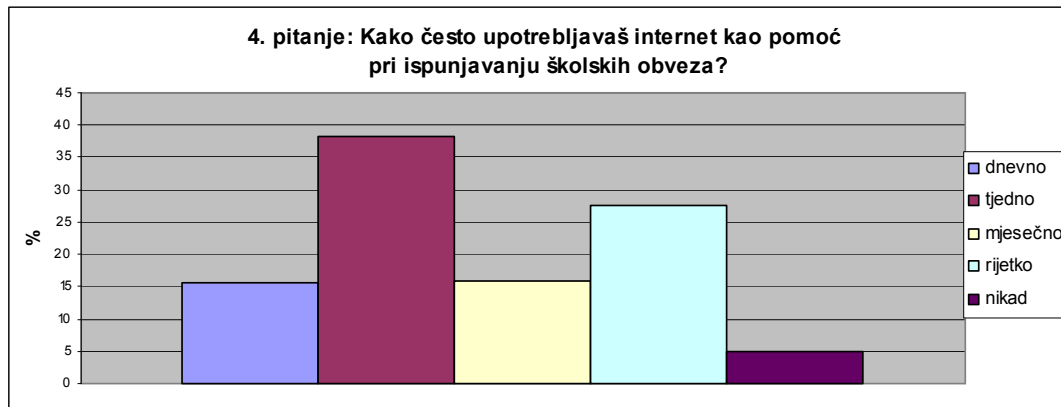
S trećim pitanjem saznalo se za što sve učenici upotrebljavaju internet. Pitanje je bilo otvorenog tipa. To znači da je svaki učenik mogao napisati odgovor koji je želio. Najčešći odgovor (grafikon 3.) bio je da internet koriste »za komunikaciju«. U tu kategoriju ubrojani su i odgovori »chat«, »msn« i »facebook«. 18,5% učenika je na 3. pitanje navelo odgovor »facebook«. Na drugom mjestu je odgovor »za zabavu«. Najčešći odgovor učenika u toj kategoriji bio je »igranje igrice« (10,4%). Odgovor »za potrebe škole« našao se na trećem mjestu s 32,1%. Slijede odgovori »za pronalaženje potrebnih informacija«, »za praćenje oglasa, novosti, zanimljivosti«. U kategoriju »multimedija« uključeni su ovi odgovori učenika: »skidanje filmova i slika, slušanje muzike«, »youtube«.

Grafikon 3. Grafički prikaz rezultata dobivenih na 3. pitanje za N="308" učenika

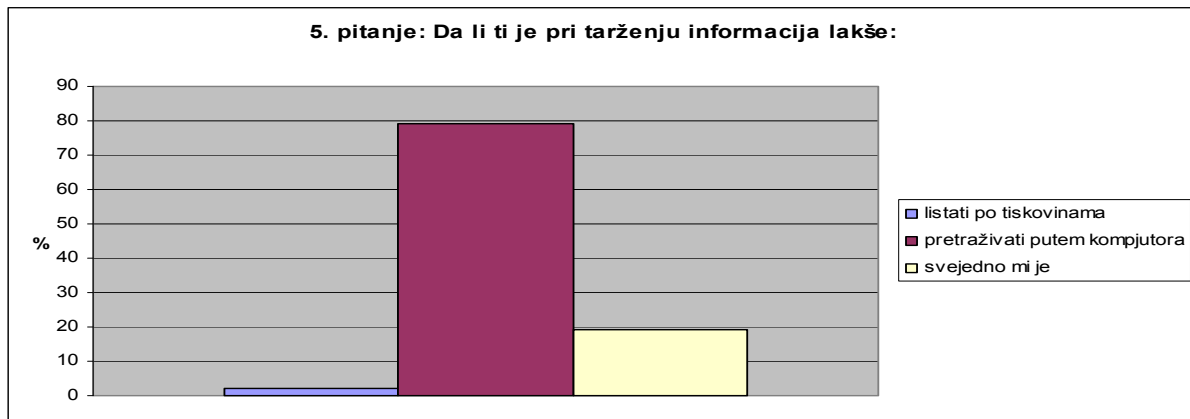
Četvrtim pitanjem istražilo se koliko često učenici upotrebljavaju internet kao pomoć pri ispunjavanju školskih obveza. Istraživanje je pokazalo (grafikon 4.) da samo 5% učenika nikad ne upotrebljava internet pri ispunjavanju školskih obveza. Najviše odgovora dobiveno je za kategoriju »tjedno«. Pretpostavlja se da su razlog

tome učenici putnici koji preko vikenda u svojim domovima pristupaju internetu i tako izvršavaju školske zadatke.

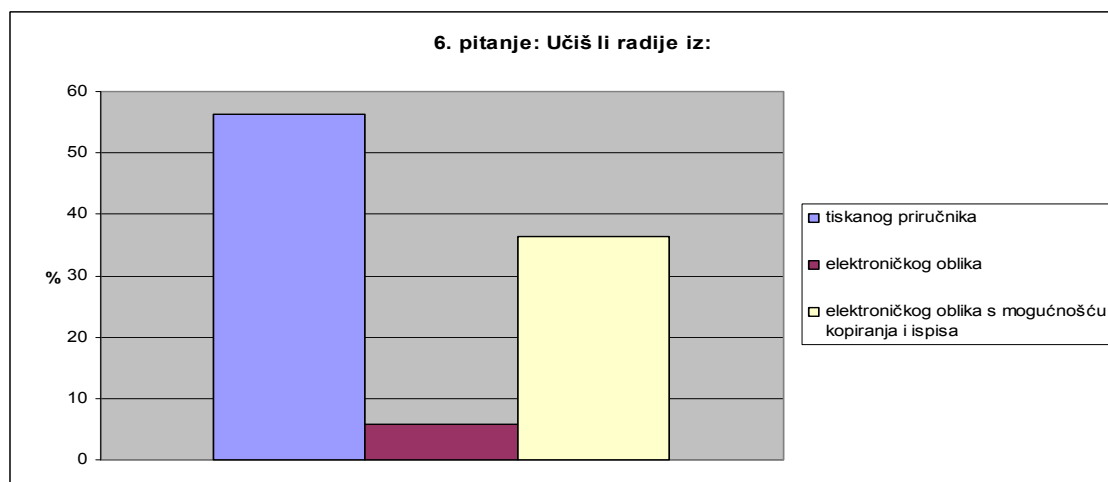
Grafikon 4. Grafički prikaz rezultata dobivenih na 4. pitanje za N="308" učenika

Peto pitanje je glasilo: »Da li pri traženju informacija lakše listate po tiskovinama ili pretražujete putem kompjutora?«. Na to pitanje većina je zaokružila (grafikon 5.) mogućnost »pretraživanje po kompjutoru«, dok je samo njih 2,0% izjavilo da više voli listati po tiskovinama. No, ima 20% onih kojima je svejedno kako će doći do informacije. Pretpostavlja se da bi učenici prihvatili da im se školsko gradivo nudi u e-obliku ili u obliku e-knjige!?

Grafikon 5. Grafički prikaz rezultata dobivenih na 5. pitanje za N="308" učenika

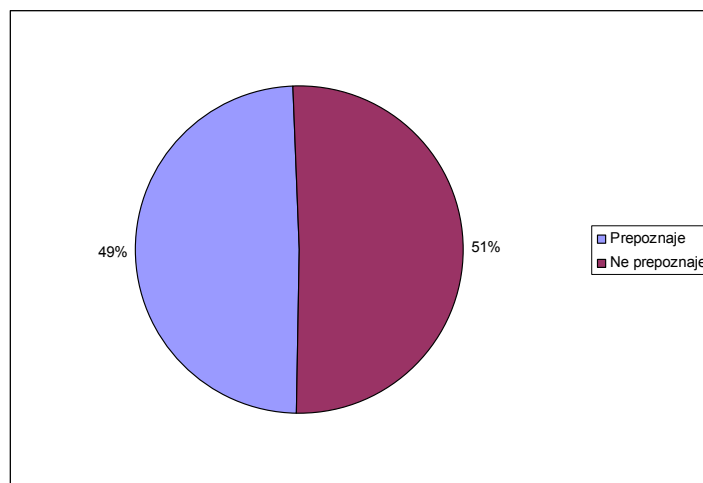
Na šestom pitanju učenici su trebali odgovoriti iz kojeg medija oblika preferiraju učiti: tiskanog, elektroničkog ili elektroničkog s mogućnošću kopiranja i ispisa. Učenici su izjavili (grafikon 6.) da najviše vole učiti iz tiskanog priručnika, a potom iz elektroničkog oblika koji se može kopirati i ispisati. Samo 5,8% je izjavilo da bi radije učilo iz e-oblika.

Grafikon 6. Grafički prikaz rezultata dobivenih na 6. pitanje za N="308" učenika

Na sedmom pitanju otvorenog tipa htjelo se saznati da li učenici znaju što je e-knjiga, tj. što pod pojmom e-knjiga podrazumijevaju, da li su s tim pojmom upoznati, a glasilo je: »Što zamišljaš pod pojmom e-knjiga?«.

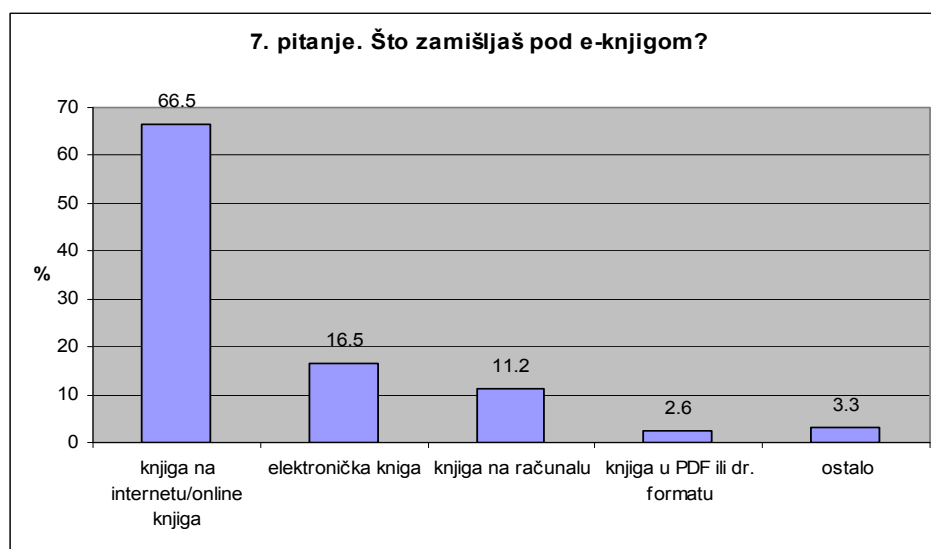
Od ukupno 308 ispitanika njih 152 ili 49,3% učenika napisalo je »zadovoljavajuće« razmišljanje o e-knjizi, odnosno 156 ili 50,7% učenika ne zna što pojam e-knjiga predstavlja (grafikon 7.).

Grafikon 7. Odnos između učenika koji prepoznaju odnosno ne prepoznaju e-knjigu

Zašto »zadovoljavajuće«? Zbog toga što su svi učenici djelomice točno opisali e-knjigu. Samo je nekoliko učenika dalo opširnije objašnjenje e-knjige: »to je knjiga na internetu ili CD/DVD koja se čita pomoću računala«, »to je knjiga u pdf ili nekom drugom formatu koja se čita pomoću specifičnog uređaja«, »e knjiga je knjiga koja se nalazi na internetu, mogu je čitati, kopirati i tiskati za svoje potrebe« te »e-knjiga je elektronički i multimedijски oblik knjige«. Grafički su prikazani »zadovoljavajući« i »nezadovoljavajući« odgovori učenika. Najviše (grafikon 8.) tj. 66,5% »zadovoljavajućih« odgovora, pripada skupini odgovora koji su definirani kao »knjiga na internetu/online knjiga«. Tu pripadaju sljedeći odgovori učenika: e-knjiga je

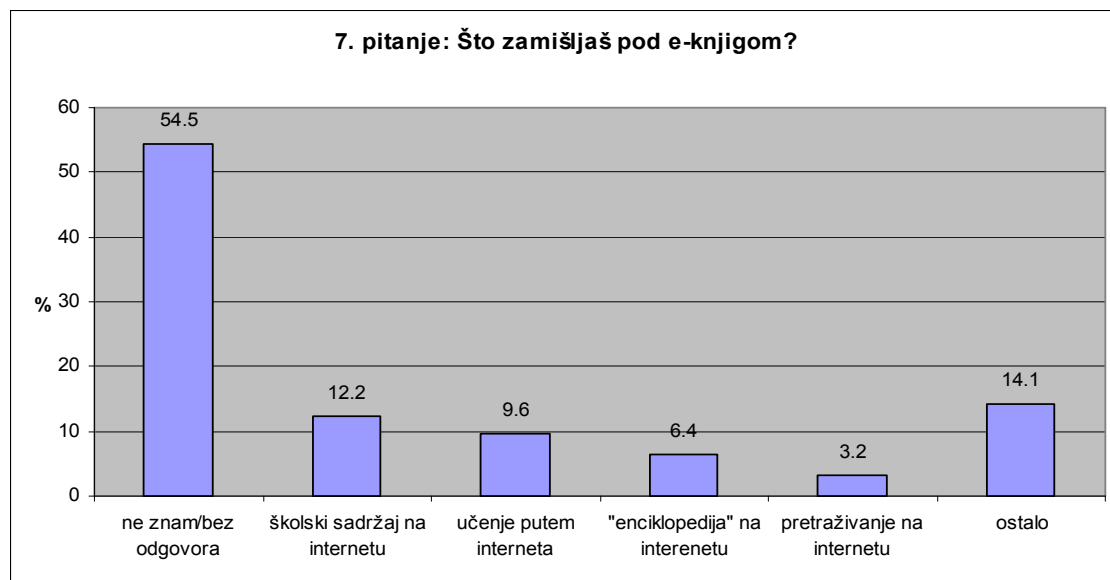
knjiga koju mogu pronaći na internetu, koju mogu skinuti s interneta, sadržaj neke knjige stavljen na internet i slično. 16,5% odgovora pripada skupini »elektronička knjiga«. Unutar te skupine nalaze se odgovori: knjiga napisana u elektroničkom obliku, knjiga napisana na elektroničkom mediju, knjiga u virtualnom obliku, elektronička varijanta tiskane knjige. Slijedi skupina »knjiga na računalu« s 11,2% odgovora učenika u kojoj se nalaze odgovori poput ovih: »to je knjiga koju mogu čitati pomoću kompjutora«, »to je knjiga na kompjutoru«, »to je knjiga napisana putem računala«. 2,6% odgovora nalazi se unutar skupine »knjiga u pdf ili drugom formatu«. U skupini »ostalo« nalaze se odgovori: »knjiga koja se čita pomoću nekog specifičnog uređaja, knjiga u elektroničkom obliku koja se čita pomoću računala ili specijalnog uređaja, knjiga na internetu ili CD, pripovijetka na internetu, knjiga novih generacija«.

Grafikon 8. Grafički prikaz »zadovoljavajućih« odgovora dobivenih na 7. pitanje

Na Grafikonu 9. možemo vidjeti najčešća »neprihvatljiva« tumačenja e-knjige. Najviše se učenika odlučilo za odgovor »ne znam« ili nije ništa navelo. Dio učenika

misli da je svaki školski sadržaj objavljen na internetu e-knjiga. Neki pak učenici e-učenje poistovjećuju s e-knjigom ili s pretraživanjem interneta. Čak 6,4% učenika govori o nekakvoj knjizi u kojoj se mogu naći svi školski sadržaji. Interno je nazvana »enciklopedijom« na internetu; pojam enciklopedija ovdje ne uključuje postojeći oblik e-enciklopedije. U ostalim odgovorima nailazimo na sljedeća mišljenja učenika: »to je emo knjiga«, »internet«, »internet stranica«, »lektira na internetu«... »nešto slično laptopu«. Primjećujemo da učenici zamjenjuju e-knjigu s napravom za njezino čitanje iako se i iz tog odgovora naslućuje da učenici imaju saznanja o e-knjizi.

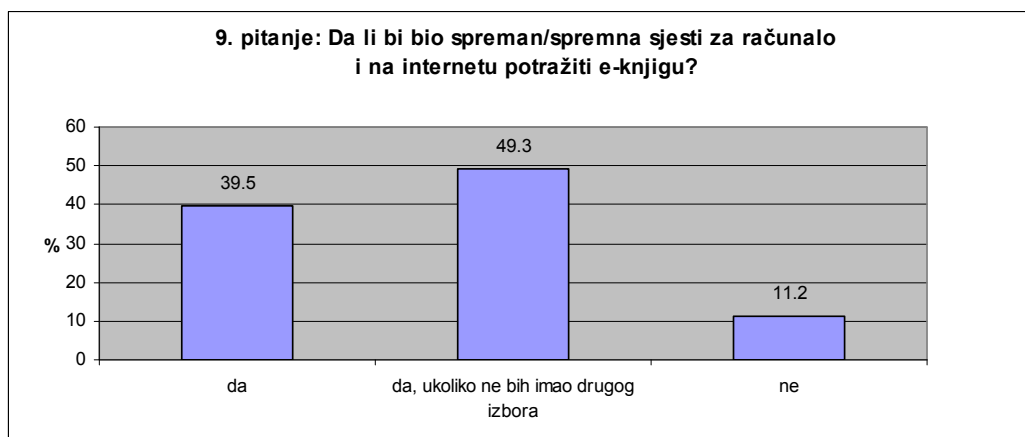
Grafikon 9. Grafički prikaz »neprihvatljivih« odgovora dobivenih na 7. pitanje

U daljnjoj analizi obuhvaćeni su samo odgovori učenika koji prepoznaju e-knjigu, tj. odgovori 152 učenika.

Na osmo pitanje: »Jesi li ikada koristio takvu vrstu knjige?« učenici su mogli dati pozitivan ili negativan odgovor. Od 152 učenika (koji imaju saznanja o e-knjizi) svega je njih 26,9% koristilo e-knjigu (grafikon 10.).

Grafikon 10. Odnos između učenika koji su koristili i učenika koji nisu koristili e-knjigu

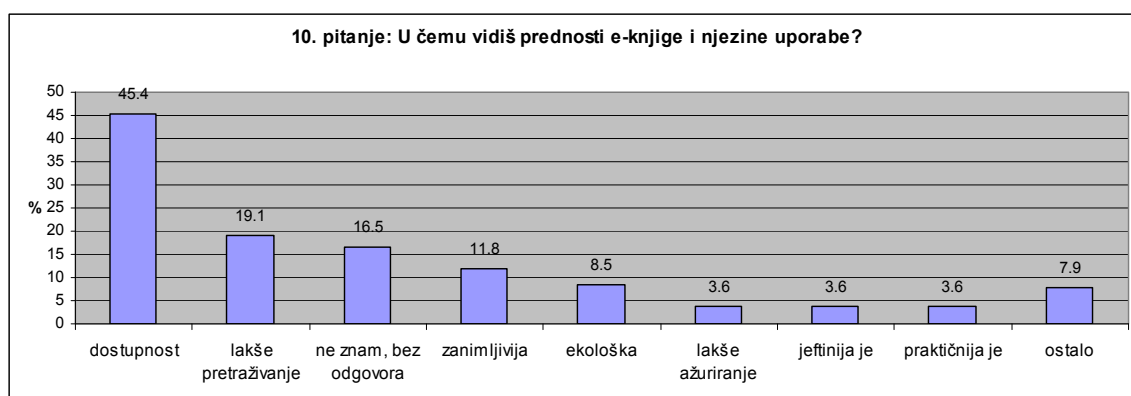

Grafikon 11. Distribucija rezultata na 9. pitanje

S devetim pitanjem zatvorenog tipa nastojala se utvrditi spremnost učenika da na internetu potraži e-knjigu. Rezultati su pokazali (grafikon 11.) da samo 11,2% učenika ne bi željelo potražiti e-knjigu na internetu. Najviše se učenika (49,3%) odlučilo za drugi ponuđeni odgovor, tj. spremni su potražiti e-knjigu ukoliko ne bi imali drugog izbora. 39,5% učenika spremno je, bez obzira na druge okolnosti, potražiti e-knjigu na internetu.

Usljedila su pitanja otvorenog tipa kojima se namjeravalo saznati u čemu učenici vide prednosti i slabosti e-knjige i njene upotrebe. U prednosti e-knjige učenici su naveli (grafikon 12.): dostupnost e-knjige, lakše pretraživanje, zanimljivija je, ekološka, lakša za ažuriranje, jeftinija, praktičnija za uporabu. Odgovori učenika »ne moram ići u knjižnicu«, njih 15,8%, također su uvršteni u kategoriju »dostupnost«. 18,5% učenika ne zna, tj. nije navelo u čemu vidi prednosti e-knjige. Pod »ostalo«, u vrlo malom postotku odgovora, nalazimo sljedeće odgovore: »u svemu vidim prednosti e-knjige«, »lakše arhiviranje«, »istovremeno može imati više korisnika«, »nema prednosti.«

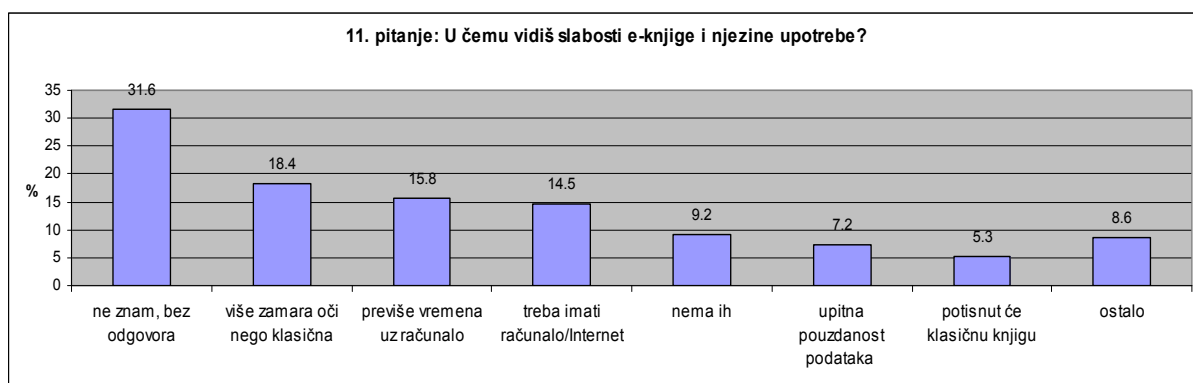
Među navedenim odgovorima dominira odgovor: »dostupnost e-knjige«. Učestalost ostalih odgovora prilično je niska. Budući da je samo 26,9% učenika koristilo e-knjigu takvi su rezultati bili očekivani.

Grafikon 12. Distribucija odgovora učenika kojima se opisuju prednosti e-knjige

Kada je trebalo navoditi nedostatke e-knjige (grafikon 13.) najviše učenika (31,6%) izjavilo je da ne zna u čemu su slabosti e-knjige ili je ostavilo pitanje bez odgovora. Učenici koji su opisali slabosti e-knjige smatraju da e-knjiga previše umara i oštećuje vid, da zahtjeva puno vremena provedenog uz računalo (a računalo zrači!), korisnik e-knjige mora imati računalo ili pristup internetu, upitna je pouzdanost podataka budući da se e-oblik vrlo lako može mijenjati, svjesno ili nesvjesno,

prisutna je bojazan da će e-knjiga potisnutu klasičnu tiskanu knjigu. Dio učenika (9,2%) smatra da e-knjiga nema slabosti.

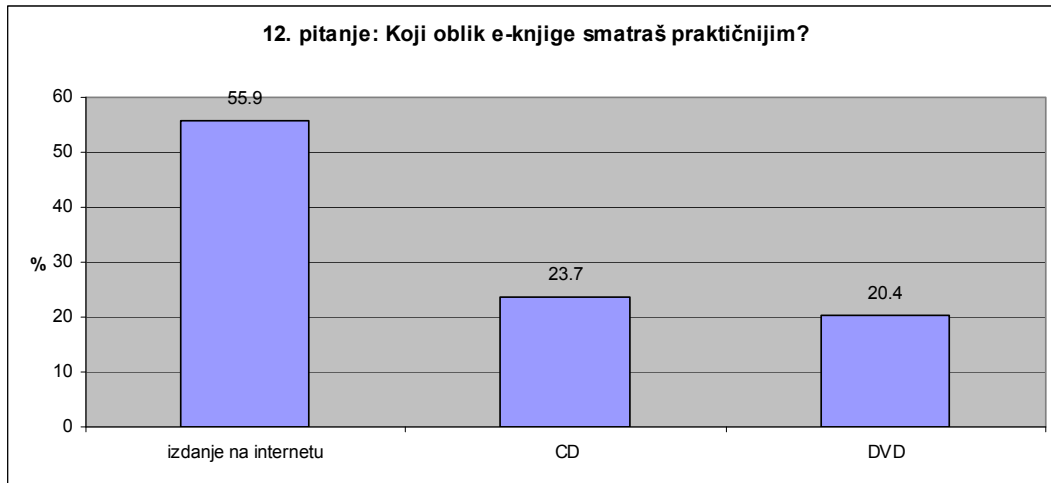

Grafikon 13. Distribucija odgovora učenika kojima se opisuju nedostaci e-knjige

U neznatnom postotku nalazimo odgovore poput ovih (u skupini »ostalo«): »nema ih dovoljno u ponudi«, »moraš biti informatički pismen da bi koristio e-knjigu«, »nepregledne su«, »papirnata knjiga je trajnija«, »e-knjige dovest će do ukidanja knjižnica«, »lako kršenje autorskih prava autora e-knjige«.

Kao i kod prethodnog pitanja, učestalost odgovora je relativno niska budući da je samo manji dio učenika koristio e-knjigu. Trećina učenika je iskreno izjavila da ne prepoznaju nedostatke e-knjige. Kod učenika je vidljivo prisutan strah od djelovanja računala na njihovo zdravlje (previše vremena treba provesti sjedeći uz računalo, štetno djelovanje računala na ljudsko osjetilo vida).

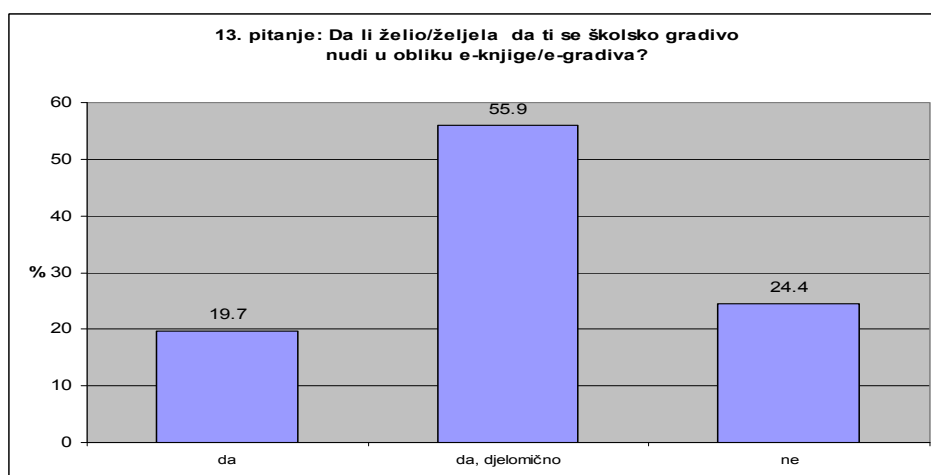
Na pitanje zatvorenog tipa: Koji oblik e-knjige smatraš praktičnijim? učenicima su bile ponuđene tri mogućnosti. Najviše (grafikon 14.), 56,9%, učenika smatra da je izdanje e-knjige na internetu najpraktičniji oblik e-knjige. Gotovo u jednakom omjeru učenici su se odlučili za e-knjigu na CD (23,7%) te DVD (20,4% učenika).

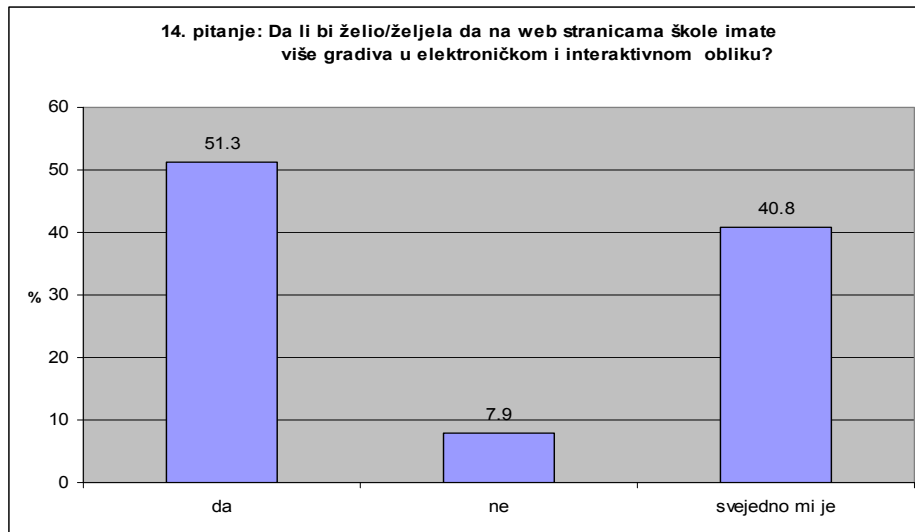
Grafikon 14. Grafički prikaz rezultata dobivenih na 10. pitanje

S posljednja dva pitanja u anketi htjelo se saznati da li bi učenici bili spremni prihvatiti školsko gradivo u e-obliku.

Na pitanje: »Želiš li školsko gradivo u obliku e-knjige/e-gradiva?« učenici su mogli odgovoriti: da, da djelomično ili ne. 55,9 % učenika je izabralo drugu ponuđenu mogućnost — da, djelomično. 24,4% učenika izjavilo je da ne bi htjelo da im se školski sadržaji nude u e-obliku, a 19,7% učenika bi prihvatilo školske sadržaje u e-obliku (grafikon 15.).

Grafikon 15. Grafički prikaz rezultata dobivenih na 13. pitanje

Grafikon 16. Grafički prikaz rezultata dobivenih na 14. pitanje

Budući da danas sve škole u Hrvatskoj, osnovne i srednje, imaju svoju web stranicu intencija je bila saznati da li bi učenici željeli da na web stranicama svoje škole imaju više gradiva u elektroničkom i interaktivnom obliku (grafikon 16.). Potvrдно je odgovorilo 51,3% učenika, negativno 7,9%. Mogućnost »svejedno mi je« odabralo je 40,8 % ispitanih.

Zaključak

Provedeno istraživanje je pokazalo da su računalo i internet zauzeli značajno mjesto u životu učenika srednjih škola. Iako im je računalo prije svega medij za zabavu, koriste ga i za osobne potrebe, uporabu multimedija, pisanje, praćenje oglasa, vijesti i zanimljivosti, izradu prezentacija za školu. Internetu pristupaju najčešće iz svojih domova, vrlo malo u školi, rijetko na nekom drugom mjestu. Internet im je glavno sredstvo komuniciranja i zabave. Jedna trećina učenika koristi ga pri izvršavanju školskih obveza. Putem interneta traže potrebne informacije, oglase, multi-

medijalne sadržaje. Pri izvršavanju školskih zadataka učenici najčešće »tjedno« pristupaju internetu.

Pri traženju potrebnih informacija svim učenicima lakše je pretraživati putem računala, ali kad treba učiti onda većina učenika preferira tiskani sadržaj. Ukoliko moraju učiti iz elektroničkog sadržaja onda ga prethodno otisnu.

Samo polovica ispitanih učenika (49,3%) prepoznaje e-knjigu. Većina njih e-knjigu vidi kao online knjigu/knjigu na internetu, no ima učenika koji su dobro upoznati s definicijom e-knjige i mogućnostima njene uporabe. Druga polovica učenika (50,7%) uglavnom ne zna što je e-knjiga ili ju poistovjećuje s pretraživanjem po internetu, e-učenjem i slično.

Iako polovica ispitanih učenika prepoznaje e-knjigu samo njih 26,9% je e-knjigu koristilo.

Učenici su spremni sjesti za računalo i na internetu potražiti e-knjigu ukoliko ne bi imali drugog izbora, kao i potražiti e-knjigu bez obzira postoji li ona u klasičnom obliku ili ne. Tek 11,2% učenika ne bi željelo potražiti e-knjigu na internetu.

Najveću prednost e-knjige učenici vide u njezinoj dostupnosti. Prepoznaju i ostale njezine prednosti: lakše i brže pretraživanje po e-knjizi, praktičnost, zanimljivost, ekološku prednost, lakše ažuriranje, cijena koja bi trebala biti manja. Dio učenika, međutim, ne zna u čemu su sve prednosti e-knjige.

Velik dio učenika ne zna, odnosno ne navodi da e-knjiga ima nedostataka. Oni učenici koji vide nedostatke u e-knjizi navode da štetno djeluje na vid, zahtjeva dugo sjedenje za računalom i sličnim napravama, da bi netko koristio e-knjigu mora prije svega imati računalo i pristup internetu, mora biti informatički pismen, sumnjaju u pouzdanost elektroničkih sadržaja, misle da će e-knjige potisnuti klasičnu, e-knjiga nema dovoljno u ponudi, lakše dolazi do kršenja autorskih prava.

Najpraktičnijim oblikom e-knjige smatraju online knjigu tj. izdanja na internetu. Podjednaku praktičnu vide knjigu na CD-u i knjigu na DVD-u.

Očigledno je da učenici prihvaćaju uvođenje novih tehnologija u odgojno-obrazovni sustav. Većina bi željela da im se dio školskog gradiva nudi u elektroničkom obliku. Učenici žele da im se na web stranicama škole ponudi što više sadržaja u elektroničkom i interaktivnom obliku. No, još uvijek ima učenika koji ne prihvaćaju elektronički oblik sadržaja, koji ne bi željeli putem računala pronalaziti školske sadržaje, čak i ako se nalaze na web stranicama škole.

Časopis *Geologia Croatica*

Od tiskane prema elektroničkoj inačici

Alisa Martek

Hrvatski državni arhiv
amartek@arhiv.hr

Sažetak

U ovome radu opisana je povijest časopisa *Geologia Croatica*, od samih početaka i prvog naziva *Vijesti geologijskog povjerenstva*, do elektroničke inačice časopisa. Opisan je OJS — Open Journal System, sustav za izdavaštvo i upravljanje časopisima. Opisane su uloge u sustavu, koje mogu, ali i ne moraju odgovarati stvarnim ulogama u časopisu, uloge Glavnog urednika, Urednika, Urednika rubrika i Autora. Iako Glavni urednik postavlja pravila u časopisu, za poslovanje časopisa i objavljivanje radova najvažniju ulogu imaju Urednici. Rad u sustavu uvelike je olakšao uređivanje časopisa.

Ključne riječi: časopis *Geologia Croatica*, elektroničko izdavaštvo, Open Journal System.

Summary

JOURNAL GEOLOGIA CROATICA From Print to Electronic Version

This paper describes the history of the journal *Geologia Croatica*, beginning with its first name *Vijesti geologijskog povjerenstva*, to the electronic version of journals. *OJS* — *Open Journal System* has been described, an open source journal management and publishing system. It describes the roles of the system, which may or may not correspond to actual roles in the journal, the role of Journal Manager, Editor, Section Editor and Author. Although the Journal Manager sets the rules in a journal, journal management and publications, the most important role is played by Editor(s). Working in the system greatly facilitated the journal management and publishing new issues.

Key words: journal *Geologia Croatica*, electronic publishing, Open Journal System

Uvod

Znanstvena komunikacija usko se vezuje uz časopise od 17. stoljeća, kada su započeli izlaziti prvi časopisi *Journal des Sçavantes* u Francuskoj i *Philosophical Transactions* u Engleskoj. *Philosophical Transactions* bio je posvećen znanstvenim istraživanjima te je postao modelom za znanstvene časopise znanstvenih udruga.¹ U dvadesetom stoljeću dolazi do ekspanzije znanosti te se pojavljuju časopisi pojedinih znanstvenih područja. Tako je časopis *Geologia Croatica* usko vezan uz povijest Hrvatskog geološkog instituta.

U znanstvenoj komunikaciji sudjeluje nekoliko dionika: autori — izdavači — knjižničari — čitatelji / korisnici, a znanstveno izdavaštvo uključuje stvaranje, objavljivanje (u najširem smislu), diseminaciju i čitanje informacija koje su proizveli članovi znanstvene i akademske zajednice, u svrhu daljnjih istraživanja. Sustav kroz koji se istraživanja i njihovi rezultati (radovi) stvaraju, prosuđuju (kvaliteta), uređuju, diseminiraju znanstvenoj zajednici, te čuvaju za buduće korištenje.

Povijest časopisa *Geologia Croatica*

Proučavajući povijest časopisa može se pratiti razvoj geološke službe u Hrvatskoj kroz više od 100 godina. Tako je Naredbom Kraljevsko hrvatsko-slavonske-dalmatinske zemaljske vlade, Odjela za unutarnje poslove od 3. srpnja 1909. godine broj III.A. 2275, ustanovljeno Geologijsko povjerenstvo za Kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju u Zagrebu (Narodne novine br. 153 iz 1909. godine).² Geologijsko povjerenstvo objavljuje prvi put 1911. godine rezultate geoloških istraživanja u

¹ Hebrang Grgić, Ivana. 17. stoljeće — prekretnica u razvoju moderne znanosti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 50, 1/2 (2007), str. 91.

² Benček, Đuro. Institut za geološka istraživanja 1909-1994. // *Geologia Croatica* 47, 2 (1994), str. 242.

znanstvenoj ediciji *Vijesti geologijskog povjerenstva* pod uredništvom Dragutina Gorjanovića-Krambergera.³ Kraljevska pokrajinska uprava za Hrvatsku i Slavoniju — Odjeljenje za prosvjetu i vjere donijela je naredbu kojom je ukinuto Geologijsko povjerenstvo za Kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju 1929. godine, a ustrojen je Geološki zavod u Zagrebu.⁴ Sukladno tome i časopis je promijenio ime u *Vijesti geološkog zavoda* te je izlazio od 1925. do 1929. godine. Od 1941. do 1945. godine u Hrvatskoj je djelovao Hrvatski državni geološki zavod, koji je za četiri godine svojeg postojanja, iako u ratnom okruženju, obavljao geološka istraživanja za potrebe države i gospodarstva. Rezultati su objavljeni u tri toma *Vjestnika hrvatskog državnog geološkog zavoda i Hrvatskog državnog geološkog muzeja*. Završetkom Drugoga svjetskog rata na prijedlog Ministarstva industrije i rudarstva vlada Narodne Republike Hrvatske donosi Uredbu o osnivanju Geološko-rudarskog instituta 1946. godine.⁵ Ubrzo nakon konstituiranja Instituta već je 1947. tiskan prvi obnovljeni broj časopisa *Geološki vjesnik*, glasila Instituta.⁶ *Geološki vjesnik*, bio je dobar regionalan časopis koji je tiskan jednom godišnje. Tekstovi su bili uglavnom na hrvatskom, sa sažecima na engleskom, njemačkom ili francuskom jeziku. Glavni urednik je recenzirao tekstove, a tek sporadično ih je slao na međunarodnu recenziju. Časopis je bio maloga formata i tehnički loše oblikovan. Časopis je uglavnom bio distribuiran članovima Hrvatskoga geološkog društva te malobrojnim institucijama s kojima je razmjenjivan. Od 1947. do 1991. izašla su 43 broja. Godine 1992. promijenjen je naziv časopisa u *Geologia Croatica*, koji uz novog urednika i uredništvo koncepcijski i kvalitetom postaje geološki časopis europske pa i svjetske razine, te izlazi dva puta godišnje. Svi članci tiskaju se na engleskom jeziku s jezičnom lekturom u Velikoj Britaniji i obvezna je međunarodna recenzija svakoga rada od najmanje dva neovisna recenzenta. Proši-

³ Ibid. str. 243.

⁴ Ibid. str. 243.

⁵ Ibid. str. 243.

⁶ Ibid. str. 244.

ren je i Urednički odbor međunarodnim stručnjacima na svim poljima geoznanosti i geološkog inženjerstva.

Rad uredništva na međunarodnoj vidljivosti časopisa započeo je od broja 41 Geološkog vjesnika te su postupno uključivani u sekundarne baze podataka kako slijedi:

- Geološki vjesnik 41 do 43 uključeni u Chemical Abstracts, Academy of Science USSR (Ref. journal)
- Geološki vjesnik 44 (1991): GeoBase
- Geologia Croatica 46 (1993): + Geological Abstracts, GeoRef, PASCAL, Mineralogical Abstracts, Current Geographical Publication, Biological Abstracts
- Geologia Croatica 50 (1997): — Biological Abstracts
- Geologia Croatica 51 (1998): + BIOSIS Zoological Record, Geo Archive
- Geologia Croatica 52 (1999): + Geo Titles
- Geologia Croatica 57 (2004): + Directory of Open Access Journals (DOAJ), Geoscience e-journals
- Geologia Croatica 58 (2005): + Scopus
- Geologia Croatica 59 (2006): uključivanje u novu akademsku bazu podataka EBSCO: Academic Search Complete
- Geologia Croatica 62 (2009): uključivanje u Thomson Reutersovu bazu podataka Science Citation Index Expanded (Web of Science).

Od tiskane prema elektroničkoj inačici

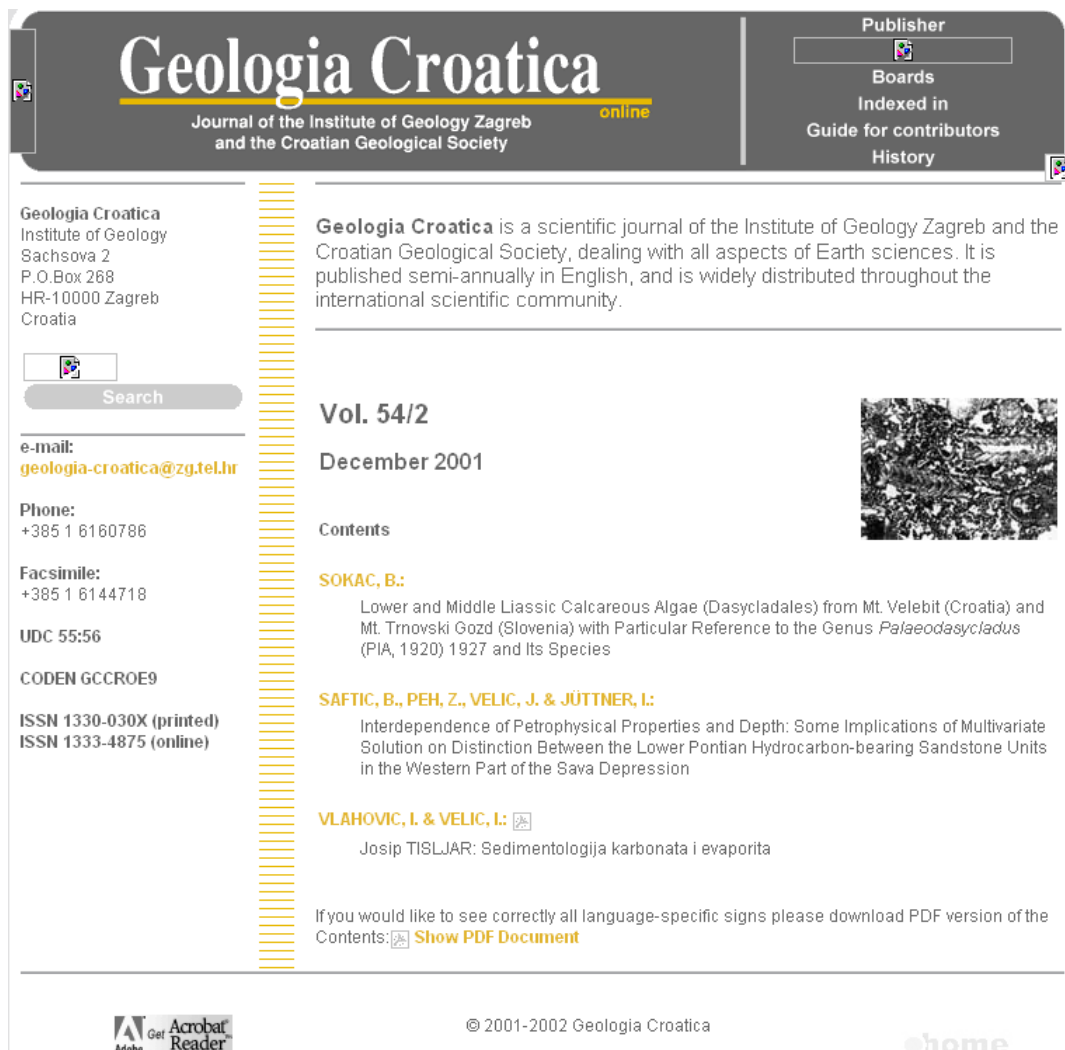
Na početku su članci zaprimani u tiskanom obliku poštom. Svaki je članak dobio svoju »košuljicu« u kojoj je čuvana sva korespondencija i recenzijski listovi.

Evidencija u excel tablici Pregledni list uvedena je 2006. te su tako praćeni statusi pojedinoga članka (slika 1).

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L
1	BROJ	PRIMLJENO	AUTOR	RECENZENT(I)	OD	DO	Autori ispravak	OD	DO	Napomena TISAK		
2	305	2004.12.15	Mrinjek, Velić, J., Sremac, J.	Juhasz Tišljar	2005.01.18 2004.12.23	2005.03.29 2005.01.06	2006.07.05 pripremiti slike!			59/1		
3												
4												
5	314	2004.12.07	Diamantopoulos	Jamičić Torelli	2004.12.07 2005.03.11	2005.02.22 2005.06.24	2006.07.07			59/1 Igor ima slike 23.5.		
6												
7												
8	316	2005.04.06	Gourvenec	Sremac	2005.04.07	2005.06.23	Igor pisao 28.6. hitno vratiti ispr. Text			59/1		
9				Jansen	2005.04.14	2005.07.25	2006.07.11			mail požurnice 10.7.06		
10												
11	326	2006.03.21	Lončarić	Girardeau	2006.03.29	2006.05.15				59/1		
12				Bogner	2006.03.29	2006.04.14				mail 10.7.2006		
13												
14	327	2006.04.14	Vrsaljko, Pavečić, Miknić,	Čorić	2006.04.14	2006.05.29	2006.07.10			59/1		
15			Hećimović, Hajek-T., Avanić	Magyar	2006.05.04	predložio Alfređa Dulaia, mail 10.05.2006				Julie - 10.7.06		
16				Dulai	2006.05.10	2006.06.15						
17												
18	328	2006.04.12	Hermitz-Kučenjak, Premec-Fuček,	Wade	2006.04.12	2006.05.15	2006.05.15			59/1		
19			Slavković, Mesić	Čosović	2006.04.14	2006.06.02	2006.05.30			Julie - 10.7.06		
20												
21												
22												
23												
24	324	2006.03.06	Solaimani, Abkar, Habibnejad,	Žugaj	2006.03.21	2006.03.23				nije za GC		
25			Hamadi							odbijeno		
26												
27	325	2006.03.06	Habitnejad, Jalilvand,	Dum						nije za GC		
28			Solaimani, Fattahi, Ahmadi	Jurak						odbijeno		
29												
30												
31												
32												
33												
34												
35												
36												
37												
38												
39												
40												
41												

Slika 1. Pregledni list – evidencija članaka

Časopis je predstavljen na mrežnoj stranici www.geologia-croatica.hr od 2001. godine koja je tijekom godina doživjela nekoliko redizajna. Tako je na slici 2 vidljiv izgled prve stranice iz 2001. godine.

Geologia Croatica
Journal of the Institute of Geology Zagreb
and the Croatian Geological Society **online**

Publisher
Boards
Indexed in
Guide for contributors
History

Geologia Croatica
Institute of Geology
Sachsova 2
P.O.Box 268
HR-10000 Zagreb
Croatia

Search

e-mail:
geologia-croatica@zg.tel.hr

Phone:
+385 1 6160786

Facsimile:
+385 1 6144718

UDC 55:56

CODEN GCCROE9

ISSN 1330-030X (printed)
ISSN 1333-4875 (online)

Geologia Croatica is a scientific journal of the Institute of Geology Zagreb and the Croatian Geological Society, dealing with all aspects of Earth sciences. It is published semi-annually in English, and is widely distributed throughout the international scientific community.

Vol. 54/2
December 2001

Contents

SOKAC, B.:
Lower and Middle Liassic Calcareous Algae (Dasycladales) from Mt. Velebit (Croatia) and Mt. Trnovski Gozd (Slovenia) with Particular Reference to the Genus *Palaeodasycladus* (PIA, 1920) 1927 and Its Species

SAFTIC, B., PEH, Z., VELIC, J. & JÜTTNER, I.:
Interdependence of Petrophysical Properties and Depth: Some Implications of Multivariate Solution on Distinction Between the Lower Pontian Hydrocarbon-bearing Sandstone Units in the Western Part of the Sava Depression

VLAHOVIC, I. & VELIC, I.:
Josip TISLJAR: Sedimentologija karbonata i evaporita

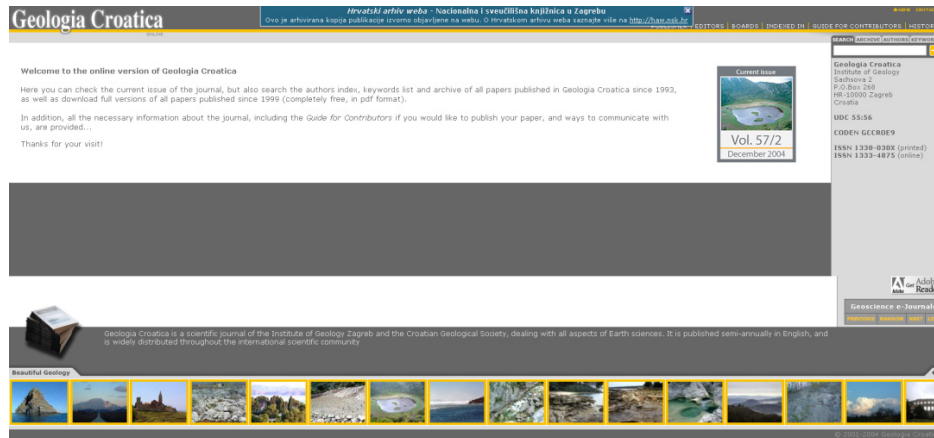
If you would like to see correctly all language-specific signs please download PDF version of the Contents: [Show PDF Document](#)

Adobe Acrobat Reader © 2001-2002 Geologia Croatica home

Slika 2. Prva mrežna stranica časopisa⁷

Stranica je zadržala svoj izgled, a 2004. godine je dodan pretraživač članaka i autora što se vidi na desnoj strani slike 3.

⁷ Izgled stranice nije dobre kvalitete jer je preuzet sa stranice internet arhive pa neke poveznice nedostaju <http://web.archive.org/web/20020324041412/http://www.geologia-croatica.hr/#>

Slika 3. Mrežna stranica časopisa iz 2004. godine.⁸

Open Journal System

Open Journal Systems (OJS) je sustav za izdavaštvo i upravljanje časopisima koji je razvijen u kanadskom projektu Public Knowledge.⁹ Prvi eksperimenti s implementacijom Open Journal Systemsa (verzije 1.1.) u Hrvatskoj učinjeni su krajem 2004. Prvi domaći časopis koji je koristio ovaj sustav, Revija za socijalnu politiku, postavljen je na mrežu sredinom 2005. godine, ali je tek početkom 2007. u cijelosti uređivački i recenzijski proces prenio u OJS.¹⁰ OJS posjeduje nekoliko prednosti koje su ga učinile privlačnom inačicom za domaće znanstvene časopise:

- Otvoren je i besplatan za korištenje.
- Podržava jednostavnu lokalizaciju na pojedine jezike i višejezičnost (posebno od verzije 2.2.). Inicijalna lokalizacija na hrvatski jezik za verziju

⁸ Ova je stranica arhivirana na Hrvatskom arhivu weba. Više o projektu na mrežnoj stranici <http://haw.nsk.hr>

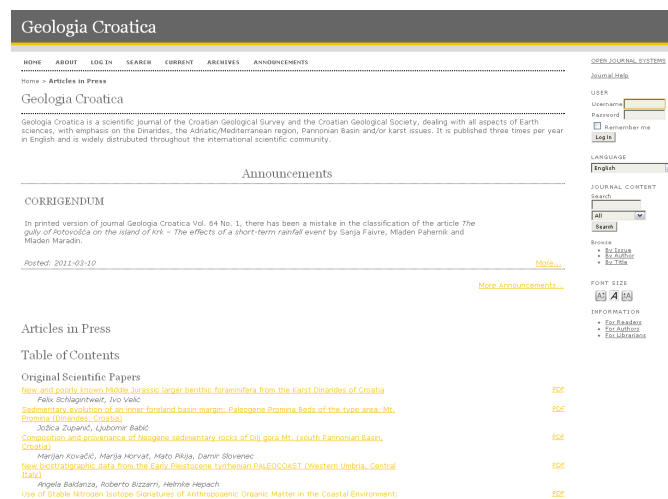
⁹ Willinski, John. Open Journal Systems: An Example of Open Source Software for Journal Management and Publishing. // Library Hi Tech. 23, 4 (2005), str. 504

¹⁰ Preuzeto sa stranice OJS u Hrvatskoj gdje je Teo Matković, izvršni urednik časopisa Revija za socijalnu politiku i pionir uvođenja sustava OJS u Hrvatskoj opisao svoja iskustva.

2.1.1. završena je u travnju 2007., a za verziju 2.2.2 dovršena je i uključena u distribuciju u srpnju 2008.

- Omogućava izradu specifičnih dodataka s dodatnim funkcionalnostima (*plugins*)
- Kvalitetno »oglašava« svoj sadržaj na mreži.
- Raširen je i u stalnom razvoju.
- Omogućuje digitalnu arhivu članaka i uređivačkih postupaka.

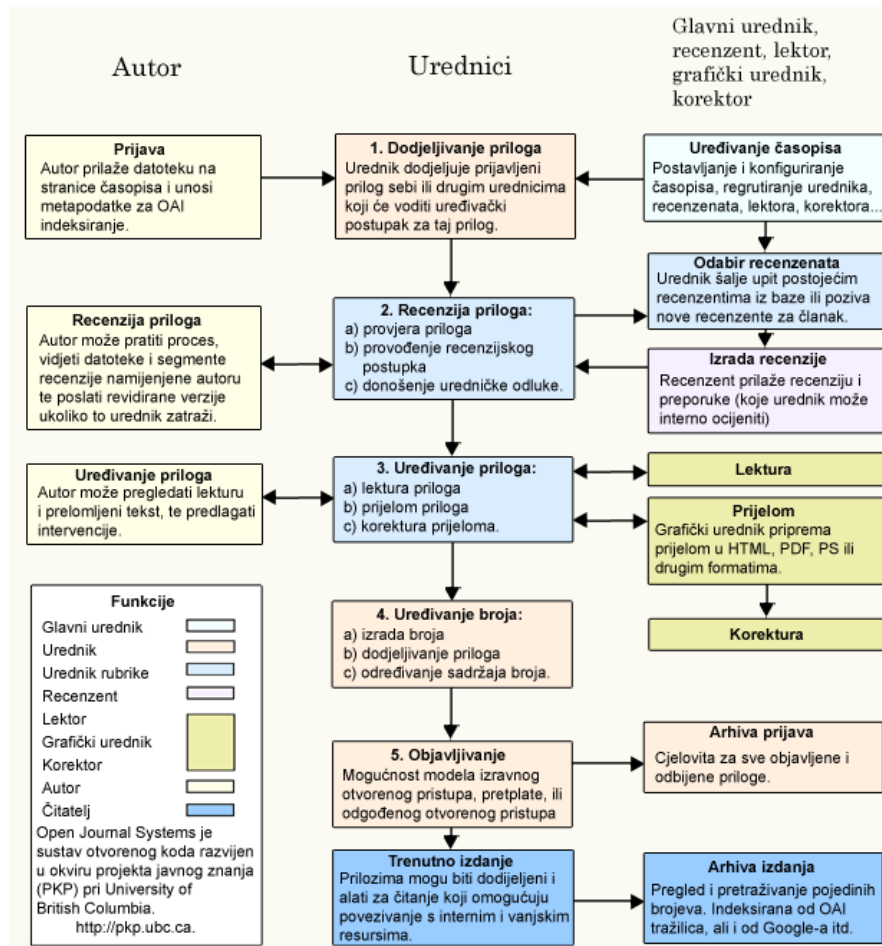
Planovi za korištenje OJS-a započinju 2008. godine nakon radionice za urednike hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa održane u Zadru. O tim planovima u svom uvodniku piše i novi glavni urednik Mladen Juračić.¹¹ Časopis počinje koristiti OJS — Open Journal System 2009. godine te se mijenja i izgled mrežne stranice (slika 4). Prve dvije godine evidencija je vođena usporedno i u OJS sustavu i u preglednom listu (slika 1). Prve godine je svaki članak imao dva broja, iz preglednog lista te iz OJS-a koji automatski dodjeljuje svakom novo zaprimljenom članku. Od 2010. članci imaju samo jedan broj iz OJS sustava.

Slika 4. Novi izgled mrežne stranice korištenjem Open Journal Sustava

¹¹ Juračić, Mladen, Velić, Ivo. Editorial. // Geologia Croatica. 61, 1 (2008), 1-2

Kod započinjanja rada u sustavu najvažnije je proučiti Shemu OJS procesa uređivanja i izdavanja (slika 5) te dobro postaviti uloge u sustavu.

Slika 5. Shema OJS procesa uređivanja i izdavanja

Uloge u sustavu mogu, ali i ne moraju odgovarati stvarnim ulogama u časopisu. Tako Glavni urednik u sustavu ima ulogu postavljanja stranice, određivanja politike časopisa, kategorizacije radova te otvara nove korisničke račune i dodjeljuje uloge korisnicima sustava. Samo jedan korisnik može biti Glavni urednik, dok on može dodijeliti više uloga Urednika koji skrbe o recenzijskom postupku članaka te o uređivačkom dijelu sustava (slika 6).

Slika 6. Stranica s ulogama Glavnog urednika u OJS sustavu

Najvažniji dio je **Uređivanje postavki časopisa** gdje se u pet koraka postavlja mrežna stranica časopisa (slika 7).

Slika 7. Stranica *Uređivanje postavki časopisa* u OJS sustavu

Prvi korak su **Osnovne informacije** gdje se postavlja ime časopisa, kratica imena, upisuje se ISSN, DOI broj te podaci o izdavaču i nakladniku časopisa. U drugom koraku se određuje **Uređivačka politika** časopisa. Navodi se fokus časopisa, što je bitno za recenzijski postupak, određuju se rubrike časopisa i ostale informacije. U trećem koraku, **Prijave**, navode se smjernice za autore, autorska prava, te informacije vezane uz indeksiranje sadržaja. U četvrtom koraku određuju se **Uređivački postupci** u časopisu, tj. tko ima pristup sadržaju i režim objavljivanja časopisa. U ovom se dijelu objavljuju i Obavijesti koje su vidljive na početnoj stranici. Određuju se postavke lekture, korekture i izrade prijeloma. U posljednjem petom koraku određuje se **Izgled** mrežne stranice časopisa. U samom sustavu postoji desetak predefiniраних izgleda stranice. No ukoliko časopis želi unificirati svoj izgled, može se izraditi .css datoteka koja se učitava u ovom dijelu.

Ostale su uloge Urednici rubrika, Recenzenti, Lektori, Korektori, Autori i Čitatelji.

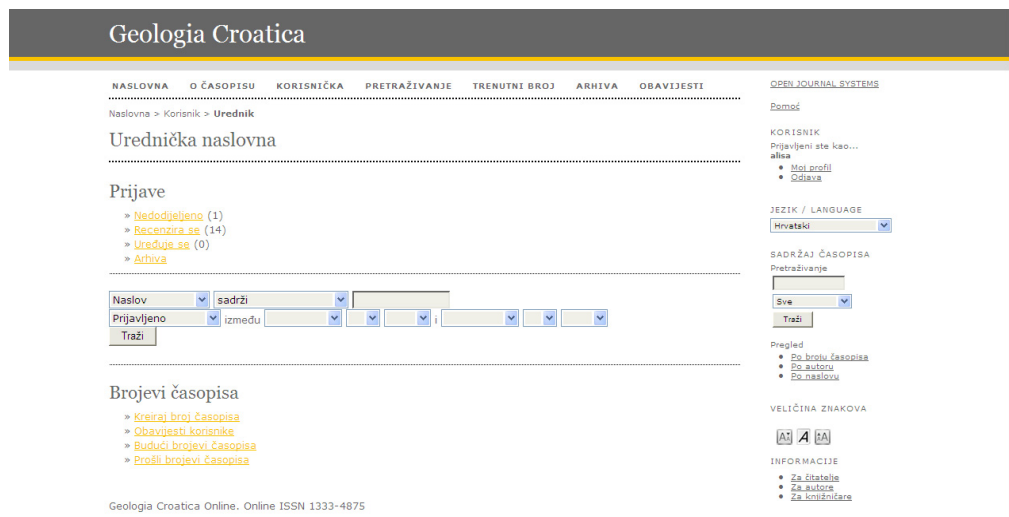
Dolaskom novog urednika, uvedena je uloga pridruženog urednika (eng. Associated Editor), tj. Urednika rubrika u sustavu. Znanstvena područja geoznanosti i geološko inženjerstvo su se veoma razvili te je Urednički odbor donio odluku o uvođenju uloge Pridruženog urednika. Pridruženi urednik je stručnjak u svom uskom području te skrbi za članak od prijave, određuje recenzente, te nakon recenzijskog postupka, pregledava konačnu verziju članka i preporučuje ga za objavu u časopisu.

Ipak, najviše »posla« ima Urednik (slika 8). U dijelu *Prijava* Urednik prihvaća prijavljene radove koji su kategorizirani u četiri skupine:

- **Nedodijeljeno** — novi, tek pristigli radovi, za koje se čeka odluka o Pridruženom uredniku, tj. o Uredniku rubrike.
- **Recenzira se** — kada se radu pridruži Urednik rubrike koji određuje recenzente, takav rad automatski prelazi u ovu rubriku gdje se prati recenzijski postupak.
- **Uređuje se** — po završetku recenzijskog postupka, kada se donese odluka o prihvaćanju rada, rad automatski prelazi u ovu rubriku gdje

se odrađuju lektorski i korektorski zadaci. U ovoj rubrici se također i raspoređuju radovi po brojevima časopisa.

- **Arhiva** — ako je rad odbijen, nakon što je poslana obavijest autorima elektroničkom poštom o takvoj odluci, rad automatski prelazi u ovu rubriku. U Arhivi se nalaze i svi ostali objavljeni radovi.

Slika 8. Stranica s ulogama Urednika u OJS sustavu

Urednik također uređuje i *Brojeve časopisa* na način da **Kreira broj časopisa**, **Obavještava korisnike** te uređuje **Buduće** i **Prošle brojeve časopisa**.

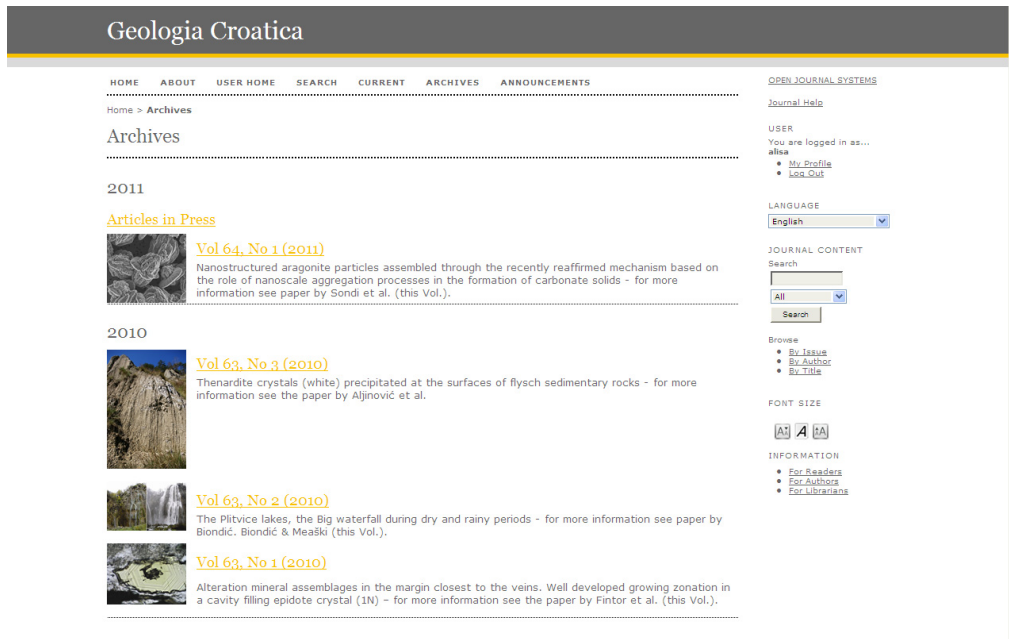
Kreiranje novog broja časopisa

Glavni urednik, kod kreiranja politike časopisa, određuje i broj sveščića godišnje. Tako se u rubrici *Kreiraj novi broj časopisa* brojevi svezaka i sveščića automatski ispisuju (slika 9).

Slika. 9. Stranica *Kreiraj broj časopisa* u OJS sustavu

Identifikator javnih brojeva časopisa je DOI broj¹² koji se u časopisu dodjeljuje svakom novom broju i radu. Ukoliko je novi broj časopisa tematski, mogu mu se pridodati i naslov i opis. U časopisu je slika naslovnice različita od broja do broja te u rubrici *Naslovnica* pridodaje se slika i opis što je vidljivo uz svaki broj u Arhivi rada (slika 10).

¹² DOI broj je jedinstven broj članaka i brojeva časopisa koji se koristi za lakše kreiranje hiperveza u sekundarnim bazama podataka. Svaki DOI broj sastoji se od dva dijela. Prvi dio je jedinstven broj časopisa i za časopis je 10.4154, a u drugi dio je jedinstven za svaki članak te se sastoji od kratice časopisa, godine izdanja te broja rada. Primjerice, prvi broj u 2011. godini ima DOI broj 10.4154/GC.2011.01.

Slika 10. Stranica arhive svih objavljenih brojeva radova¹³

Budući i prošli brojevi časopisa

U časopisu se na početku godine kreiraju sva tri broja koja trebaju izaći. Tako je u veljači 2011. izašao prvi broj svezak 64. broj 1, a u lipnju broj 2. Prije izlaska redovnog broja, prihvaćeni radovi za objavljivanje objavljeni su kao Članci u pripremi (eng. *Articles in Press*) jer se u elektroničkom izdavaštvu brže pripremaju radovi za objavu nego u klasičnom. Osim toga, članci objavljeni u *Articles in Press* mogu se još ispravljati ukoliko autori uoče koju pogrešku. Kada se svi članci isprave, te broj odlazi u tiskaru, na mrežnoj stranici *Articles in Press* postaje regularan broj.

¹³ Stranica je preuzeta iz dijela sustava na engleskom jeziku. Naime, članci u časopisu izlaze na engleskom jeziku, jedan recenzent uvijek mora biti strani te se za uređivanje časopisa koristi dio sustava na engleskom jeziku.

Na stranici *Prošli brojevi časopisa*, u uredničkom dijelu, vide se podaci o svim prethodno objavljenim brojevima (slika 11). Klikom na svaki broj, vide se članci pridruženi tom broju, DOI brojevi i stranice časopisa, te kategorizacija članka.

Geologia Croatica

NASLOVNA O ČASOPISU KORISNIČKA PRETRAŽIVANJE TRENUTNI BROJ ARHIVA OBAVIJESTI

Naslovna > Korišnik > Urednik > Brojevi časopisa > Prošli brojevi časopisa

Prošli brojevi časopisa

KREIRAJ BROJ ČASOPISA BUDUĆI BROJEVI ČASOPISA

Izdanja ovog časopisa poredana su modificiranim slijedom [VRATI NA IZVORNO](#)

BROJ ČASOPISA	OBJAVLJENO	STAVKE	POREDAK	POSTUPAK
ARTICLES IN PRESS	2011-06-08	8	↑ ↓	BRISI
SVEZAK 64, BR. 1 (2011)	2011-02-21	7	↑ ↓	BRISI
SVEZAK 63, BR. 3 (2010)	2010-10-31	7	↑ ↓	BRISI
SVEZAK 63, BR. 2 (2010)	2010-06-02	13	↑ ↓	BRISI
SVEZAK 63, BR. 1 (2010)	2010-02-27	7	↑ ↓	BRISI
SVEZAK 62, BR. 3 (2009)	2009-09-26	5	↑ ↓	BRISI
SVEZAK 62, BR. 2 (2009)	2009-06-17	6	↑ ↓	BRISI
SVEZAK 62, BR. 1 (2009)	2011-01-25	5	↑ ↓	BRISI
SVEZAK 61, BR. 2-3 (2008)	2008-12-25	24	↑ ↓	BRISI
SVEZAK 61, BR. 1 (2008)	2008-07-01	6	↑ ↓	BRISI
SVEZAK 60, BR. 2 (2007)	2008-05-07	4	↑ ↓	BRISI
SVEZAK 60, BR. 1 (2007)	2008-04-14	3	↑ ↓	BRISI

OPREMI JOURNAL SYSTEMS

Pomoć

KORISNIK

Prijavljeni ste kao...
 alisa
 • [Moj profil](#)
 • [Odjava](#)

UREDNIK

Prijava
 • [Nedodijeljene \(1\)](#)
 • [Korisnik sa \(14\)](#)
 • [Urednik sa \(0\)](#)
 • [Arhiva](#)

Brojevi časopisa
 • [Kontrolni brojevi časopisa](#)
 • [Obavijesti korisnike](#)
 • [Budućih brojevi časopisa](#)
 • [Prošli brojevi časopisa](#)

JEZIK / LANGUAGE

Hrvatski

SADRŽAJ ČASOPISA

Pretraživanje

Sve
 Traži

Pregled
 • [Po broju časopisa](#)
 • [Po autoru](#)
 • [Po naslovu](#)

VELIČINA ZNAKOVA

A1 A2 A3

INFORMACIJE

• [Za čitatelja](#)
 • [Za autora](#)
 • [Za knjižničara](#)

Slika 11. Stranica *Prošli brojevi časopisa* u OJS sustavu

Kako se učitava novi članak

Za učitavanje novoga članka, korisnik mora zatražiti korisničko ime i zaporku te mu se dodjeljuje uloga autora. Kada se otvori stranica *Autora* u dijelu *Započnite prijavu novog priloga* - *kliknite ovdje kako biste započeli postupak prijave priloga* (slika 12), otvara se nova stranica gdje se u pet jednostavnih koraka učitava rad i prilozi.

Slika 12. Stranica *Započnite prijavu novog priloga* u OJS sustavu

Prvi korak je **Započnite s prijavom**. Autor sam bira rubriku časopisa te mora označiti *Uvjete za predaju priloga*, uvjete koje je odredilo uredništvo da svaki rad mora zadovoljavati. U ovom se koraku mogu dodati i *Komentari uredniku*. U časopisu se potiču autori da predlože barem tri do četiri recenzenta. Klikom na *Spremi i nastavi* otvara se drugi korak **Prilaganje datoteke**. Ovdje se učitava samo tekst članka. Klikom na *Spremi i nastavi* otvara se treći korak **Unos metapodatka prijave**, podaci o autoru/ima, naslov i sažetak, ključne riječi, institucionalna potpora i reference koje su navedene u članku. Budući da je časopis član CrossRef¹⁴ autori se potiču da navode DOI brojeve za sve reference koje ga imaju. Klikom na *Spremi i nastavi* otvara se četvrti korak **Postavite dopunsku datoteku**. U ovom koraku učitavaju se prilozi članku, sve slike, grafikoni i tabele. Zbog prijeloma je važno da prilozi budu odvojeni od teksta jer ih je tako lakše uklopiti u rad. Klikom na *Spremi i nastavi* otvara se peti i posljednji korak **Potvrde prijave**. Klikom na *Dovrši prijavu*, rad postaje vidljiv u dijelu *Nedodijeljeno* u uredničkom dijelu sustava. Tada Urednik preuzima rad i dodjeljuje Urednika rubrike kako je opisano u prethodnom poglavlju.

¹⁴ CrossRef je udruga koju su osnovali izdavači kako bi hipervezama povezali znanstvene i stručne publikacije DOI brojevima. Mreža citata pokriva desetke milijuna članke i druge sadržaje od tisuća znanstvenih i stručnih izdavača.

Zaključak

U radu su opisana povijest časopisa *Geologia Croatica* te tranzicija od tiskane inačice prema elektroničkoj inačici časopisa. Detaljno je opisan rad u *OJS — Open Journal Systemu* od dodjeljivanja uloga u sustavu, preko kreiranja novoga broja, do učitavanja novoga članka.

Sjedište časopisa je u Hrvatskom geološkom institutu, glavni urednik je s Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, a izvršna urednica radi u Hrvatskom državnom arhivu. Samo je tehnička urednica stalno zaposlena u Hrvatskom geološkom institutu. Sada je za uređivanje časopisa dovoljno samo računalo s pristupom internetu te jedan klik za dobivanje uvida u stanje radova. Uže uredništvo koje čine glavni urednik, izvršna i tehnička urednica sastaje se redovito, najmanje jednom mjesečno te rješava tekuća pitanja časopisa. Tri puta godišnje, po izlasku svakoga broja saziva se sjednica uredničkog odbora gdje se predstavlja svaki novi broj, tablica s radovima u postupku te se rješavaju ključna pitanja časopisa.

Uvođenjem OJS-a uvelike je olakšano poslovanje časopisa.

Literatura

Benček, Đuro. Institut za geološka istraživanja 1909-1994. // *Geologia Croatica* 47, 2 (1994), 242-245

Juračić, Mladen, Velić, Ivo. Editorial. // *Geologia Croatica*. 61, 1 (2008), 1-2

Hebrang Grgić, Ivana. 17. stoljeće — prekretnica u razvoju moderne znanosti. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*. 50, 1/2 (2007), 89-95

Willinski, John. Open Journal Systems: An Example of Open Source Software for Journal Management and Publishing. // *Library Hi Tech*. 23, 4 (2005), str. 504-519

E-čitač

Martina Grlica

martina.grlica@gmail.com

Sažetak

Uvjet za nastanak e-čitača postojanje je elektroničkih dokumenata. Ideja o njegovu nastanku javlja se 1970. godine. Razvojem tehnologije i sve većeg broja elektroničkih dokumenata ideja je zaživjela a nastanak e-papira potaknuo njegovu izradu.

E-čitači se razlikuju po funkcijama, veličini zaslona, kapaciteta, broju nijansi, podržavanju različitih formata. Postoji veliki broj modela e-čitača, a proizvode ih poznati proizvođači, kao i oni nepoznati, npr. s azijskoga tržišta. E-čitače možemo podijeliti u dvije velike skupine, na zatvorene i otvorene sustave.

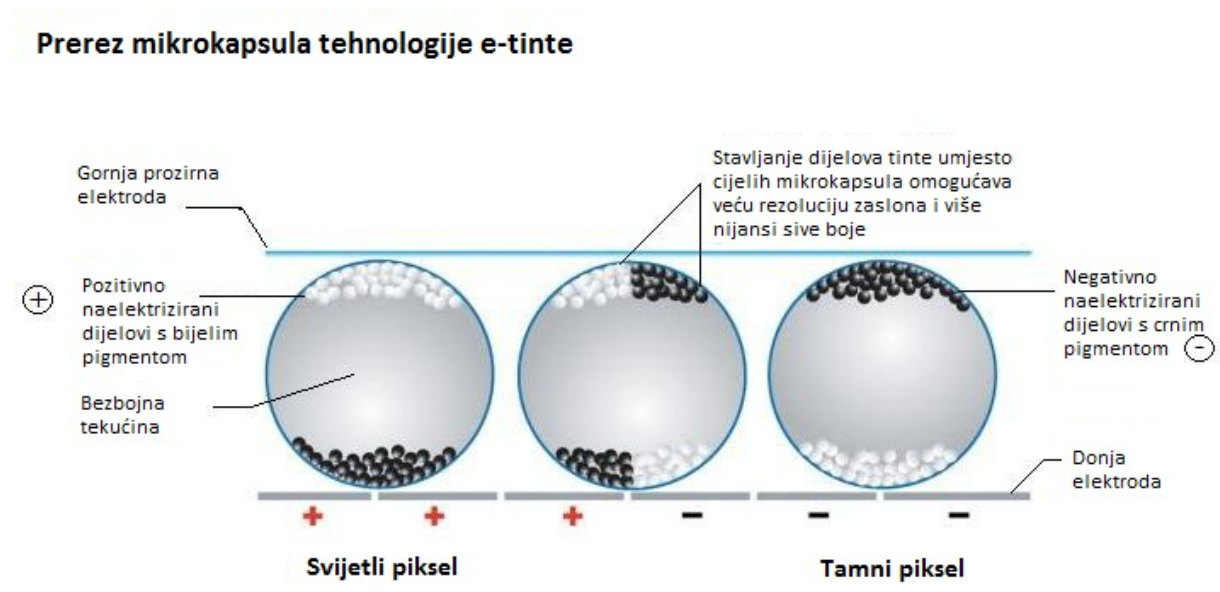
U ovom članku opisan je tehnološki razvoj e-čitača i modeli koji postoje, te razlika e-čitača glede zatvorenosti, tj. otvorenosti sustava.

Tehnološki razvoj

Uvjet za nastanak e-čitača postojanje je elektroničkih dokumenata (elektroničkih članaka, elektroničkih časopisa, elektroničkih knjiga). Ideja o nastanku javlja se godine 1970.,¹ ali tada tehnologija nije bila toliko razvijena da bi se mogla i ostvariti. Razvojem tehnologije i sve većeg broja elektroničkih dokumenata ideja o e-čitaču je zaživjela, a nastanak e-papira potaknuo je njegovu izradu.

E-ink, tj. e-tinta nova je tehnologija za izradu e-papira. Većina e-čitača zasnovana je na toj tehnologiji. Pokazalo se da je ona puno primjerenija i manje napreže oči negoli klasični LCD zasloni.

E-papir je između elektroda umetnuti sloj kapsula s tekućinom u kojoj plivaju različito električno nabijeni crni i bijeli dijelovi (slika 1).

Slika 1: Prerez mikrokapsula tehnologije e-tinte

¹ Pečko-Mlekuš, Helena. Tiskani učbenik — kaj je že to?: elektronske knjige pri izobraževanju na univerzi. *Knjižnica*, 45 (4), 2001. Str. 44.

Slika 2: E-papir

Zbog mijenjanja, tj. uravnotežavanja, električnoga polja ti se dijelovi pomiču i ocrtavaju crnu, bijelu ili sivu sliku. Nositelj odraza je odbijena svjetlost (kao kod tiskanoga papira), a zaslon se ponaša kao papir. Vidljivost je dobra na svjetlu, a u mraku si moramo pomoći sa svjetlom. Kad je stranica jednom ocrтана, e-papir više ne troši energiju i izdržljivost baterije je za čitanje više tisuća stranica.²

Razvoj e-tinte ide naprijed, kao što to prikazuju prototipi tehnologije e-papira u boji, gdje savijanje nije problem (slika 2).

U proteklih godinu dana nastale su još druga i treća generacija e-tinte. Druga generacija je tzv. *E-ink Pearl*. Za nju je karakteristično da ima veći kontrast, troši manje energije te brže i detaljnije ocrтava sadržaje.³ Većina današnjih e-čitača koristi upravo tu tehnologiju. Treća generacija e-tinte je *Triton*, prva e-tinta u boji. Posebnost joj je zaslon u boji s kojeg je lako čitati na jakom svjetlu. Prikazuje 16 nijansi sive boje te 4096 boja.⁴ Na žalost ta je tehnologija još u razvoju pa je ne koristi puno e-čitača. Prvi e-čitač koji je počeo koristiti tu tehnologiju je *Hamvon* s nekim od svojih modela *WISEreader* (slika 3).

² Ločniškar-Fidler, Mateja; Fidler, Tomaž. Digitalni mediji in elektronska knjiga. *Šolska knjižnica*, 19 (2/3), 2009. Str. 134-142.

³ E Ink Pearl imaging film / E Ink Corporation.
http://www.eink.com/display_products_pearl.html

⁴ E Ink / Wikipedia. http://en.wikipedia.org/wiki/E_Ink

E-čitači se razlikuju po funkcijama, ovisno o proizvođaču i modelu. Imaju različite veličine zaslona, kapaciteta, broj nijansi, potporu različitim formatima i različita dodatna rješenja i funkcije.

E-čitač nudi pregršt funkcija, kao što su okretanje zaslona između ležećeg i uspravnog položaja, povećavanje i smanjivanje teksta (veličina i vrsta slova) i sl. Zbog funkcije povećavanja slova i različitih stilova pisanja, e-čitači su korisni i za slabovidne osobe koje imaju problema sa sitnim slovima u knjigama. Česta funkcija, koja isto tako ide u korist osobama s posebnim potrebama, ponajviše onima koji imaju problema s čitanjem, je sinteza teksta u govor, iako zasad ispravno djeluje samo na engleskom jeziku.

Različiti proizvođači daju različite ponude. Neki nude pored e-čitača i nekoliko e-književnih klasika, drugi nude kupon za kupnju nekoliko knjiga po izboru čitatelja, a treći su opremljeni s leksikonima i rječnicima.

E-čitači se razlikuju i po kapacitetu koji se vrti od pola do više GB. Možemo reći da je kapacitet e-čitača veoma velik. Veličina jedne e-knjige je 0,2 do 0,5 MB što znači da u uređaj možemo spremiti više tisuća e-knjiga, a neki uređaji nude i proširivanje kapaciteta s memorijskim karticama. Kada govorimo o težini uređaja primjećujemo razlike na koje utječe veličina uređaja.

Slika 3: E-čitač Hanvon

Ergonomski gledano prednost imaju tanji i lakši uređaji koji imaju navigacijske tipke smještene tako da stranice možemo okretati sa što manje pomicanja ruku ili čak bez potrebe za pomicanjem. Značajka nekih modela je zaslon osjetljiv na dodir što omogućava i unosenje bilješki i pisanje po zaslonu. Opet kod drugih modela je prisutna mini tipkovnica preko koje unosimo bilješke i dostupamo do dodatnih funkcija. Većina e-čitača omogućava i slušanje MP3 glazbe dok čitamo e-knjige. Neki modeli imaju ugrađeni izlaz za slušalice dok drugi imaju i zvučnike.

Slika 4: E-čitač Readius

Uređaji koji nisu vezani na online knjižare za povezivanje sa svijetom nude samo program na USB-u i čitač memorijskih kartica. Preko njih u ugrađenu memoriju prenosimo nove sadržaje. Noviji modeli imaju i mogućnost *wi-fi* povezivanja na internet i pretraživanje internetskih stranica. Njihova suprotnost su e-čitači knjižara koji imaju ugrađen 3G-modem i SIM-karticu na koju možemo skinuti sadržaje i preko internet trgovine.

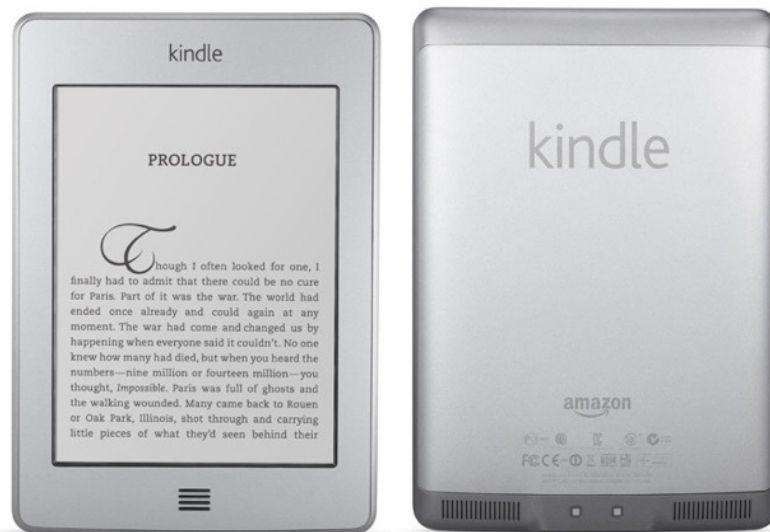
Sa svojom akumulacijskom baterijom kod jednog punjenja omogućava dugo vrijeme korištenja e-čitača, a tome pridonosi i činjenica da uređaji nemaju vlastito osvjetljenje zaslona. Budući da zaslon ne troši energiju, ako se sadržaj ne mijenja, nema niti potrebe za isključivanjem zaslona. Najveći potrošač energije je komunikacijski kanal kod 3G-modela s mobilnom karticom. Tu je vrijeme korištenja e-čitača prilikom jednog punjenja nekoliko dana. Kod svih modela može se isključi-

ti bežični radio s čime se vrijeme korištenja produži nekoliko tjedana. Kao što je kod svih uređaja proizvedenih danas tako je i kod e-čitača moguće nadograditi program uređaja.⁵

Radius (slika 4) prvi je proizvođač, koji je najavio e-čitač s e-papirnatim zaslonom na izvlačenje.

Modeli e-čitača

Postoji veliki broj modela e-čitača. Proizvode ih poznati proizvođači kao i oni nepoznati, npr. s azijskoga tržišta. Među najpoznatije zasigurno spada *Amazonov Kindle* (slika 5), slijede PRS modeli poduzeća Sony (slika 6), Nook knjižare Barnes & Noble, francuski Bookeen s modelom Cybook, nizozemski iRex s modelom Digital Reader, itd.

Slika 5: Kindle Touch

⁵ Mele, Jaka. Elektronske knjige in bralniki e-knjig: Sla po branju e-knjig. *Moj mikro*, 1, 2010. Str. 36-45.

Slika 6: Sony PRS-T1BC

Na tržištu je uvijek prisutan veliki broj kineskih proizvođača koji snizuju prosječnu cijenu. Stanje se naglo promijenilo kada je Amazon ponudio svoj Kindle međunarodnom tržištu i započeo globalizaciju e-knjiga.

Vrste e-čitača glede zatvorenosti, tj. otvorenosti

E-čitače možemo podijeliti u dvije velike skupine, na zatvorene i otvorene sustave. Zatvoreni sustavi elektroničkoga izdavaštva je sustav koji korisniku ne dopušta, tj. ograničava, prijenos sadržaja na uređaj i s njega. Značajka takvog sustava je prije svega u tome da dopušta izdavaču potpuni nadzor nad korištenjem uređaja i distribucije digitalnih sadržaja, a s druge strane ograničava korisnika koji može koristiti uređaj samo pod uvjetima koje mu postavi izabrani izdavač.⁶ Najbolji primjer poduzeća koje je izabralo sustav zatvorenog tipa elektroničkog izdavaštva je Amazon.

⁶ Martinović, Dragan; Nose, Inka. Elektronske knjige in elektronski bralnik KOLIBRI. *Šolska knjižnica*, 19 (2/3), 2009. Str. 106-117.

Otvoreni sustav elektroničkoga izdavaštva je sustav koji za razliku od zatvorenoga ne ograničava korisnika na jednog izdavača i omogućava neograničen prijenos sadržaja za čitanje na uređaj i s njega.⁷

Budućnost e-čitača

Istraživanjem marketinga oko potencijala e-čitača utvrđeno je da 58% onih s e-čitačima (uključujući i Amazon Kindle te Sony Reader) čita isti broj knjiga kao prije, dok je 2% izjavilo da manje čita knjige. Više od polovice ispitanika navelo je da očekuje kako će koristiti uređaj za čitanje knjiga u budućnosti još i više. Ovo istraživanje financirao je Sony, ali druga istraživanja dobila su slične statističke podatke oko porasta čitanja knjiga putem vlasnika e-čitača. Ranija studija LEK Consulting također je otkrila da gotovo polovica onih s e-čitačima kupuje i čita više knjiga, a Amazon izjavljuje da kupci kupuju tri puta više knjige nakon što su nabavili e-čitač Kindle nego prije kupnje samog uređaja.

Zanimljivo je da je istraživanje pokazalo da 36 % knjiga koje se čitaju s e-čitačima je ono što se zove »porast potrošnje«. Drugim riječima, vlasnici e-čitača nikada ne bi čitali neke naslove knjiga da su u tiskanom obliku. Prema podacima iz Amazona, u drugom kvartalu 2010. godine kompanija je prodala 143 Kindle e-čitača na svakih 100 tvrdo uvezenih knjiga.⁸ Danas je taj broj mnogo veći, a u budućnosti se očekuje da će se iz godine u godinu naglo povećavati broj korisnika e-čitača.

Iz navedenih statističkih podataka možemo zaključiti da knjige prolaze stupanj evolucije u elektronički oblik. Digitalni tisak je samo jedan od tekućih transformacija u medijima, uključujući glazbu, filmove i druge oblike sadržaja. Bez obzira ako

⁷ Martinović, Dragan; Nose, Inka. Elektronske knjige in elektronski bralnik KOLIBRI. *Šolska knjižnica*, 19 (2/3), 2009. Str. 106-117.

⁸ Računalo.com. E-čitači su dobri za knjige, 2010. <http://www.racunalo.com/zanimljivosti/9311-e-itai-su-dobri-za-knjige-.html>

volite osjetiti tiskane knjige u rukama, digitalne knjige su budućnost. Ali realnost je, ljudi su počeli čitati knjige više nego ikada što je jako dobra vijest.

Literatura

E Ink / Wikipedia. http://en.wikipedia.org/wiki/E_Ink

E Ink Pearl imaging film / E Ink Corporation.
http://www.eink.com/display_products_pearl.html

Ločniškar-Fidler, Mateja. Elektronska knjiga. *Šolska knjižnica*, 13 (2), 2003. Str. 51-56.

Ločniškar-Fidler, Mateja. E-dokumenti in avtorske pravice. *Šolska knjižnica*, 14 (1), 2004. Str. 18-21.

Ločniškar-Fidler, Mateja. Leposlovje ni le na papirju. *Šolska knjižnica*, 16 (1), 2006. Str. 25-30.

Ločniškar-Fidler, Mateja; Martinčič, Tatjana. Elektronske knjige in bralniki v splošni knjižnici. *Knjižničarske novice*, 19 (4/5), 2009. Str. 23-29.

Ločniškar-Fidler, Mateja; Fidler, Tomaž. Elektronska knjiga — knjiga brez papirja. *Knjižnica*, 47 (1/2), 2003. Str. 147-174.

Ločniškar-Fidler, Mateja; Fidler, Tomaž. Digitalni mediji in elektronska knjiga. *Šolska knjižnica*, 19 (2/3), 2009. Str. 134-142.

Ločniškar-Fidler, Mateja. E-založbe, e-knjige, bralniki, knjižnice in avtorske pravice. *Šolska knjižnica*, 19 (2/3), 2009. Str. 155-158.

Mele, Jaka. Elektronske knjige in bralniki e-knjig: Sla po branju e-knjig. *Moj mikro*, 1, 2010. Str. 36-45.

Pečko-Mlekuš, Helena. Tiskani učbenik — kaj je že to?: elektronske knjige pri izobraževanju na univerzi. *Knjižnica*, 45 (4), 2001. Str. 24-38.

Računalo.com. E-čitači su dobri za knjige, 2010.
<http://www.racunalo.com/zanimljivosti/9311-e-itai-su-dobri-za-knjige-.html>

E-čitač u narodnim knjižnicama

Martina Grlica

martina.grlica@gmail.com

Sažetak

U radu se opisuje istraživanje o e-čitačima u Gradskoj knjižnici Ljubljana te se daje prikaz rezultata ankete s obzirom na dob i obrazovanje zaposlenika.

Zaposlenike Gradske knjižnice Ljubljana autorica je anketirala o e-čitačima. U anketi je sudjelovalo 50 zaposlenih. Većina anketiranih zaposlenika poznaje svrhu e-čitača te se slaže da bi e-čitač morao biti dio tehničkih pomagala u knjižnici, kojeg bi mogli zaduživati za izvan knjižnice. Isto tako, većina je mišljenja da elektronička knjiga neće u cijelosti zamijeniti tiskanu knjigu.

Istraživačka metoda

U Gradskoj knjižnici Ljubljana anketirano je 50 djelatnika o e-čitačima u narodnim knjižnicama. Zanimalo nas je jesu li upoznati s novom tehnologijom. Ankete su podijeljene u odjelu službe za nabavu i bibliografsku obradu knjižničnoga gradiva, službe za rad s korisnicima i posebnim zbirkama, službe za razvoj, službe za pravne, kadrovske i opće poslove, Knjižnice Otona Župančiča, Knjižnice Bežigrad i Knjižnice Šiška. Činilo se primjereno anketirati zaposlenike Gradske knjižnice Ljubljana jer upravo oni u svojem ogranku Knjižnica Bežigrad zadužuju e-čitače i očekuje se da su se susreli s tom novom tehnologijom. Dob anketiranih zaposlenika je između 1948. i 1985. Različite su i radna mjesta, od onih koji se u uredima bave bibliografskom obradom, tehničkim opremanjem knjiga do onih koji rade s korisnicima kao informatori ili na posudbi. Od 50 anketiranih 15 (30%) je muških, 35 (70%) ženskih. Glede obrazovanja je 23 (46%) anketiranih bibliotekara, 10 (20%) knjižničara, 6 (12%) viših knjižničara, 4 (8%) tehničkih radnika, 2 (4%) informatora, 1 (2%) grafički tehničar, 1 (2%) diplomirana turistička organizatorica, 1 (2%) studentica volonterka, 1 (2%) specijalist bibliotekarstva, 1 (2%) voditelj službe za pravne, kadrovske i opće poslove.

Postavljene hipoteze su:

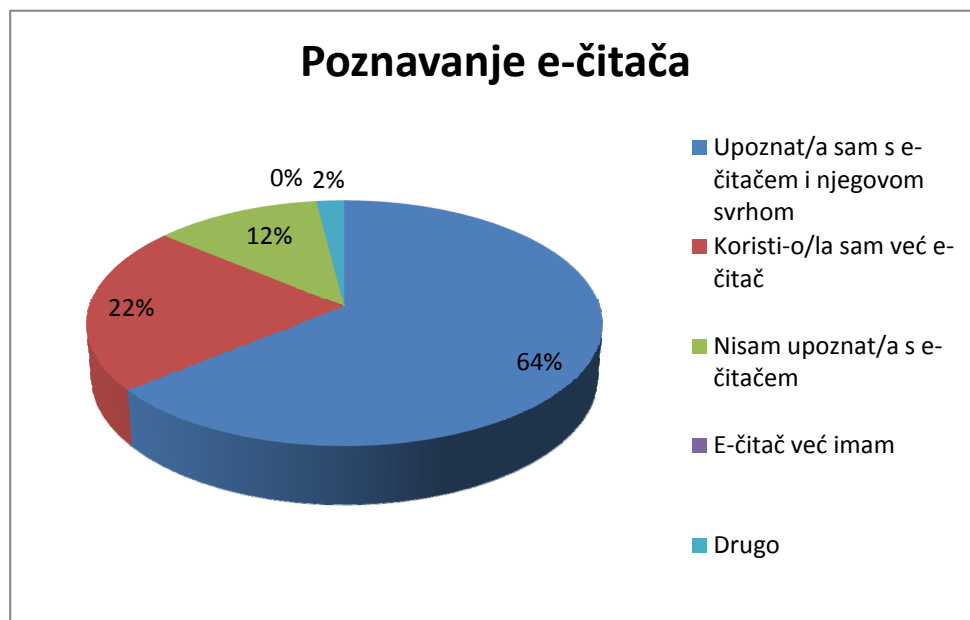
- knjižničari su upoznati s novim pomagalom za čitanje e-dokumenata, e-čitačem,
- knjižničari poznaju karakteristike, prednosti i slabosti, e-čitača,
- knjižničari su mišljenja da e-čitači moraju biti dio tehničkih pomagala u narodnim knjižnicama,
- e-čitače narodna knjižnica zadužuje za posudbu izvan knjižnice i
- knjižničari su mišljenja da će elektroničke knjige zamijeniti tradicionalne, tiskane knjige.

Rezultati

Na pitanje poznavanja e-čitača (tablica 1, grafikon 1) je 32 (64%) anketiranih odgovorilo da poznaje e-čitač i njegovu namjenu, 11 (22%) ih je i koristilo e-čitač. S e-čitačem nije upoznato 6 (12%) anketiranih, a 1 (2%) kaže da ga e-čitač uopće ne zanima. E-čitač ne posjeduje nitko od anketiranih.

Poznavanje e-čitača				
Upoznat/a sam s e-čitačem	Koristio/la sam već e-čitač	Nisam upoznat/a s e-čitačem	E-čitač imam već	Drugo
64%	22%	12%	0%	2%

Tablica 1: Poznavanje e-čitača

Grafikon 1: Poznavanje e-čitača

Što se tiče prednosti i slabosti e-čitača, anketirani zaposlenici su dali različite odgovore. Nedvojbeno su dvije najveće prednosti, mogućnost čuvanja velikoga borja tekstova na jednom mjestu (16, tj. 32% anketiranih) i mogućnost povećavanja slova (12, tj. 24% anketiranih). Veličina e-čitača također je jedna od popularnih karakteristika, čak 9 (18%) anketiranih ju je navelo kao prednost. Ostale prednosti koje su navodili anketirani zaposlenici u manjem broju ili čak samo jedan, su omiljeni način čitanja (npr. traženje ključnih mjesta); mogućnost preskakanja većeg broja stranica; lako je prenosiv; jako koristan na godišnjem odmoru jer se na njega može spremati veliki broj knjiga; jednostavno okretanje stranica; visoki kapacitet; novi medij koji će mlade ljude potaknuti na više čitanja; skraćeni sadržaj; mogućnost korištenja bilo kada i bilo gdje. Na pitanje nije odgovorilo 14 (28%) anketiranih. Kod slabosti nije bilo toliko jednakih odgovora kao kod prednosti. Slabu bateriju kao slabost je navelo 6 (12%) anketiranih, slijede osjetljivost na oštećenje (4, tj. 8% anketiranih) i mali zaslon (4, tj. 8% anketiranih). Ostale slabosti koje su naveli anketirani: nije vodootporan; slikovnice uživo su jasnije negoli na e-čitaču; način listanja tj. pomicanja teksta; tehnologija brzo zastari; u slučaju kvara nastane veća šteta nego kod korištene knjige; neprimjereno dijeljenje riječi; umara oči; nema »čara« papirnate knjige; nemaju zaslona na dodir; nije omogućeno pisanje bilješki tj. teksta; nema tražilice po sadržaju koja bi znala pronaći citat u tekstu; nema boje; premalo suvremene, lake literature na slovenskom jeziku koju bi prenijeli u čitač; ograničenost zbog baterije. 20 (40%) anketiranih nije odgovorilo na pitanje.

Na pitanje bi li trebao e-čitač biti dio tehničkih pomagala u narodnoj knjižnici (tablica 2, grafikon 2), 37 (74%) anketiranih je odgovorilo potvrdno, 10 (20%) ih misli da ne, a 3 (6%) nisu odgovorili.

E-čitač kao dio tehničkih pomagala u knjižnici		
Slazem se	Ne slazem se	Bez mišljenja
74%	20%	6%

Tablica 2: E-čitač kao dio tehničkih pomagala u knjižnici

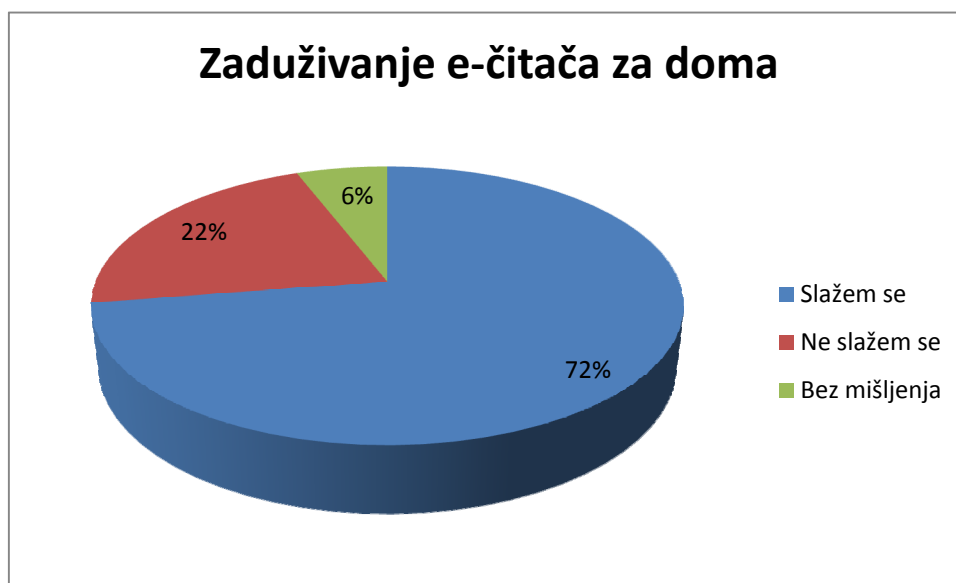

Grafikon 2: E-čitač kao dio tehničkih pomagala u knjižnici

37 (74%) anketiranih se slaže sa zaduživanjem e-čitača u narodnoj knjižnici izvan knjižnice (tablica 3, Grafikon 3), među kojima 32 (64%) misli da bi e-čitač morao biti dio tehničkih pomagala u narodnoj knjižnici. Sa zaduživanjem e-čitača izvan knjižnice ne slaže se 11 (22%) anketiranih, a 2 (4%) anketiranih nije odgovorilo.

Zaduživanje e-čitača izvan knjižnice		
Slažem se	Ne slažem se	Nemam mišljenje
74%	22%	6%

Tablica 3: Zaduživanje e-čitača za doma

Grafikon 3: Zaduživanje e-čitača za doma

Neki anketirani zaposlenici napisali su i obrazloženje za slaganje, tj. neslaganje sa zaduživanjem e-čitača u narodnoj knjižnici posudbu izvan knjižnice. Kod slaganja su navedena sljedeća obrazloženja: zaduživat ćemo ako hoćemo želimo pratiti trend; čitač je obogaćivanje knjižnične ponude i novi put za poticanje čitanja; mora biti dio knjižnične zbirke jer živimo u takvom vremenu; zaduživanje je nužno jer je to sad modni hit iako predviđam da će troškovi kvarova i oštećenja biti preveliki; dok čitači neće biti prihvatljivi cijenom i dok će knjižnice zaduživati e-knjige, knjiž-

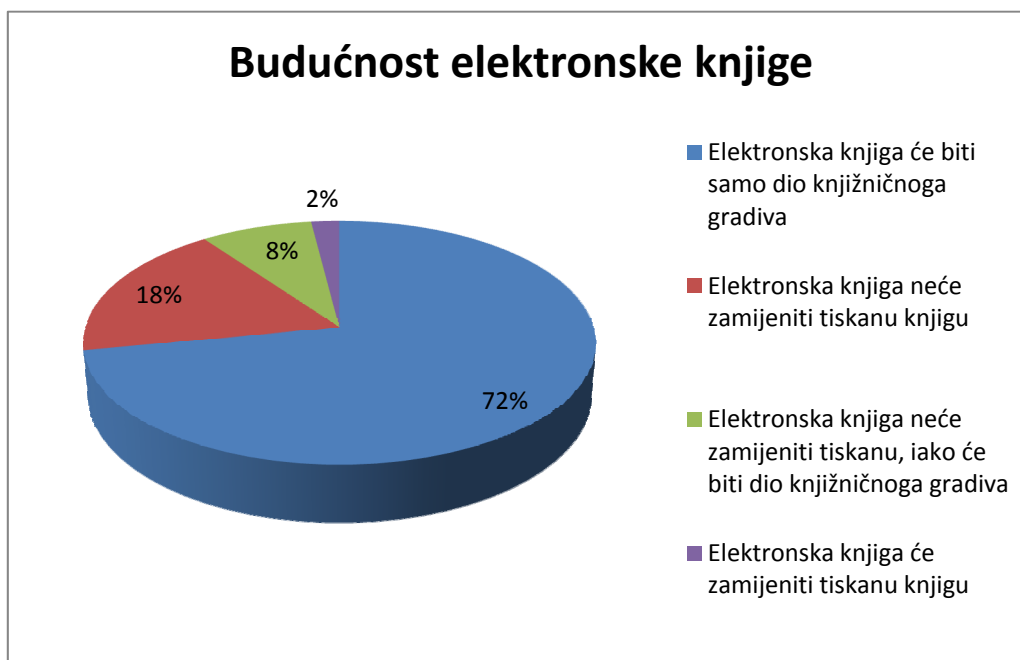
nica mora slijediti razvoj i ponudu medija, a korisnici će sami odlučivati o svojim potrebama i zanimanjima; moraju biti dio ponude, iako se mora odrediti tko će podmiriti troškove ukoliko se nešto ošteti jer na kraju *nikad nije nitko kriv*. Neki korisnici uopće ne znaju da postoje e-čitači i zato je dobro da knjižnica promiče korištenje uređaja. Potrebno je nuditi primjeren izbor gradiva koje će biti na izbor čitačima; knjižnica mora pratiti i novosti na području novih tehnologija i s tim upoznavati svoje korisnike. Potrebno je omogućiti pristup novoj tehnologiji i onim korisnicima koji si sami ne mogu priuštiti e-čitač, dok ne budu povoljni cijenom i knjižnice zaduživale e-knjige.

Oni koji se ne slažu sa zaduživanjem e-čitača izvan knjižnice naveli su sljedeća obrazloženja: previše mogućih tehničkih problema koji uzrokuju probleme knjižnicama pri razduživanju; troškovi zbog oštećenja; knjižnica ima premalo sredstva za nabavu veće količine čitača; neka bi knjižnica omogućila gradivo za e-čitač a ne same uređaje, knjižnica isto tako ne zadužuje naočale za čitanje, DVD i CD uređaja; svatko bi trebao imati svoj e-čitač.

Na pitanje kako ocjenjuju elektroničku knjigu u budućnosti (tablica 4, grafikon 4) u narodnoj knjižnici je dobiveno veliki broj jednakih mišljenja. 36 (72%) anketiranih je mišljenja da će elektronička knjiga biti samo dio knjižničnoga gradiva u narodnoj knjižnici, 9 (18%) ih je mišljenja da elektronička knjiga neće nadomjestiti tiskanu knjigu, 4 (8%) smatra da elektronička knjiga neće nadomjestiti tiskanu knjigu iako će biti dio knjižničnoga gradiva u narodnoj knjižnici i samo 1 (2%) misli da će elektronička knjiga nadomjestiti tiskanu knjigu.

Budućnost elektroničke knjige			
Elektronička knjiga će biti samo dio knjižničnoga gradiva	Elektronička knjiga neće zamijeniti tiskanu knjigu	Elektronička knjiga neće zamijeniti tiskanu, iako će biti dio knjižničnoga gradiva	Elektronička knjiga će zamijeniti tiskanu knjigu
72%	18%	8%	2%

Tablica 4: Budućnost elektroničke knjige

Grafikon 4: Budućnost elektroničke knjige

Autoricu je zanimalo razlikuju li se mišljenja o e-čitačima u narodnoj knjižnici razlikuju zbog razlike u starosnoj dobi anketiranih zaposlenika i izobrazbe. Za uspoređivanje mišljenja glede starosne dobi anketirane je razdijelila u 3 starosne sku-

pine i to od 25 do 40 godina, od 41 do 50 godina i od 51 do 65 godina. Godinu rođenja sam znala za 47 anketiranih zaposlenika. U starosnoj skupini od 25 do 40 godina bilo je 22 (47%) anketiranih, od 41 do 50 godina ih je bilo 14 (30%) te od 51-65 godina 11 (23%). Na pitanje o poznavanju e-čitača je 13 (59%) anketiranih prve starosne skupine odgovorilo da je upoznato s e-čitačem. 6 (27%) ih je e-čitač već koristilo, a za e-čitač ne zna 3 (14%) anketiranih. U drugoj starosnoj skupini je 5 (36%) anketiranih upoznato sa e-čitačem, 5 (36%) ga je već koristilo, a 4 (28%) ih nije ni upoznato s uređajem. 9 (82%) anketiranih zadnje starosne skupine je upoznato s e-čitačem, 1 (9%) je e-čitač već koristio, a 1 (9%) uopće nije upoznat s e-čitačem.

Na pitanje bi li e-čitač morao biti dio tehničkih pomagala u narodnoj knjižnici (tablica 5) je 15 (68%) anketiranih prve starosne skupine odgovorilo da bi morao biti dio, a 5 (23%) da ne. 2 (9%) anketirana nisu odgovorila. 9 (64%) anketiranih druge starosne skupine mišljenja je da bi morao biti dio tehničkih pomagala u narodnoj knjižnici, a 4 (29%) se s tim ne slaže. 1 (7%) anketirani nije odgovorio. U trećoj starosnoj skupini je svih 11 ispitanika (100%) odgovorilo da bi e-čitač morao biti dio tehničkih pomagala u narodnoj knjižnici.

E-čitač kao dio tehničkih pomagala u narodnoj knjižnici			
	25-40 godina	41-50 godina	51-65 godina
Da	15	9	11
Ne	5	4	0
Bez mišljenja	2	1	0

Tablica 5: E-čitač kao dio tehničkih pomagala u narodnoj knjižnici

Izvan knjižnice e-čitač bi zaduživalo (tablica 6) 17 (77%) anketiranih prve starosne skupine, 4 (18%) ne bi. 1 (5%) nije odgovorio. U drugoj starosnoj skupini bi 10 (72%) anketiranih zaduživalo e-čitače izvan knjižnice, 3 (21%) ne bi. 1 (7%) nije odgovorio. 9 (82%) anketiranih treće skupine se slaže sa zaduživanjem e-čitača izvan knjižnice, a 2 (8%) ne.

Zaduživanje e-čitača izvan knjižnice			
	25-40 godina	41-50 godina	51-65 godina
Da	17	10	9
Ne	4	3	2
Bez mišljenja	1	1	0

Tablica 6: Zaduzivanje e-čitača izvan knjižnice

Istražila je i razlike u ocjenjivanju budućnosti elektroničke knjige (tablica 7) u narodnoj knjižnici među starosnim skupinama. U prvoj skupini niti jedan anketirani zaposlenik nije mišljenja da će elektronička knjiga nadomjestiti tiskanu knjigu, 4 (19%) je mišljenja da elektronička knjiga neće nadomjestiti tiskanu. 18 (81%) ih je mišljenja da će elektronička knjiga biti samo dio knjižničnoga gradiva u narodnoj knjižnici. 1 (7%) anketirani druge starosne skupine odgovorio je da će elektronička knjiga nadomjestiti tiskanu knjigu, 4 (29%) da neće, a 9 (64%) da će biti samo dio knjižničnoga gradiva. Kao u prvoj ni u trećoj starosnoj skupini nije niti jedan anketirani zaposlenik mišljenja da će elektronička knjiga zamijeniti tiskanu. 4 (36%) su mišljenja da elektronička knjiga neće zamijeniti tiskanu, a 7 (64%) anketiranih je mišljenja da će biti samo dio knjižnične zbirke.

Budućnost elektroničke knjige			
	25-40 godina	41-50 godina	51-65 godina
Elektronička knjiga će zamijeniti tiskanu knjigu	0	1	0
Elektronička knjiga neće zamijeniti tiskanu knjigu	4	4	4
Elektronička knjiga će biti samo dio knjižničnoga gradiva	18	9	7

Tablica 7: Budućnost elektroničke knjige

Glede stupnja izobrazbe anketirani zaposlenici podijeljeni su u tri skupine i to diplomirani bibliotekari, viši knjižničari te ostali zaposleni knjižničari. Od 50 anketiranih je 23 (46%) diplomiranih bibliotekara, 6 (12%) viših knjižničara te 21 (42%) ostalih zaposlenih knjižničara. I ovdje je autoricu prije svega zanimalo poznavanje e-čitača (tablica 8) po pojedinim skupinama. 15 (65%) anketiranih diplomiranih bibliotekara je upoznato s e-čitačem, 5 (22%) ih je već koristilo i 3 (13%) nije upoznato s uređajem. Kod skupine viših knjižničara 4 (66%) anketiranih je upoznato s e-čitačem, 1 (17%) ga je i koristio i 1 (17%) uopće nije upoznat s e-čitačem. 11 (52%) ostalih zaposlenih knjižničara je upoznato s e-čitačem, 6 (29%) ga je već i koristilo, a 4 (19%) anketiranih nije upoznato s e-čitačem.

Poznavanje e-čitača			
	Diplomirani bibliotekar	Viši knjižničar	Ostali zaposleni knjižničari
Poznajem e-čitač	15	4	11
Već sam koristio e-čitač	5	1	6
Ne poznajem e-čitač	3	1	4

Tablica 8: Poznavanje e-čitača

Da bi e-čitač trebao biti dio tehničkih pomagala u narodnoj knjižnici (tablica 9) se slaže 17 (74%) anketiranih diplomiranih bibliotekara, a 4 (17%) se ne slaže. 2 (9%) anketiranih diplomiranih bibliotekara nije odgovorilo. Anketirani viši knjižničari imaju podijeljeno mišljenje. 3 (50%) se slažu da bi e-čitač morao biti dio tehničkih pomagala u narodnoj knjižnici, a 3 (50%) da ne. 17 (81%) anketiranih ostalih zaposlenih knjižničara je odgovorilo da bi e-čitač morao biti dio tehničkih pomagala u narodnoj knjižnici, 3 (14%) da ne, a 1 (5%) nije odgovorio.

E-čitač kao dio tehničkih pomagala u knjižnici			
	Diplomirani bibliotakar	Viši knjižničar	Ostali zaposleni knjižničari
Da	17	3	17
Ne	4	3	3
Bez mišljenja	2	0	1

Tablica 9: E-čitač kao dio tehničkih pomagala u knjižnici

Na pitanje slažu li se sa zaduživanjem e-čitača izvan knjižnice (tablica 10) je 17 (74%) anketiranih u skupini diplomiranih bibliotekara odgovorilo da se slažu, a 5 (22%) da se ne slaže. 1 (4%) nije odgovorio. 2 (33%) anketirana viša knjižničara se slažu sa zaduživanjem, a 4 (67%) se ne slaže. Skoro svi ostali zaposleni knjižničari, čak njih 18 (86%) se slaže sa zaduživanjem, 2 (10%) se ne slažu. 1 (4%) nije odgovorio.

Zaduživanje e-čitača izvan knjižnice			
	Diplomirani bibliotekar	Viši knjižničar	Ostali zaposleni knjižničari
Da	17	2	18
Ne	5	4	2
Bez mišljenja	1	0	1

Tablica 10: Zaduzivanje e-čitača izvan knjižnice

O budućnosti elektroničke knjige (tablica 11) u narodnoj knjižnici nije nitko od anketiranih diplomiranih bibliotekara mišljenja da će elektronička knjiga zamijeniti tiskanu. 5 (22%) ih je mišljenja da elektronička knjiga neće zamijeniti tiskanu, dok ih je 18 (78%) mišljenja da će elektronička knjiga biti samo dio tehničkih pomagala u narodnoj knjižnici. Jednako kao kod anketiranih diplomiranih bibliotekara i kod anketiranih viših knjižničara nitko ne smatra da će elektronička knjiga zamijeniti tiskanu. 2 (33%) su mišljenja, da elektronička knjiga neće zamijeniti tiskanu, 4 (67%) je mišljenja da će elektronička knjiga biti samo dio tehničkih pomagala u narodnoj knjižnici. Kod anketiranih ostalih zaposlenih knjižničara je 1 (5%) mišljenja da će elektronička knjiga zamijeniti tiskanu, 6 (29%) ih je mišljenja da neće zamije-

ni tiskanu, a 14 (66%) ih je mišljenja da će elektronička knjiga biti samo dio tehničkih pomagala u narodnoj knjižnici.

Budućnost elektroničke knjige			
	Dipl. bibliotekar	Viši knjižničar	Ostali zaposleni knjižničari
Elektronička knjiga će zamijeniti tiskanu knjigu	0	0	1
Elektronička knjiga neće zamijeniti tiskanu knjigu	5	2	6
Elektronička knjiga će biti samo dio knjižničkoga gradiva	18	4	14

Tablica 11: Budućnost elektroničke knjige

Rasprava

Iz rezultata ankete možemo zaključiti da je većina hipoteza potvrđena. Većina anketiranih zaposlenika je odgovorila da su upoznati s e-čitačem što potvrđuje prvu hipotezu da su knjižničari upoznati s novim pomagalom za čitanje e-dokumenata, s e-čitačem. Karakteristike, tj. prednosti i slabosti e-čitača poznaje većina, iako vidimo da su kao slabosti navedene neke karakteristike koje ne predstavljaju problem kod čitanja, kao što su naprezanje očiju ili slaba baterija. E-čitač koristi tehnologiju e-papira koji se ponaša kao obični papir i umara oči isto kao i obična tiskana knjiga. Problem s baterijom također je dobro riješen jer e-čitač bateriju koristi samo pri okretanju stranica i s jednim punjenjem baterije možemo pročitati više tisuća stranica. Iz rezultata je vidljivo da se većina anketiranih zaposlenika slaže sa zaduživa-

njem e-čitača izvan knjižnice i isto tako s tim, da bi e-čitači morali biti dio tehničkih pomagala u narodnoj knjižnici. Jedina hipoteza koja je ostala nepotvrđena je da će elektroničke knjige zamijeniti tradicionalne, tiskane knjige. Većina ih je mišljenja da će e-čitači biti samo dio tehničke opreme u narodnoj knjižnici.

Istražujući razlike između starosnih skupina anketiranih zaposlenika i različitom izobrazbom zaključila je da kod većine pitanja imaju slično mišljenje. Kod starosnih skupina se pokazalo da su najbolje upoznati s e-čitačem anketirani zaposlenici od 51 do 65 godina starosti. E-čitač su najviše koristili anketirani od 41 do 50 godina starosti, u toj skupini ima i najviše onih, koji uopće nisu upoznati s e-čitačem. Kod pitanja bi li e-čitač morao biti dio tehničkih pomagala u narodnoj knjižnici su starosne skupine od 25 do 40 godina i od 41 do 50 godina približno jednako odgovorile s većim postotkom slaganja, dok je u skupini od 51 do 65 godina starosti odgovor bio da se slažu. To nam možda ukazuje na godine iskustva rada u knjižnici. Stariji zaposleni su doživjeli nešto više promjena u knjižnicama koje su donesle nove tehnologije i zato mogu bolje predvidjeti što je bolje za daljnji razvoj knjižnice. Sa zaduživanjem e-čitača za doma se slažu tj. ne slažu sve starosne skupine s približno jednakim postotkom. Kod ocjenjivanja budućnosti elektroničke knjige također sve starosne skupine naginju približno jednakim odgovorima. Naime većina ih je mišljenja da će elektronička knjiga u budućnosti biti samo dio knjižničnoga gradiva. Samo je jedan anketirani među svim starosnim skupinama, u starosnoj skupini od 41 do 50 godina mišljenja da će elektronička knjiga zamijeniti tiskanu knjigu. Iz tih rezultata možemo vidjeti da su knjižničari jako optimistični glede »života« tiskane knjige, iako isto tako realno gledaju na to da elektronska knjiga postoji i da je ne mogu izbjegavati.

Kod skupine anketiranih glede izobrazbe također su mišljenja bila podjednaka. Na pitanje jesu li upoznati s e-čitačem su razlike u odgovorima jako male, većina ih je upoznata s uređajem. Anketirani diplomirani bibliotekari i ostali zaposleni knjižničari podjednako su odgovorili, da se slažu da bi e-čitač morao biti dio tehničkih

pomagala u narodnoj knjižnici. Kod anketiranih viših knjižničara mišljenje je podijeljeno. Polovica ih se slaže s tim, a druga polovica ne. Sa zaduživanjem e-čitača izvan knjižnice većinom se slažu skupine diplomiranih bibliotekara i ostalih zaposlenih knjižničara. Tu nalazimo na razliku kod skupine viših knjižničara kojih je većina mišljenja da se e-čitač ne bi smio zaduživati za doma. Budućnost elektroničke knjige su sve anketirane skupine gleda na izobrazbu ocijenile približno jednako bez većih odstupanja. Vidimo da od svih skupina glede izobrazbe samo jedan anketirani iz skupine ostalih zaposlenih knjižničara predviđuje da će elektronička knjiga zamijeniti tiskanu knjigu. I kod tog pitanja je kod svih skupina većina odgovorila da će elektronička knjiga biti samo dio knjižničnoga gradiva.

Narodne knjižnice moraju slijediti neke opće standarde i zakone. Autorica smatra da e-čitači moraju biti dio tehničkih pomagala u narodnoj knjižnici i to ću poduprijeti sa zapisanim standardima i zakonima. U IFLA/UNESCO standardima¹ za narodne knjižnice u poglavlju 1.3 »Namjena narodnih knjižnica« je navedeno: »Osnovna namjena radske knjižnice je posredovanje knjižničnoga gradiva i usluga u različitim medijima s čime zadovoljava potrebe pojedinaca i skupina kod obrazovanja, informacija i razvoju osobnosti uključujući i opuštanje te razonodu.«. Dalje je u poglavlju 1.3.1 »Obrazovanje« navedeno: »Potreba za središtem koje je na raspolaganju svima i jamči dostup do znanja u tiskanom i drugim oblicima kao potpora formalnom i neformalnom obrazovanju je bila razlog za ustanovljenje narodnih knjižnica i ostaje njihova namjena.«. U istom poglavlju dalje piše: »Narodna knjižnica mora jamčiti gradivo na odgovarajućim medijima kao potporu formalnom i neformalnom odgojno-obrazovnom procesu.«. U Zakonu o knjižničarstvu² u članku 3. *knjižnično gradivo* je zapisano: »Knjižnično gradivo su objavljeni tiskani, zvučni, slikovni, elektronski ili neki drugi tehničko izrađeni zapisi koje skupljaju i javnosti posreduju knjižnice te su namijenjeni za potrebe kulture, obrazovanja, istraživanja i

¹ *Splošne knjižnice: IFLA/UNESCO standardi za splošne knjižnice*. Ljubljana: NUK, 2002.

² Zakon o knjižničarstvu. *Uradni list RS*, (87), 2001. <http://zakonodaja.gov.si>

informiranja.«. U Zakona o narodnim knjižnicama u članku 16. *narodne knjižnice* je među zadaćama narodne knjižnice u okviru javne službe također navedeno da »jamče dostupnost i upotrebu gradiva javnih vlasti, koja su opće dostupna na elektronskim medijima.«. Iz Zakona i Standarda vidimo da bi e-čitači morali biti dio tehničkih pomagala u knjižnici jer s njima korisnicima omogućavamo dostup do elektroničkih zapisa, tj. elektroničkih časopisa i knjiga.

Mišljenje autorice je da bi se e-čitači morali uzeti kao prednost za poticanje novih, mlađih korisnika novom načinu čitanja i novim mogućnostima koje pruža nova tehnologija. Isto tako bi knjižničari morali biti otvoreni novoj tehnologiji i planirati novi pristup do korisnika digitalnog doba. Usluge knjižnice moramo prilagođavati korisnicima jer na kraju krajeva ipak želimo suvremene knjižnice.

Knjižničarstvo danas

Studij Informacijske kroatistike u Rijeci: putem tradicijskih putokaza

Lea Lazzarich

Sveučilišna knjižnica Rijeka
llazz@svkri.hr

Od akademske godine 2012./2013. Rijeka će imati studij informacijske kroatistike.

Odsjek za kroatistiku Filozofskoga fakulteta u Rijeci u suradnji s Odsjekom za informacijske znanosti Filozofskoga fakulteta u Osijeku i Odjelom za informacijske znanosti Sveučilišta u Zadru inicirao je pokretanje jednopredmetnog diplomskog studija informacijski i komunikacijski orijentirane kroatistike pod nazivom *Kroatistika s informacijskim i komunikacijskim znanostima*. Studij je planiran zajedničkim snagama svih triju partnerskih institucija, a izvodio bi se na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci.

Odsjek za kroatistiku Filozofskog fakulteta u Rijeci predložio je time promjenu u izvođenju diplomskog studija, promjenu koja se učinila dvojakom: dobrom jer ukazuje na logičku paradigmu knjige i knjižničarstva, tradicijskom jer je donekle

nastavljen put, davno prekinut kad je Rijeka imala studij knjižničarstva u svom gradu. Promjene ne dolaze same, i ova je bila splet razgovora, planova i dobrih ideja.¹

Pretpostavke

Rijeka nije imala studij knjižničarstva već niz godina, kadar se školovao po ulasku u knjižnicu, upisom studija u Zagrebu, te u novije vrijeme u Zadru, što dugoročno nije stvaralo tržišnu konkurenciju, jer završenih studenata knjižničarstva u gradu na Rječini nema. Svaki natječaj uglavnom je rezultirao zapošljavanjem magistra kroatistike koji ima obvezu, u zakonskom roku završiti i studij knjižničarstva.

Ovakva praksa nije bila najlošija, ali ni najbolja, odnosno nije ukazivala na mogućnosti zdrave konkurencije i kompetencije na tržištu rada.

Pokretanje studija imalo je za cilj obrazovati onakav profil stručnjaka koji će osim svojih filoloških kompetencija moći biti uključeni u aktualni društveni i kulturni kontekst, te vladati informacijskim vještinama.

Kako je došlo do spoja filologije i knjižničarstva, vidljivo je sljedećim činjenicama: već se dulje zapaža da postojeća filološka naobrazba na sveučilišnoj razini ne priprema mlade stručnjake za sve izazove uključivanja u novu zbilju, tržišno uvjetovanu. Knjižničarske i medijske, ali i druge društvene ustanove kao česti poslodavci, tradicionalno obrazovana kroatističkoga kadra skreću pozornost na potrebu dopune postojećih obrazovnih programa posebnim znanjima, vještinama i kompetencijama radi izravnijega uključivanja mladih stručnjaka u djelatnosti povezane s diseminacijom i obradom informacija u prostoru nacionalne kulture.

¹ Dio teksta korišten je iz Opisa studijskog programa novog studija Informacijske kroatistike, koji je priređen za akreditaciju. Do trenutka pisanja ovog rada studijski program još nije prihvaćen, te ovaj rad koristi isključivo u informativne svrhe. Postoji mogućnost manjih izmjena.

Ovaj će studijski program ugraditi informacijske i komunikacijske sadržaje u okvir kroatistike, a koji će studentima osigurati odgovarajuće kompetencije u područjima poput knjižničarstva i novinarstva u fazi diplomskog studija.

U Rijeci i na širem prostoru koji gravitira gradu, potreba je za ovakvim programom neupitna. U dosadašnjoj programskoj ponudi Sveučilišta u Rijeci studiji knjižničarstva i novinarstva nisu bili zastupljeni, a dosadašnji magistri hrvatskoga jezika i književnosti, koji su se nerijetko odlučivali za rad u medijima ili knjižnicama, nisu diplomiranjem stjecali posebna usmjerena znanja i vještine koje iziskuju te vrste poslova, već ih su ih morali stjecati radom i u dopunskim obrazovnim programima.

U tom smislu, studij odgovara zahtjevima brojnih domena u kulturi, poput knjižničarstva, upravljanja knjižnim i drugim informacijskim fondovima, obrade građe i stvaranja podatkovnih baza, medijskih djelatnosti, tiskanog i elektroničkog izdavaštva, osmišljavanja, planiranja i realizacije kulturnih programa te specifičnih poslova u turizmu, gospodarstvu i sl.

Potreba za polivalentno obrazovanim kadrom, koji posjeduje kompetencije u filološkom području (jezikoslovno i književnoznanstveno obrazovanje), ali i specifične kompetencije potrebne za rad u knjižnicama i medijskim ustanovama pokazuje se i u na razini gradskih, mjesnih i zavičajnih ustroja, od knjižnica preko lokalnih glasila i radija do televizija. Korisnici tu nisu diferencirani: oni pripadaju različitim društvenim i obrazovnim skupinama čiji su interesi i potrebe široka spektra, od razonode preko opće edukacije do stručnih i znanstvenih aktivnosti. Stoga se, primjerice, od knjižničara više ne očekuje samo specifično strukovno obrazovanje, već i šire poznavanje sadržaja kojim može uspješno odgovarati raznolikim potrebama potencijalnih korisnika.²

² Iz Opisa studijskog programa Studij informacijske kroatistike (op. a.).

Studij predviđa trajanje od dvije akademske godine, u četiri semestra, s tim da se u posljednja dva semestra student upućuje na obveznu studentsku praksu u institucije u trajanju od 6 tjedana.

Studij je modularan, studenti slušaju jedan korpus zajedničkih kolegija, a potom odabiru knjižničarski ili novinarski modul, te sukladno odabranom modulu usmjeravaju se u institucije na studentsku praksu. Za knjižničarstvo takve institucije su Sveučilišna knjižnica Rijeka, kao središnja knjižnica sveučilišnog-knjižničnog sustava, knjižnice na sastavnicama, Gradska knjižnica Rijeka te ostale regionalne narodne knjižnice. Studentska praksa iznimna je vrijednost ovog studija, studenti će moći stečena znanja i vještine izravno upotrijebiti u neposrednom radu, oblikujući ih i stvarajući nove teoretsko-praktične kompetencije, iznimno važne na tržištu rada.

Stručni naziv koji se stječe obranom diplomskoga rada usklađuje se s odabranim smjerom, knjižničarskim (magistar kroatistike i knjižničarstva), odnosno novinarskim (magistar kroatistike i novinarstva).

Filološko-kroatistički i informacijsko-komunikacijski modul (koji uključuje opći i usmjerene dijelove informacijsko-komunikacijskoga dijela programa studija) ravnomjerno su distribuirani kroz dvije godine diplomskoga studija tako da oba u konačnici nose po 60 ECTS bodova (tj. ukupno 120 ECTS bodova).

Za organizaciju kvalitetnog studijskog programa u korpusu knjižničarstva, pobrinule su se dvije institucije: Filozofski fakultet u Osijeku (Odsjek za informacijske znanosti) i Sveučilište u Zadru (Odjel za informacijske znanosti), koji su poduprli ovu ideju i doveli je do operativne razine izvedivosti.

Program se trebao odvijati kao združeni studij triju sveučilišnih sastavnica, s tri Sveučilišta. Kolege iz Osijeka i Zadra priredili su prijedlog sadržaja studija u knjižničarskoj jezgri, predloživši kolegije i nositelje te time podigli razinu kvalitete ovoga modula na iznimno visok stupanj.

Studij se planirao organizirati kao redoviti i kao izvanredni studij. U programskom pogledu, kao i u pogledu predviđenih ishoda učenja i kompetencija te profesionalnih vještina, redoviti i izvanredni studij se ne razlikuju. Izvanredni studij razlikuje se od redovnog u izvedbenom aspektu u kojemu se do 40% programom predviđene izravne nastave zamjenjuje oblicima studiranja na daljinu kroz elektronički sustav Sveučilišta u Rijeci MudRi.

Polazišta studija

Na studij se upisuju studenti sa završenim kroatističkim preddiplomskim studijem (ili starim diplomskim studijem), kao i studenti sa završenim preddiplomskim studijem ili starim diplomskim studijem iz drugih humanističkih te društvenih, umjetničkih i interdisciplinarnih područja znanosti uz obvezno polaganje razlikovnog ispita iz hrvatskoga jezika i književnosti.

Predviđa se da će magistri studija *Kroatistika s informacijskim i komunikacijskim znanostima* raspolagati osnovnim kroatističkim znanjima: poznavanjem gramatike, pravopisa, povijesti jezika i književnoznanstvenih spoznaja iz područja teorije književnosti, povijesti književnosti, književne kritike. Predviđa se i usvajanje temeljnih znanja i vještina iz informacijskih i komunikacijskih znanosti, te napose onih iz knjižničarstva, odnosno novinarstva, ovisno o odabranom usmjerenju polaznika unutar informacijsko-komunikacijskoga modula.

Nakon završenoga diplomskog studija studenti stječu znanja iz područja filologije (kroatistike) te informacijskih i komunikacijskih znanosti (bibliotekarstva i novinarstva) koja im omogućuju nastavak na nekom od poslijediplomskih specijalističkih i znanstvenih studija, i to prije svega iz područja znanosti o književnosti, izvedbenih umjetnosti, jezikoslovlja te novinarstva i bibliotekarstva. Nastavak studija može se odvijati na sveučilištima u Zagrebu, Zadru i Osijeku, kao i na svim drugim

područno srodnim hrvatskim i inozemnim sveučilišnim poslijediplomskim studijima.

Raspored predmeta po semestrima definiran je nastavnim planom, a nastavnim programom određena je bodovna vrijednost predmeta, broj sati, načini izvođenja nastave i usvajanja znanja te obveze studenata i način polaganja ispita.

Predmeti su jednosemestralni, što omogućuje sadržajnu dinamiku nastavnog programa. Studenti se u bilo kojoj fazi studiranja, položivši sve odslušane sadržaje, mogu uključiti u sustav mobilnosti i studentske razmjene s drugim domaćim ili inozemnim kompatibilnim sveučilištima.

Studij završava polaganjem svih ispita te izradom i obranom diplomskog rada. U funkciji izrade diplomskog rada su nastavni predmeti *Komentorski vodeno diplomsko istraživanje* i *Izrada diplomskog rada* u kojem student odabire temu završnog rada na kojem radi u suradnji s jednim mentorom iz filološko-kroatističkoga dijela programa i s jednim iz programa informacijsko-komunikacijskog usmjerenja. Temu diplomskoga rada student piše u skladu s odabranim usmjerenjem tijekom 4. semestra, a odabranu temu odobrava Filozofski fakultet.³

Magistri kroatistike i knjižničarstva i magistri kroatistike i novinarstva imaju mogućnost zapošljavanja ponajprije na hrvatskom tržištu rada i to na području novinarstva, izdavaštva, uredništva, knjižničarstva, kulturnom menadžmentu, kulturnoj politici, upravljanju kulturnim resursima i ostalim poslovima koji pretpostavljaju posjedovanje odgovarajućih znanja iz šireg kruga humanističkih znanosti.

Program informacijski i komunikacijski orijentirane kroatistike koristi iskustva *School of Information and Library Studies*⁴ primjenjujući ih ponajviše na pristup teoriji i praksi informacijskih djelatnosti u sferi organizacije i djelovanja informacijskih izvora i službi.

³ Iz Opisa studijskog programa Studij informacijske kroatistike (op. a.).

⁴ School of Information and Library Studies (<http://www.ucd.ie/sils/index.html>).

Stanje i perspektive

Izvrstan prijedlog združenog studija, u organizacijskom smislu nije uspio, Sveučilište u Osijeku nije dalo suglasnost za ovaj oblik suradnje. Ideja studija i sam koncept već je daleko odmakao, stoga se nije odustalo od programa, već se preoblikovao na studijski program Filozofskog fakulteta u Rijeci, uz podršku stručnjaka sveučilišnog riječkog kruga, te kolega iz Zadra, koji su u ovom programu vanjski suradnici. Studij nije napušten, već od akademske godine 2012./2013. kreće kao diplomski studij u modularnoj izvedbi: kroatistika i knjižničarstvo, pri čemu studenti odabiru modul koji studiraju, a korpus kolegija knjižničarske jezgre iznosi na kraju diplomskog studija 60 ECTS-a.

Studij nije mogao biti realiziran kao samostalan diplomski studij zbog nedostatnog kadra na Sveučilištu u Rijeci, stoga će izvođenje biti realizirano kroz postojeći studijski program s tim da će knjižničarski kolegiji biti modularno zastupljeni. Ovakav se oblik studija održava do stvaranja kompetentnog znanstvenog kadra. Program studija nije odstupio od prvotne zamisli, postavljenu u združenom studiju, a omogućuje studiranje i redovitim i izvanrednim studentima.

Predlaže se dopuna *Sveučilišnoga jednopredmetnoga diplomskog studija hrvatskoga jezika i književnosti* kojom se u postojeći opći modul jednopredmetnoga diplomskog studija hrvatskoga jezika i književnosti ugrađuje skupina obveznih kolegija koja čini zaseban knjižničarski (pod)modul, čime se obogaćuje ponuda u nenastavničkom segmentu studijskoga programa kroatistike. Isti bi se (pod)modul nudio i na izvanrednom studiju (25 kandidata). Predložena promjena strukturno slijedi postojeće stanje: opterećenje studenata, izraženo u ECTS bodovima, ostaje nepromijenjeno, kao što ostaje nepromijenjen odnos opterećenja između obveznih i izbornih kolegija, pri čemu potonji ostaju i sadržajno nepromijenjeni. Odsjek za kroatistiku Filozofskoga fakulteta u Rijeci predlaže dopunu *Sveučilišnoga jednopredmetnoga diplomskog studija hrvatskoga jezika i književnosti* knjižničarskim (pod)modulom koji se, u segmentu obveznih kolegija, uspostavlja kao pragmatička (knjižničarska) alternativa dosad pri-

marno istraživački koncipiranom općemu modulu. Povrh dosadašnje istraživačke orijentacije, predloženom se dopunom nudi i mogućnost izobrazbe mladih stručnjaka čija će znanja odgovarati suvremenim potrebama knjižničarske struke.

Dopuna koju predlažemo odaziva se upravo opisanim potrebama za ugrađivanjem informacijskih i komunikacijskih sadržaja u okvire kroatistike koje će studentima osigurati odgovarajuće kompetencije u području knjižničarstva, i to u okvirima jedinstvenoga diplomskoga studija.

U skladu s tim, jednopredmetni studij i dalje počiva na temeljnom kroatističkom kurikulumu (umanjenom u odnosu na opći kroatistički, ali dovoljnom za zvanje magistar/magistra kroatistike) što se u propisanom opsegu upotpunjuje informacijsko-komunikacijskim komponentama koje će omogućiti stvaranje knjižničarski obrazovanoga kroatističkoga kadra potrebnog na tržištu rada s kompetencijama dodatnim temeljnim kroatističkim.

Diplomski studij informacijske kroatistike novi je dah knjižničarskih strujanja u gradu koji je tradiciju školovanja knjižničara imao pa prekinuo, a potrebama tržišta ponovo se afirmira kroz ovaj studijski program. Osposobljavanje mladih stručnjaka, njihovo prisustvo na tržištu, stvara zdravu konkurenciju i podiže razinu kvalitete rada budućih knjižničara, nudi mogućnost izbora. Riječka tradicija filologije i ona ranija, knjižničarstva sretno su se, pod istom institucijom ponovo objedinile u novom studijskom profilu.

Za knjižnice koje djeluju u ovoj regiji ovakav studij je velika vrijednost, osobito zbog planirane studijske prakse, izlaska mladih ljudi u konkretne radne sredine i suočavanje s konkretnim radnim procesima. Korist od ovakvog načina studiranja zasigurno je obostrana.

Iznimna vrijednost ovog združenog studija je i inicijativa iz prvotnog programa, koja je nastavljena i dalje, prof. dr. sc. Tatjane Aparac Jelušić da se pored nositelja

kolegija pojave imena knjižničara, stručnjaka grada Rijeke koji studiraju na poslije-diplomskom studiju knjižničarstva, kao budući respektabilni kadar koji će naslijediti pojedine kolegije, kad se realizira njihova akademska karijera. Ovom inicijativom otvorena je mogućnost ostvarivanja i akademske vertikale knjižničarskog osoblja u Rijeci, čime je opravdanost ovog studija još i veća.

U pripremi ovog izmijenjenog programa, a imajući u vidu iskustvo i širinu prijedloga združenog studija dvije su dodane vrijednosti ovog programa, koje valja posebno naglasiti:

- Praksa u knjižničarskoj ustanovi u trajanju 90 sati, kojom se studentu omogućava izravno povezivanje s realnim sektorom i primjena stečenih znanja u praksi, neophodna i važna za studij knjižničarstva.
- Knjižničarski kolokvij, slobodan izbor tema i programa koji će se ostvariti tijekom studija, a biti oblikovani da potkrijepe i obogate sama predavanja i program. Knjižničarski kolokvij obvezni je predmet kojim će studenti doći u kontakt s stručnjacima s terena, ljudima koji su stručnjaci u pojedinim segmentima knjižničarske djelatnosti i koji će izravno moći prenijeti svoja iskustva, kao i odgovoriti na pitanja. Program kolokvija oblikovat će se u neposrednom radu sa studentima, vodeći računa o predznanjima i očekivanjima, kao i teoretskom proširenju stečenih znanja.
- Rijeka od sljedeće akademske godine dobiva studij knjižničarstva, poligon za školovanje kvalitetnog kadra koji će pored dosadašnjih studija u Osijeku, Zadru i Zagrebu održati pravilnim četverokut u školovanju stručnjaka iz informacijskih znanosti na tlu Republike Hrvatske.

Društvene mreže i knjižnice: etičko pitanje

Dorja Mučnjak

Knjižnica Filozofskog fakulteta u Zagrebu
dmucnjak@ffzg.hr

1. Uvod

Društvene mreže (*eng. social networking sites* — SNS), poglavito »velika trojka«,¹ tj. Facebook, LinkedIn i Twitter, polučile su ogroman uspjeh u komunikaciji zadnjih nekoliko godina. Facebook² ima više od 500 milijuna aktivnih korisnika, LinkedIn³

¹ Stickel, A. I. Have you written your firm's social networking policy yet? // *Strategies: the Journal of Legal Marketing*. (01.04.2009.) The Web version. URL:

<http://www.thefreelibrary.com//print/PrintArticle.aspx?id=200185408> (10.02.2010.)

² Facebook Press Room: Statistics. Mrežna verzija. URL:

<http://www.facebook.com/press/info.php?statistics> (17.10.2010.)

³ LinkedIn: About us. Mrežna verzija. URL: <http://press.linkedin.com/> (17.10.2010.)

ima više od 85 milijuna korisnika, a Twitter,⁴ najmlađa društvena mreža među velikom trojkom, ima 225 milijuna registriranih korisnika i više od 150 milijuna poruka (*eng. tweet*) dnevno.

LinkedIn je profesionalna društvena mreža u koju se korisnici povezuju. Može se naglasiti da su visoki menadžeri iz svih 500 tvrtki s Fortuneove liste korisnici LinkedIna.⁵ Na toj mreži možete pronaći posao, zaposlenika, novog poslodavca. Nije namijenjena privatnim razgovorima. Twitter je mrežni servis objavljivanja kratkih poruka (do 140 znakova, baš poput SMS poruka). Posebno je zanimljivo da je i Barack Obama korisnik Twittera i velikim dijelom je njegova pojavnost na društvenim mrežama rezultirala pobjedom na prošlim predsjedničkim izborima u SAD-u. Facebook se nametnuo kao najvažnija društvena mreža s najvećim društvenim odjekom — ušao je u svakodnevni vokabular, broj prijatelja na profilu je statusni simbol, o osnivanju mreže snimio se i igrani film. No, Facebook nije prepoznat isključivo kao mreža privatnih osobnih veza, već su razne tvrtke i institucije prepoznale taj model komunikacije kao idealan kanal prema klijentima, poslovnim partnerima i korisnicima.

Vrlo brzo od njegova osnivanja, Facebook kao kanal komunikacije prepoznale su knjižnice diljem svijeta, a niti hrvatske knjižnice nisu zaostale za trendom. Prema profilu »Hrvatske knjižnice na Facebooku«⁶ na toj društvenoj mreži prisutno je oko 50 hrvatskih knjižnica, školskih, visokoškolskih, specijalnih, narodnih, a prisutna je čak i nacionalna knjižnica te se može pronaći i profil nacionalne knjižničarske udruge. Budući da je korištenje Facebooka vrlo jednostavno, idealan je za objavljivanje raznih obavijesti o uslugama ili događanjima u knjižnici.

Porast broja knjižnica kao korisnika Facebooka otvara brojna pitanja. U ovom radu neće se govoriti o tehničkim uvjetima korištenja društvenih mreža, već o

⁴ Twitter: About. Mrežna verzija. URL: <http://twitter.com/about#about> (17.10.2010.)

⁵ LinkedIn: About us.

⁶ Hrvatske knjižnice na Facebooku // Facebook. Mrežna verzija. URL: <http://www.facebook.com/pages/Zagreb-Croatia/Hrvatske-knjiznice-na-Facebooku/177794144692?ref=ts> (17.10.2010.)

pravnim i etičkim pitanjima koja se postavljaju pri korištenju tog kanala komunikacije. Zbog prisustva knjižnica na Facebooku, naglasak će biti na toj društvenoj mreži, dok će se o drugim društvenim mrežama u manjem obimu.

Etička i pravna pitanja koja će se postavljati u ovom radu i na koja će se pokušati dati odgovori, tj. upute kako ih rješavati jesu:

- pravo na privatnost,
- pravo na slobodu mišljenja i izražavanja,
- profesionalna odgovornost.

Postoji nekoliko pravnih i etičkih pitanja oko kojih bi se moglo raspravljati (npr. intelektualno vlasništvo), ali autorica se odlučila za ova pitanja iz razloga što su se u teoriji i praksi pokazala kao goruća.

2. Dosadašnja istraživanja

Pretražujući literaturu koja se tiče etike i pravnih pitanja o korištenju društvenih mreža u knjižnicama, došlo se do zaključka da je to vrlo važno, ali nažalost, malo istraženo područje. Mnogo literature postoji o korištenju društvenih mreža u knjižnicama, ali, to je poglavito literatura koja se prvenstveno bavi svrhom korištenja društvene mreže u komunikaciji s korisnicima⁷ te općenito o konceptu privatnosti

⁷ Connell, R. S. Academic libraries, Facebook and MySpace, and student outreach: a survey on student opinion. // portal: Libraries and the Academy. 9, 1 (2009). Str. 25. Mrežna verzija. URL: http://muse.jhu.edu/journals/portal_libraries_and_the_academy/v009/9.1.connell.pdf (24.11.2010.)

na društvenim mrežama.^{8, 9, 10, 11} Ipak, moguće je pronaći znatan broj izvora o etičkim i pravnim pitanjima u knjižnicama, posebice privatnosti i intelektualnoj slobodi^{12, 13, 14, 15}, razne smjernice ili izjave te pravne i druge akte (npr. Ustav RH,¹⁶ Etički kodeks Hrvatskog knjižničarskog društva¹⁷ ili Glasgowska deklaracija o knjižnicama, informacijskim službama i intelektualnoj slobodi¹⁸ — ostala literatura će se spominjati dalje u tekstu) koji se tiču predmetnog pitanja.

⁸ Light, B.; McGrath, K. Ethics and social networking sites: a disclosive analysis of Facebook. // *Information Technology & People*. 23, 4 (2010). Str. 290-311. Mrežna verzija. URL: <http://www.deepdyve.com/lp/emerald-publishing/ethics-and-social-networking-sites-a-disclosive-analysis-of-facebook-Pbey2NjL4i> (25.11.2010.)

⁹ Acquisti, A.; Gross, R. Imagined communities: awareness, information sharing, and privacy on the Facebook. // *Privacy Enhancing Technologies: 6th International Workshop, PET 2006*. Cambridge, UK, June 28-30, 2006: revised selected papers. // George Danezis and Phillippe Golle (Eds.). Heidelberg: Springer Berlin, 2006. Str. 6-58. Mrežna verzija. URL: <http://privacy.cs.cmu.edu/dataprivacy/projects/facebook/facebook2.pdf> (24.11.2010.)

¹⁰ Barnes, S. B. A privacy paradox: social networking in the United States. // *First monday*. 11, 9 (2006). Mrežna verzija. URL: <http://www.uic.edu/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/view/1394/1312> (24.11.2010.)

¹¹ Carter, H. L.; Foulger, T. S.; Dutton Ewbank, A. Have You Googled Your Teacher Lately?: Teachers' Use of Social Networking Sites. // *Phi Delta Kappan*. 89, 9 (May 2008). Mrežna verzija. URL: <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&hid=13&sid=156701f1-9e3d-49e4-9dc5-2a1cbf6b1449%40sessionmgr13> (24.11.2010.)

¹² Jones, B. Privatnost u digitalnom okruženju. // *Profesionalna etika knjižničara i društvene norme: zbornik radova 6. okruglog stola o slobodnom pristupu informacijama / uredile A. Belan-Simić, M. Šapro-Ficović*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2007. Str. 39-46.

¹³ Jones, B. M. Libraries, access and intellectual freedom: developing policies for public and academic libraries. Chicago; London: American Library Association, 1999.

¹⁴ Jones, B. M. (for Office for Intellectual Freedom). Protecting intellectual freedom in your academic library: scenarios from the front lines. Chicago: American Library Association, 2009.

¹⁵ Horvat, A. Važnost profesionalne etike. // *Profesionalna etika knjižničara i društvene norme: zbornik radova 6. okruglog stola o slobodnom pristupu informacijama / uredile A. Belan-Simić, M. Šapro-Ficović*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2007. Str. 5-10.

¹⁶ Ustav Republike Hrvatske — pročišćeni tekst. // *Narodne novine* 41 (2001). Mrežna verzija. URL: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/232289.html> (04.02.2010.)

¹⁷ Etički kodeks Hrvatskog knjižničarskog društva. Mrežna verzija. URL: http://www.hkdrustvo.hr/hr/eticki_kodeks/?session_id=ab9acc30d37c673a75e483f9f774dd8e (10.02.2010.)

¹⁸ Glasgowska deklaracija o knjižnicama, informacijskim službama i intelektualnoj slobodi. // *Slobodan pristup informacijama u službi kulturnog razvitka: zbornik radova / uredile Alemka Belan-Simić i Aleksandra Horvat*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2002. Str. 166-168.

Pomoć u istraživanju primjera zlouporabe društvenih mreža pružila je i literatura o etičkim pitanjima korištenja društvenih mreža u poslovnom okruženju^{19, 20} jer se čini da su i privatne tvrtke vrlo ozbiljno shvatile i korist, ali i posljedice korištenja društvenih mreža.

Zaključno, literature o predmetnom pitanju korištenja društvenih mreža u knjižnici s pravnog i etičkog aspekta nema puno, ali postoji mnogo literature o pravnim i etičkim pitanjima u knjižnicama i o profesionalnoj odgovornosti knjižničara te općenito o korištenju društvenih mreža, poglavito Facebooka i njihovom utjecaju na pitanja privatnosti te pitanja slobode mišljenja i izražavanja.

3. Facebook i knjižnice – goruća etička pitanja

Nove komunikacijske i informacijske tehnologije, posebice tzv. Web 2.0, izazvale su pravu revoluciju u komunikaciji. Korisnici Interneta po prvi put mogu sami stvarati sadržaj, ali i dodavati sadržaj na već postojeće stranice, brzo i jednostavno. Knjižnice su vrlo rano prepoznale mogućnosti takvog načina komuniciranja kao dobrog načina približavanja korisnicima koji su već stvorili virtualne svjetove. Mrežne stranice za društveno umrežavanje, tj. društvene mreže, privukle su velik broj korisnika. Za ilustraciju, u zadnjih šest mjeseci dogodio se porast korisnika na Facebooku za 20%.²¹ Možda taj postotak i nije velik, ali kad znamo da je u travnju ove godine Facebook imao 400 milijuna otvorenih korisničkih profila, te da porast za 20% iznosi novih 100 milijuna korisnika, onda se vidi koliko je ta društvena mreža

¹⁹ Rothwell, K. Ethics: the limits of intelligence gathering. // Competitive Intelligence magazine. 11, 2 (March-April 2008). Str. 34-35. Web version. URL:

http://www.outwardinsights.com/articles/0802_rothwell.pdf (28.01.2010.)

²⁰ Dooley, E. C. Social media hold promise, peril for companies. // Richmond Times-Dispatch, Business. November 15, 2009. The Web version. URL:

http://www2.timesdispatch.com/rtd/business/local/article/TWIT15_20091114-185805/305710/ (29.01.2010.)

²¹ Facebook.

korištena. Treba napomenuti da je mnogo više mladih korisnika koji koriste Facebook. Naime, prema istraživanjima čak 85,2% studenata koristi barem jednu društvenu mrežu, a čak 95,1% osamnaestogodišnjaka i devetnaestogodišnjaka u SAD-u ima korisnički profil otvoren na društvenoj mreži.²²

Facebook²³ je nastao 2004. godine kao mreža za fakultete i srednje škole. Da biste u to doba uopće mogli koristiti tu mrežu, za prijavu je bila potrebna službena adresa elektroničke pošte s fakulteta ili srednje škole, što znači da je prvenstveno stvoren za komunikaciju mladih u obrazovnom sustavu. U to vrijeme je, dakle, Facebook bio ograničen na jedan krug ljudi istih interesa i iz iste ustanove. 2006. godine Facebook se otvara za sve korisnike, tj. za prijavu više nije potrebna službena adresa. To je prava revolucija za Facebook, te ga odmah razne tvrtke i ustanove prepoznaju kao dobar kanal promocije za svoje proizvode ili usluge, poglavito jer su podaci o korisnicima dostupni, a korisnici sami stavljaju informacije o vlastitim sklonostima i preferencijama. U to vrijeme počinje i veći proboj Facebooka u knjižnice. Prema gore navedenoj konzultiranoj literaturi, u to doba se najviše piše o prednostima njegovog korištenja u komunikaciji s korisnicima.

Vrlo brzo se počinju uviđati etički i pravni problemi koji su rasli sa sve većim brojem korisnika društvenih mreža. Prvenstveno se javio problem privatnosti vlasnika korisničkih profila. O privatnosti na Internetu se počelo više govoriti pojavom Web 2.0 servisa.²⁴ Zbog velike količine osobnih podataka koje korisnici sami čine vidljivima, laka je njihova zlouporaba. Pred knjižnice, kojima je jedna od osnovnim

²² Salaway, G.; Borreson Caruso, J.; Nelson M. R. The ECAR study of undergraduate students and information technology: 2008: research study. Vol. 8. 2008. Str. 81. Mrežna verzija. URL: <http://net.educause.edu/ir/library/pdf/ers0808/rs/ers0808w.pdf> (29.11.2010.)

²³ Ibid.

²⁴ vidi npr. Corrado, E. M. Privacy and Library 2.0: how do they conflict. Mrežna verzija. URL: http://www.ecorrado.us/scholarly/acrl2007/corrado_acrl2007_privacy_library20.pdf (10.02.2010.)

dužnosti čuvanje privatnosti korisnika, njihove anonimnosti i povjerljivosti podataka,²⁵ leži velika odgovornost.

Drugi problem, koji se u nekim segmentima kosi s pravom na privatnost, čije je shvaćanje i pokušavanje rješavanja ključno za korištenje društvenih mreža u knjižnicama je pravo na slobodu mišljenja i izražavanja. Naime, treba oprezno postupati s mišljenjima i stavovima koji na neki način mogu ugroziti sigurnost, imidž ili status korisnika ili djelatnika.

U svim tim pravnim i etičkim pitanjima knjižnica se mora odlično snalaziti. Ona nije samo korisnik, već ima dužnost biti promotor i edukator ispravnog djelovanja. Profesionalna odgovornost knjižničara obuhvaća prvenstveno osobnu odgovornost, znači osobno usavršavanje i obrazovanje, ali i odgovorno ponašanje prema korisnicima te prema kolegama i profesiji.²⁶ Dakle, ne smijemo zanemariti da su knjižničari vezani profesionalnom odgovornošću, pa time i zakonskim i podzakonskim aktima da poštuju slovo zakona i da u skladu s njime obrazuju ili pomognu obrazovati korisnike u etičkim i pravnim pitanjima, ali i kolege. Zaključno, može se reći da zbog odgovornosti prema društvu²⁷ knjižnice moraju postupati etično i u skladu sa zakonskim propisima, ali i pomoći korisnicima da postupaju jednako.

4. Pitanje zaštite privatnosti

Facebook ima posebnost u tome što je to prva uistinu popularna društvena mreža (izuzev LinkedIna koji je mreža profesionalnih kontakata, a osnovana je 2002. godine²⁸) koja je poticala korisnike da se prijave svojim vlastitim imenom i

²⁵ Jones, B. M. Protecting intellectual freedom in your academic library: scenarios from the front lines. Str. 136.

²⁶ Horvat, A. Važnost profesionalne etike. 2007. Str. 5

²⁷ Ibid.

²⁸ LinkedIn.

prezimenom (i upravo zbog toga stekao veliku popularnost) — što s MySpaceom, recimo, nije bio slučaj. Za točnost podataka je, prve dvije godine postojanja, jamčila, kao što je već prije navedeno, adresa elektroničke pošte iz korisnikove institucije.^{29, 30} Od 2006. godine to više nije tako, jer se na Facebook mogu registrirati svi. Iako sam Facebook preporuča da se prijavite vlastitim osobnim podacima i da se nedvojbeno identificate, ne postoji mogućnost kontrole tih podataka.

Otkako se Facebook javio, prate ga priče o manjkavoj zaštiti privatnosti. Već je nekoliko puta u novinama izbio skandal o curenju osobnih podataka s Facebooka koji se koriste u svrhe za koje nisu namijenjeni, npr. u komercijalne svrhe. Nekoliko glavnih prijetnji pretjeranog otkrivanja privatnosti, tj. zlorabe osobnih podataka dostupnih na Facebooku su:^{31, 32, 33}

- pretjerano izlaganje privatnosti,
- korištenje podataka u komercijalne svrhe,
- krađa identiteta.

Knjižnica koja se odluči koristiti Facebook u komunikaciji sa svojim korisnicima mora biti svjesna svih izazova koji se pred nju postavljaju što se tiče zaštite privatnosti korisnika i vlastitih djelatnika. Kao ustanova kojoj je u poslanju da zaštiti privatnost, definitivno ne smije negirati važnost problema zaštite privatnosti na društvenim mrežama, kako u samoj zaštiti, tako i u edukaciji korisnika, ali i vlastitih djelatnika.

²⁹ Acquisti, A.; Gross, R. Imagined communities: awareness, information sharing, and privacy on the Facebook. 2006. Str. 3.

³⁰ Light, B.; McGrath, K. Ethics and social networking sites: a disclosive analysis of Facebook. 2010. Str. 297.

³¹ Corrado, E. M. Privacy and Library 2.0: how do they conflict. 2007.

³² Barnes, S. B. A privacy paradox: social networking in the United States. 2006.

³³ Dooley, E. C. Social media hold promise, peril for companies. 2009.

4.1. Pretjerano izlaganje privatnosti

Kada se govori o zaštiti privatnosti, tj. o svijesti korisnika društvenih mreža, treba naglasiti da je najviše takvih istraživanja napravljeno u Sjedinjenim Američkim Državama. Prema istraživanjima više od 90% studenata koristi barem jednu društvenu mrežu,³⁴ a 2007. godine (znači prije velikog proboja Facebooka) prema izvješću OCLC-a više od trećine stanovnika SAD-a je koristilo barem jednu društvenu mrežu.³⁵ Ta istraživanja nam omogućuju uvid u način shvaćanja privatnosti njene zaštite kod korisnika društvenih mreža. Rezultati pokazuju da postoji statistički značajna razlika u shvaćanju privatnosti između mladih i osoba srednje i starije životne dobi. Zaključak tih istraživanja je da mlađi korisnici (do 30 godina) manje važnom smatraju privatnost od starijih. Nadalje, rezultati pokazuju da mladi jesu svjesni potrebe čuvanja privatnosti no vjeruju da im je privatnost na društvenim mrežama sama po sebi zaštićena, tj. da ih društvena mreža adekvatno štiti te da ne moraju ulagati posebne napore u daljnju zaštitu osobnih podataka. Završno, na oprez upućuje podatak da u slučaju da moraju birati između zaštite privatnosti i društvene mreže, mladi bi se radije odrekli privatnosti nego društvene mreže.³⁶ Iz toga se može zaključiti i to da su mladi svjesni da je otkrivanje određene količine osobnih podataka esencijalno za funkcioniranje društvene mreže poput Facebooka (gdje se osobe predstavljaju svojim istinitim podacima) u smislu povezivanja osoba koje se i u stvarnom životu (ne samo u virtualnom) poznaju i družu.

Sam Facebook doživio je mnoge napade u javnosti medijima zbog neadekvatne razine zaštite osobnih podataka na osobnim profilima. Da pojasnimo, kada se korisnik registrira i otvori osobni profil na Facebooku, on mora ostaviti neke osobne podatke (naravno, ako želi otvoriti profil koji će njega nedvosmisleno identificirati).

³⁴ Salaway, G.; Borreson Caruso, J.; Nelson M. R. The ECAR study of undergraduate students and information technology: 2008: research study. Str. 81.

³⁵ Sharing, privacy and trust in our networked world: a report to the OCLC Membership. Dublin, OH: Online Computer Library Center, 2007. Mrežna verzija. URL: <http://www.oclc.org/reports/pdfs/sharing.pdf> (01.12.2010.)

³⁶ Ibid.

Znači, samom registracijom korisnik već ostavlja osobne podatke koji se spremaju u bazu i profil je odmah vidljiv. Da bi se postavke privatnosti prilagodile korisnikovim željama, potrebno je pronaći stranicu preko padajućeg izbornika »Korisnički račun« i ući u »Postavke privatnosti« i tamo se snaći te ograničiti pristup podacima. Pozitivna je karakteristika Facebooka³⁷ ta da propisuje da je korisnicima mlađim od 13 godina zabranjeno da otvore profil te da će, ako se otkrije da je osoba mlađa od 13 godina, profil sam Facebook obrisati (no to se u realnosti nužno ne događa), te da mlađima od osamnaest godina, kako god postavili svoje postavke, osim imena, slike, spola, mreže i korisničkog imena, podaci nisu vidljivi svima, već samo prijateljima od prijatelja te unutar odabrane mreže (npr. grad, škola...). Ovi podaci su vidljivi svima kako bi ih potencijalni prijatelji identificirali. To nam pokazuje da je Facebook deklarativno usvojio javne kritike oko slabog štíćenja privatnosti, no, bez obzira na to, još je uvijek preteško doći do informacija kako zaštititi svoje podatke.

Djeca su posebno osjetljiva što se tiče čuvanja njihove privatnosti. Razni seksualni prijestupnici pronalaze svoje žrtve na društvenim mrežama, a fotografije djece i tinejdžera te njihovi podaci od djece čine laki plijen. Na to posebno moraju biti osjetljive knjižnice u osnovnim školama te dječji odjeli gradskih knjižnica, ukoliko komuniciraju sa svojim korisnicima putem Facebooka. Nažalost, u Republici Hrvatskoj ne postoji niti jedan propis koji priječi djeci pristup društvenim mrežama, osim odredbi čl. 95. Obiteljskog zakona koje obvezuju roditelja da radi dobrobiti djeteta, a u skladu s njegovom dobi i zrelosti imaju dužnost nadzirati dijete u njegovu druženju s drugim osobama, a to svakako podrazumijeva i virtualno druženje.³⁸ Zbog toga je posebna odgovornost na knjižničarima da poznaju i opasnosti i zakonske odredbe vezanu uz djecu i korištenje virtualnih društvenih mreža.

Postoji još jedan problem i to psihološke naravi, a to je da korištenje virtualnih društvenih mreža potiče iluziju stvarnosti, tj. da korisnik ima osjećaj da je to što radi

³⁷ Facebook.

³⁸ Jelavić, Mila, Ured pravobraniteljice za djecu. Školanci i društvene mreže. Privatna poruka (08.12.2010.)

na Internetu privatno, jer radi sam u svojoj sobi, te da nema osjećaj da je sve objavljeno javno. Posebno moraju biti oprezni tinejdžeri koji često imaju drugačije vidje-
nje privatnosti: oni misle da je život privatn sve dok roditelj nema uvida u njega. Dakle, bez obzira koliko osobnih podataka stavio na mrežu, tinejdžer se osjeća sigurnim sve dok njegov roditelj ne vidi što radi.³⁹ Na neki način Facebook postaje ekvivalent privatnom dnevniku u koji, najvjerojatnije, nitko osim autora nije imao uvid. S društvenim mrežama, sve postaje vidljivo i dostupno.

Već se pokazalo da pretjerano izlaganje javnosti privatnog života rezultira nekim negativnim posljedicama, kao što Barnes navodi, na jednom američkom sveučilištu su studenti sportaši stavili fotografije koje su svjedočile o njihovom nedoličnom ponašanju te su umalo zbog toga izgubili školarine.⁴⁰ Nekoliko učitelja i profesora u školama dobilo je otkaze zbog »nedoličnog« ponašanja na društvenim mrežama, postavljajući svoje nage fotografije ili fotografije na kojim je prikazano da konzumiraju alkohol, pričajući o poslovnim problemima i slično.⁴¹

Upravo zbog takvih primjera knjižnice moraju biti posebno oprezne da nehotice ne ugroze privatnost svojih korisnika ili djelatnika. Knjižnice kao ustanove kojima je u poslanju zaštita privatnosti, svakako moraju biti upoznate sa svim opasnostima koje prijete za korištenja društvenih mreža. Evo nekoliko primjera kada bi se privatnost korisnika i djelatnika mogla ugroziti, a krivnjom knjižnice ili knjižničara:

- staviti na Zid popis korisnika koji kasne s knjigama i popisom knjiga, po najviše ako je i ta osoba na istoj društvenoj mreži, nema postavljene postavke sigurnosti i neki drugi korisnik, koji traži knjigu s kojom se kasni, nađe osobne podatke od korisnika koji kasni s knjigom i posjeti ga tražeći primjerak knjige;

³⁹ Barnes, S. B. A privacy paradox: social networking in the United States. 2006.

⁴⁰ Barnes, S. B. A privacy paradox: social networking in the United States. 2006.

⁴¹ Carter, H. L.; Foulger, T. S.; Dutton Ewbank, A. Have You Googled Your Teacher Lately? 2008.

- knjižničar u školskoj knjižnici potiče djecu mlađu od 13 godina da otvore vlastite profile kako bi komunicirali s knjižnicom;
- knjižnica potiče korisnike da stavljaju fotografije osobne naravi na Zid;
- knjižničar vlastite osobne podatke ostavi nezaštićene, »sprijatelji« se sa knjižnicom koje je djelatnik, te mu nezadovoljni korisnik pronađe podatke i počne prijetiti;
- knjižničar postavi fotografije vrlo osobne naravi te ga korisnici vide u privatnom okruženju

To je samo nekoliko slučajeva i situacija o kojima knjižnica ili knjižničar moraju voditi računa kada se odluče na korištenje društvene mreže te moraju shvatiti kako sve mogu ugroziti privatnost korisnika i djelatnika. Knjižničari, također, moraju biti svjesni činjenice da je, ako posjeduju i koriste profil na Facebooku, i njihov privatni život podastrijet na uvid korisnicima. Kao djelatnici knjižnice, mi smo službene osobe i moramo donijeti odluku koliko naše privatnosti želimo otkriti korisnicima koji nas poznaju u poslovnom okruženju.

4.2. Korištenje podataka u komercijalne tvrtke

Kao što naglašavaju Fernandez^{42, 43} i Barnes,⁴⁴ društvene su mreže mahom komercijalne te teže profitabilnosti. Rupert Murdoch, medijski magnat, kupio je

⁴² Fernandez, P. Online social networking sites and privacy: revisiting ethical considerations for a new generation of technology. // Library Philosophy and Practice (e-journal). 2009.

Mrežna verzija. URL:

<http://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1250&context=libphilprac>
(10.02.2010.)

⁴³ Fernandez, P. Privacy and generation Y: applying library values to social networking sites. // Library Publications and Other Works.

Mrežna verzija. URL: http://trace.tennessee.edu/utk_libpubs/32

⁴⁴ Barnes, S. B. A privacy paradox: social networking in the United States. 2006.

MySpace za 580 milijuna dolara shvativši da je ta društvena mreža zlatni rudnik istraživanja tržišta.⁴⁵

Prema Zakonu o zaštiti osobnih podataka⁴⁶ prikupljeni podaci mogu se koristiti isključivo u navedene svrhe i ukoliko je osoba čiji su predmetni podaci upoznata s njom. Također, prema istom zakonu korisnik ima pravo usprotiviti se obradi osobnih podataka u svrhe marketinga (čl. 21.). Nažalost, u čl. 7. Zakona o izmjeni i dopunama Zakona o zaštiti osobnih podataka⁴⁷ osobni podaci (a to uključuje i fotografije, osobno ime, broj mobilnog telefona, tj. svaku informaciju koja se odnosi na identificiranu fizičku osobu ili fizičku osobu koja se može identificirati⁴⁸) se mogu koristiti ako je osoba sama objavila te podatke. To je posebno važno, jer su korisnici ti koji objavljuju veliku količinu podataka o sebi. Gore spomenuta istraživanja pokazuju nesrazmjer između količine deklarativne brige o zaštiti privatnosti te količini podataka koje osobe svojevoljno ostavljaju na društvenoj mreži.

Ovaj problem je nešto o čemu se mnogo govorilo u medijima te je to glavni razlog zašto je Facebook postrožio pravila zaštite privatnosti. No, kao što je već rečeno, društvene mreže su komercijalne i brinu se o svom prihodu. Tvrtke ih koriste za svoju promociju putem profila, a neke sponzoriraju diskusije te i na taj način prikupljaju podatke o potrošačkim navikama.

Ako knjižnica na neki način potiče korisnike da stavljaju više osobnih podataka vidljivima, ili te podatke okupljamo na našoj stranici, nesvjesno (ili svjesno) pomažemo potencijalnim komercijalnim tvrtkama da prikupe osobne podatke i koriste ih u svoje svrhe.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Zakon o zaštiti osobnih podataka. // Narodne novine 103 (2003) Mrežna verzija. URL: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/305952.html> (01.12.2010.)

⁴⁷ Zakon izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti osobnih podataka. // Narodne novine 41 (2008)

Mrežna verzija. URL: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_04_41_1381.html (01.12.2010.)

⁴⁸ Zakon o zaštiti osobnih podataka.

No, nažalost, čini se da ideja korištenja prikupljenih podataka u komercijalne svrhe sve bliža redovnoj praksi. Naime, osobni podaci su sve vidljiviji (bankovni računi, kartice potrošača, nagradne igre...) te tvrtke koje ih na taj način prikupljaju prodaju ih ili ih same koriste u svrhu istraživanja tržišta.

Bez obzira na sve prisutniju praksu, knjižnica je dužna učiniti sve da zaštiti svoje podatke, podatke svojih korisnika te djelatnika, ali i da ih educira u koje sve svrhe se mogu koristiti prikupljeni podaci.

4.3. Krađa identiteta

U ovom radu pod krađom identiteta smatramo dvije stvari:

- predstavljanje imenom/nazivom druge osobe,
- predstavljanje imenom/nazivom izmišljene osobe.

Korisnici moraju biti svjesni opasnosti koje se pojavljuju u elektroničkom okruženju. Krađe identiteta u virtualnom obliku poznate su otkada Internet postoji, tako da ni društvene mreže nisu pošteđene tih opasnosti. Opasnost postoji uvijek, ali mogućnosti proporcionalno rastu s količinom osobnih podataka koje o sebi otkrivamo i obrnuto proporcionalno s razinom zaštite tih istih podataka.

Knjižnica se isto može naći na meti krađe identiteta. Najopasniji je tzv. cybersquatting, tj. registriranje, trgovanje ili korištenje naziva domene u lošoj namjeri da se imovinski iskoristi tuđi zaštitni znak.⁴⁹ Najbolji način da se to izbjegne je da odmah zauzmete na društvenoj mreži profil s nazivom institucije ili tvrtke prije nego što to učini netko u lošoj namjeri. Ako se to dogodi, moguće je da ugled osoba ili ustanove, tj. tvrtke (u ovom slučaju knjižnice) bude nepovratno uništen. Samo zamislimo da netko nenaklonjen napiše da knjižnica ne upisuje neke grupe korisnika (npr. oso-

⁴⁹ Cybersquatting. Wikipedia. 11.10.2010. URL: <http://en.wikipedia.org/wiki/Cybersquatting> (20.01.2011.)

be druge nacionalnosti, vjeroispovijesti ili seksualne orijentacije) koliki bi bio razmjer štete. Facebook poduzima konkretne mjere da se takve stvari na toj društvenoj mreži ne događaju, npr. provjerava imate li pravo uzeti određeno korisničko ime te ako se dogodi da netko lažno koristi određeni zaštitni znak, postoji mogućnost žalbe i određene sankcije.⁵⁰ Važno je da je knjižničar svjestan opasnosti koja vreba te da zna kako postupiti.

Nadalje, već se događalo, što svjedoče brojni napisi po dnevnim glasilima, da su djeca i tinejdžeri posebno ugrožena grupa, jer su laka meta za razne seksualne predatore. Prijavlјivanje i otvaranje profila pod izmišljenim imenom kako bi se približilo mladima nije rijetkost na što se uvelike upozorava mlade. Dijete ili tinejdžer prihvati za prijatelja osobu za koju misli da je njegovih godina, možda suprotnog spola, te se kao prijatelji nađu u stvarnom svijetu. Napadi, otmice ili zlostavlјanje mogući su ishodi takvih susreta. Knjižnica u ovom slučaju mora uzeti ulogu edukatora mladih da ih upozori na eventualne opasnosti te kako ih izbjeći.

Niti neovlašteno ulaženje u tuđe profile (krađom podataka za prijavu ili pomoću programa koji otkrivaju lozinke) nije rijetkost. U medijima su se pojavljivali napisi da ta praksa među djecom nije rijetkost i tu je knjižnica opet čimbenik u edukaciji mladih.

Posebno je poznata vrsta prevare koja se naziva »pecanje« (eng. *phishing*), tj. preuzimanje tuđeg identiteta kako bi se njegovim prijateljima javio kao ta osoba, ali u velikim problemima, recimo su ga okrali na putu te da mu je potreban novac za povratak u zemlju.⁵¹

Najbolja zaštita od ovih i sličnih prevara dobra razina zaštite osobnih podataka, što ukratko znači manja količina podataka na društvenoj mreži te zaštićeniji profil. Knjižnica mora biti upoznata s mogućnošću krađe identiteta, kako na profilu koris-

⁵⁰ Facebook Helps Prevent Cybersquatting. Facebook.

URL: <http://www.facebook.com/topic.php?uid=72146675129&topic=10337> (20.01.2011.)

⁵¹ Facebook Phishing Scam Awareness. Facebook.

URL: <http://www.facebook.com/group.php?gid=9874388706> (20.01.2011.)

nik ili djelatnika tako i na profilu same knjižnice. Kao i u prijašnjim slučajevima zaštite privatnosti, knjižnica može biti idealno mjesto za edukaciju knjižničara i korisnika o zaštiti osobnih podataka i profila.

4.4. Uloga knjižnice

Knjižnica ima veliku ulogu u zaštiti privatnosti. Bitno je da knjižničari koji su zaduženi za komunikaciju s korisnicima preko društvenih mreža budu upoznati s načinima zaštite, da razumiju na koji način korisnici, i/ili djelatnici, mogu ugroziti svoju privatnost, te na kraju da svoje znanje mogu prenijeti korisnicima društvenih mreža. Kod djece i mladeži može postojati otpor prema roditeljima kao edukatorima kad se radi o korištenju društvenih mreža (jer je vrlo vjerojatno da su djeca pismenija u korištenju Facebooka) tako da su knjižnice neutralna mjesta gdje se mogu organizirati radionice vršnjaka, gdje se mogu promišljati razni koncepti te »se igrati« s postavkama zaštite privatnosti. Što se korisnika starije dobi (umirovljenici i sl.) tiče, bitno je educirati ih i osvijestiti ih, ukoliko je potrebno, kako funkcioniraju društvene mreže te što je koncept privatnosti na Internetu.

Knjižničari moraju posebno biti uporni u razvijanju svijesti o potrebi zaštite privatnosti, jer je privatnost društveno i kulturološki uvjetovan koncept⁵² koji nije prisutan u istoj mjeri u svakom društvu. Na primjer, društvo Sjedinjenih Američkih Država je vrlo senzibilizirano što se tiče privatnosti, što u našem društvu nije slučaj u tolikoj mjeri. Profesionalna odgovornost knjižničara, ukratko navedena u Etičkom kodeksu Hrvatskoga knjižničarskog društva,⁵³ nalaže im da posebno poštuju privatnost korisnika te prava na povjerljivost i anonimnost korisnika. Knjižničari kao stručnjaci visokog stupnja informacijske pismenosti moraju moći prepoznati smjer kretanja informacijske i komunikacijske tehnologije i nikako ne smiju zane-

⁵² Jones, B. Privatnost u digitalnom okruženju. 2007. Str. 40.

⁵³ Etički kodeks Hrvatskog knjižničarskog društva.

mariti vlastitu ulogu u poznavanju alata informacijske i komunikacijske tehnologije te prenošenje vlastitog znanja korisnicima i pripadnicima zajednice u kojoj knjižnica djeluje. Privatnost koja je nepromišljenim korištenjem društvenih mreža itekako ugrožena mora biti u fokusu istraživanja i djelovanja knjižničara koji koriste društvene mreže kao još jedan kanal komunikacije prema korisnicima. Potičući ih na njihovo korištenje, knjižničari moraju korisnicima objasniti sve zamke korištenja tih alata za komunikaciju te ih educirati kako adekvatno zaštititi osobne podatke od zlorabe. Jasno se mora naglasiti da privatnost nije ugrožena samim postojanjem tehnologije, već njenim korištenjem,⁵⁴ a knjižnica će najbolje to pokazati vlastitim ispravnim djelovanjem i edukacijom.

5. Pravo na slobodu mišljenja i izražavanja

Kao što navodi Jones: »... područje slobode izražavanja mora pomiriti dva suprotstavljena interesa: osobno pravo na slobodu izražavanja i pristup informacijama s pravom na privatnost i nastojanjem države da neke informacije zadrži u tajnosti.«⁵⁵

O konceptu privatnosti i naporima da je se zaštititi u virtualnom okruženju društvenih mreža govorilo se u prošlom poglavlju. Ovo poglavlje bavit će se pitanjima slobode izražavanja i mišljenja te opasnostima koje se mogu pojaviti nepromišljenim korištenjem društvene mreže.

⁵⁴ Gorman, M. Our enduring values: librarianship in the 21st century. Chicago; London: American Library Association, 2000. Str. 145.

⁵⁵ Jones, B. Privatnost u digitalnom okruženju. 2007. Str. 39.

5.1. Koncept pojma

Već od 40-tih godina prošlog stoljeća postoje dokumenti kojima se jamči da svatko ima pravo na slobodu mišljenja i izražavanja; to pravo uključuje slobodu zadržavanja mišljenja bez uplitanja i slobodu traženja, primanja i širenja informacija i ideja putem bilo kojeg medija i bez obzira na granice (čl. 19. Opće deklaracije o ljudskim pravima⁵⁶). Nakon toga je i Vijeće Europe donijelo dokument kojim se jamči sloboda mišljenja.⁵⁷ Hrvatsko knjižničarsko društvo drži da se sloboda izražavanja i mišljenja mogu osigurati samo ako je građaninu zajamčeno javno izražavanje svoga mišljenja.⁵⁸ No, treba biti posebno oprezan s razinom slobode. Naime, izražavanje vlastitih mišljenja može dovesti do napada na ugled i čast druge osobe, što je također regulirano čl. 12. Opće deklaracije o ljudskim pravima,⁵⁹ koji određuje da nitko ne može biti podvrgnut napadima na njegovu čast i ugled, te drugim zakonskim i podzakonskim aktima (na sudovima je da štiti slobodu govora, ali kazni eventualan štetan ishod⁶⁰). Tu dolazi do sraza između dva koncepta. Na knjižnici je velika odgovornost da potiče i štiti pravo na slobodno mišljenje i izražavanje, ali mora ujedno štiti i privatnost te ugled i čast druge osobe.

U društvu koje slobodu govora shvaća kao jedno od temeljnih ljudskih prava u punom smislu te riječi, u SAD-u, sloboda govora je zajamčena Prvim amandmanom. Prema odredbi iz Prvog amandmana javno iznošenje ideja ne smije biti zabranjeno samo zbog toga što te ideje nekoga vrijeđaju; što znači da vlada ne može

⁵⁶ Opća deklaracija o ljudskim pravima: usvojena i proglašena na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda rezolucijom br. 217/III 10. prosinca 1948. g.

Mrežna verzija. URL: www.ljudskaprava-vladarh.hr/fgs.axd?id=1254 (04.02.2010.)

⁵⁷ Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda: Rim, 4. studenoga 1950. Mrežna verzija. URL: <http://public.mzos.hr/fgs.axd?id=16891> (12.10.2010.)

⁵⁸ Izjava Hrvatskoga knjižničarskog društva o slobodnom pristupu informacijama. // *Novosti HKD*. 15 (veljača 2001.). Str. 4-5. Mrežna verzija. URL: <http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/14> (10.10.2010.)

⁵⁹ Opća deklaracija o ljudskim pravima. 1948.

⁶⁰ Hauptman, R. *Ethics and librarianship*. Jefferson, NC; London: McFarland & Company, 2002. Str. 19.

biti policija za ukus koja pokušava kontrolirati izbor riječi ili slika.⁶¹ No ipak, postoje stvari koje Prvim amandmanom nisu zaštićene, a to su: lascivnost (*eng. obscenity*) — pogotovo dječja pornografija; govor mržnje (*eng. fighting words*) — poglavito govor štetan za manjine i kleveta (*eng. libel*), te vlada SAD-a donekle kontrolira jezik pro-midžbenih poruka (ne smije se izražavati očite laži).⁶²

Društvene mreže, kao i drugi društveni mediji, podložni su i pretjeranom izlaganju privatnosti i pretjeranom izražavanju mišljenja i stavova. Budući da su to alati vrlo jednostavni za korištenje te, kao što je u prethodnom poglavlju rečeno, daju osjećaj da smo da smo nevidljivi (pogotovo ako se predstavljamo »avatarom«, tj. pseudonimom), vrlo je česta uporaba pogrđnih riječi, izražavanje neprihvatljivih negativnih stavova ili najjednostavnije vrijeđanje druge osobe.⁶³ Niti Hrvatska nije iznimka! Prema istraživanju UNICEF-a provedenom prošle godine na 5.303 hrvatskih učenika od petog do osmog razreda, čak 26% njih povremeno trpi elektroničko napastvovanje.⁶⁴

U trenutku kad se knjižnica odluči da će koristiti društvenu mrežu kao još jedan kanal komunikacije prema korisnicima, mora biti svjesna izazova koji se pred nju postavljaju. Nažalost, već se smo svjedoci slučajeva da su pojedine tvrtke i ustanove imale problema zbog pretjeranog izlaganja privatnosti, koje netko može protumačiti uvredljivim, ili pretjeranog iznošenja stavova i misli: učitelji su izgubili posao zbog neprimjerenih komentara (npr. »Kada su prokleti roditelji odlučili da im djeca nisu ni za što kriva?«) i rasističkih ili sugestivnih izjava na društvenim mrežama;⁶⁵ studenti uspješni sportaši su izgubili pravo na stipendije jer su objavili na Facebooku

⁶¹ Peck, R. S. *Libraries, the first amendment and cyberspace*. Chicago; London: American Library Association, 2000. Str. 29.

⁶² *Ibid.* Str. 30-34.

⁶³ Posebno vidljivo u komentarima na raznim internetskim portalima, npr. jutarnji.hr, danas.hr, net.hr, t-portal..

⁶⁴ Grenac, D. Virtualno nasilje u školskim klupama sve raširenije: digitalna era bullyinga. // tportal. (27.01.2011.) URL: <http://www.tportal.hr/lifestyle/obiteljdom/108004/Virtualno-nasilje-u-skolskim-klupama-sve-rasirenije.html> (27.01.2011.)

⁶⁵ Carter, H. L.; Foulger, T. S.; Dutton Ewbank, A. *Have You Googled Your Teacher Lately?* 2008.

svoje fotografije u »nepoćudnim« izdanjima (pijanstvo, golotinja...), jer su fakultetski autoriteti procijenili da time vrše negativan utjecaj na mlade;⁶⁶ čak su se pokretale tužbe protiv zaposlenika koji na neki način otkrili poslovne tajne svoje tvrtke.⁶⁷

5.2. Knjižnica, sloboda izražavanja i društvene mreže

Bit knjižničnih usluga jest štititi i razvijati intelektualnu slobodu, tj. pravo svakog pojedinca na zadržavanje i izražavanje vlastitog mišljenja.⁶⁸ Kao javna ustanova, knjižnica mora osigurati da izražavanje mišljenja ne bude ograničeno osobnim obilježjima, posebnim potrebama, nacionalnom pripadnošću, vjerom, političkim opredjeljenjem i/ili društvenim statusom⁶⁹ pojedinca koji mišljenje iznosi.

U SAD postoji koncept »javnih foruma« (*eng. public forum*). To su vladini prostori⁷⁰ gdje se mogu slobodno iznositi mišljenja i stavovi. Jones navodi da postoje tri razine javnog foruma:⁷¹

- **tradicionalni javni forum** (*eng. traditional public forum*) — u kojemu svi mogu govoriti i potpuno su zaštićeni Prvim amandmanom (npr. u SAD-u parkovi);
- **ne-javni (zatvoreni) forum** (*eng. nonpublic forum*) — javni prostor koji je zatvoren za širu javnost;
- **limitirani javni forum** (*eng. designated ili limited public forum*) — zadnji sudski sporovi u SAD-u smjestili su javne knjižnice u ovu kategoriju —

⁶⁶ Barnes, S. B. A privacy paradox: social networking in the United States. 2006.

⁶⁷ Dooley, E. C. Social media hold promise, peril for companies. 2009.

⁶⁸ IFLA-in Manifest o Internetu. // Slobodan pristup informacijama u službi kulturnog razvitka: zbornik radova. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2002. Str. 163-165. Mrežna verzija. URL: http://dzs.ffzg.hr/text/IFLA_manifest_o_Internetu.htm (10.10.2010.)

⁶⁹ Etički kodeks Hrvatskog knjižničarskog društva.

⁷⁰ Peck, R. S. Libraries, the first amendment and cyberspace. Str. 13.

⁷¹ Jones, B. M. (for Office for Intellectual Freedom). Protecting intellectual freedom in your academic library: scenarios from the front lines. 2009. Str. 131-132.

prostor gdje se može davati i primati informacija, ali mogu postojati određene restrikcije sadržane u pravilima same institucije. Restrikcije koje se temelje na sadržaju (*eng. content-based restrictions*) nisu preporučljive, jer ih štiti Prvi amandman, ali restrikcije vremena, prostora i načina (*eng. time, place and manner restrictions*) korištenja mogu postojati, no moraju biti jasno izražene u pisanom obliku, dakle moraju biti pisane, objektivne, dosljedno provođene te razumne i vezane uz knjižnicu te mora postojati mogućnost žalbe, iako samo neformalne. Prema Pecku,⁷² u tom prostoru vlada može zabraniti slobodu govora, ali generalno, ne samo nekim grupama.

Gledajući sa pozicije da knjižnice moraju omogućiti slobodu izražavanja na bilo kojem mediju, i društvene mreže potpadaju u kategoriju javnog foruma. Na žalost, korištenje društvenih mreža omogućava mnogo slobodnije izražavanje te je neminovno da se dogodi situacija gdje će knjižničar morati odlučiti kako zaštititi druge korisnike od neprimjerenog ponašanja na profilu društvene mreže. Jednostavnije rečeno, neki korisnici društvene mreže mogu postaviti na profil knjižnice objave koje nisu primjerenog načina izražavanja. Treba biti jako oprezan te se ne smije zabranjivati tema o kojoj će netko izraziti mišljenje, ali ne smije se dogoditi da se prepiska pretvori u vrijeđanje sudionika (naravno, to je moguće i na javnoj tribini, ali nije moguće neprestano kontrolirati sadržaj koji se stavlja na profil knjižnice). Stoga je najbolje da postoji pisano pravilo očekivanog ponašanja na Facebooku koji će se ticati i knjižničara, tj. svih onih koji službeno predstavljaju knjižnicu, te korisnika koji mogu slobodno dopunjavati sadržaj, jer, društvene mreže nisu samo sredstvo komunikacije, one su i skladište sadržaja, da parafraziramo B. Jones.⁷³

⁷² Peck, R. S. Libraries, the first amendment and cyberspace. Str. 14.

⁷³ »Internet nije samo sredstvo komunikacije, on je i skladište sadržaja.« Jones, B. M. (for Office for Intellectual Freedom). Protecting intellectual freedom in your academic library: scenarios from the front lines. 2009. Str. 105.

Knjižničari koji koriste vlastite osobne profile za komunikaciju s korisnicima moraju znati da to što pišu predstavlja i knjižnicu. Zato je mnogo bolja opcija da se za komunikaciju knjižnice s korisnicima koristi profil posebno izrađen za knjižnicu, a da je samo nekoliko osoba zaduženo za objavljivanje sadržaja. Svakako je poželjno prije otvaranja profila poučiti sve djelatnike kako koristiti društvenu mrežu te pismeno objaviti pravila primjerenog ponašanja. Nedavno se u jednoj hrvatskoj visokoškolskoj knjižnici dogodila zaista neugodna situacija kad je otvorena grupa naziva Mrzim korisnike Knjižnice [...]; »grupa koja okuplja sve zaposlenike i demonstratore Knjižnice [...] koji mrze korisnike svaki put kad vide kolica puna knjiga. Iako se ova grupa odnosi prvenstveno na kolica, mi korisnike ne mrzimo isključivo zbog toga, već i inače. Što manje korisnika, sretniji zaposlenici!«⁷⁴ Nažalost, u grupi su bili demonstratori i neki knjižničari, neki su se predstavljali pseudonimom koji nije odavao osobu, neki pseudonimima koji su bili vrlo slični pravim imenima, a neki osobnim imenom i prezimenom. Jezik izražavanja bio je više nego neprimjeren pa je, čim je grupa otkrivena naloženo da se grupa ugasi. Samo da navedem nekoliko komentara:⁷⁵

- »[...] dajte si bar zapamtite prije neg dođete tražit knjigu a ne meni prodat kenjaže da je vor dem ruhe stand roman anne seghers, ili da se prezime iste piše segger i slično. bar oguglajte prije neg mene zađete zaj*****, pa imam ja i pametnijeg posla! a ni ubilo vas ne bi da povremeno koristite onlajn katalog, pa zbog vas i postoji«
- »Ponedjeljak [...] dvije korisnice: 'Imate li možda esej taj i taj autora Waltera BenDŽamina?' steady, ready, explode!! Dragi korisnici (nekoliko vas), dajte se ponekad obrazujte.«
- »Sat j***** vremena sam se j***** s j***** kolicima!!!«

⁷⁴ Preuzeto s Facebooka u veljači 2010. godine prije brisanja grupe.

⁷⁵ Ibid.

Takav slučaj pokazuje koliko je bitna edukacija samih djelatnika knjižnice te koliko je bitno imati unaprijed određena pravila kojima bi se ovakve situacije svele na minimum.

Pravila bi trebala obuhvaćati upute za djelatnike koji se predstavljaju kao djelatnici knjižnice, a ne zastupaju stavove knjižnice, djelatnike koji zastupaju stavove knjižnice i korisnike koji sudjeluju u stvaranju sadržaja na profilu knjižnice.⁷⁶

Uglavnom, prije korištenja društvene mreže knjižnica mora donijeti odluku koji od djelatnika će objavljivati sadržaj, mogu li korisnici samostalno postavljati objave na društvenoj mreži, odrediti sadržaj i »ton« komunikacije, postaviti postavke korisničkog računa i postavke privatnosti, odrediti tko će održavati profil,⁷⁷ preporučiti djelatnicima da ukoliko postavljaju objave na profilu knjižnice, a privatne su naravi ili ne odražavaju stavove knjižnice, da koriste obavijest o odbijanju odgovornosti⁷⁸ (*eng. disclaimer*),^{79, 80} odrediti hoće li ili ne knjižnica slati pozive za prijateljstvo,⁸¹ odrediti sadržaj će se ukloniti bude li to potrebno (u skladu sa zakonskim regulativama), te sve takve i slične odredbe uobličiti u pisani pravilnik koji se uvijek može dati

⁷⁶ Kooy, B. K.; Steiner S. K. Protection, not barriers: using social software policies to guide and safeguard students and employees. // Reference & User Quarterly. 50, 1 (2010). Str. 59-71. Mrežna verzija. URL: http://www.rusq.org/wp-content/uploads/2010/10/50n1_kooy.pdf (24.11.2010.)

⁷⁷ Fernandez, P. Balancing outreach and privacy in Facebook: five guiding decision points. // Library Hi Tech News. 26, 3/4 (March/April 2009). Str. 10-12. Mrežna verzija. URL: <http://www.deepdive.com/lp/emerald-publishing/balancing-outreach-and-privacy-in-facebook-five-guiding-decision-W3ezFmQdw0> (24.11.2010.)

⁷⁸ Termin »obavijest o odbijanju odgovornosti« preuzet iz: Disclaimer. // Englesko-hrvatski rječnik prava: i međunarodnih i poslovnih odnosa / Milica Gačić. Zagreb: Školska knjiga, 2010.

⁷⁹ Guidelines for the use of social media. // Voices of the staff / University of Michigan, 2010. Mrežna verzija. URL: <http://www.voices.umich.edu/docs/Social-Media-Guidelines.pdf> (25.01.2010.)

⁸⁰ Kroski, E. Should Your Library have a Social media policy? // School Library Journal. 01.10.2009. Mrežna verzija. URL: <http://www.schoollibraryjournal.com/article/CA6699104.html> (18.01.2011.)

⁸¹ Ethics in a digital world: using policies to guide professional and personal presence in social networking spaces: a presentation of the ALA Committee on Professional Ethics. 2010. Mrežna verzija. URL: <http://www.ala.org/ala/aboutala/offices/oif/ifgroups/cope/2010handout.pdf> (25.01.2011.)

na uvid djelatnicima i korisnicima, te educirati sve koji objavljuju sadržaj na profilu knjižnice.

6. Profesionalna odgovornost knjižničara u svijetu društvenih mreža

Informacijska i komunikacijska tehnologija mijenja se brzinom da njezin utjecaj ubrzano mijenja i privatni i profesionalni život pojedinca. Društvene mreže su se u zadnjih 5 godina potpuno asimilirale u svakodnevicu te je njihov utjecaj ogroman. No, uviđaju se razne opasnosti i prijetnje kao što su pretjerao izlaganje privatnosti, krađa osobnih podataka, virtualno nasilje... Knjižnica je neminovno postala sudionik takvog načina komunikacije i svjedok promjena. Bez obzira na konstantne promjene u knjižničarkom poslu uslijed stalnih mijena u informacijskoj i komunikacijskoj tehnologiji, te uplivom novih alata komunikacije u knjižničarsku svakodnevicu, knjižničari nikako ne smiju napustiti svoja uvjerenja i profesionalne vrijednosti, tj. profesionalnu etiku (skup pravila, propisa, smjernica, normi i ideala koje su pojedinci ili članovi profesije dužni slijediti)⁸² iskazanu u nacionalnim etičkim kodeksima. Za hrvatsku knjižničarsku zajednicu etički kodeks je donijelo Hrvatsko knjižničarsko društvo.⁸³ Prihvatanjem profesionalnih vrijednosti pripadnik profesije preuzima odgovornost za kvalitetno pružanje usluga.⁸⁴ Prema Horvat,⁸⁵ profesionalna odgovornost knjižničara obuhvaća:

- osobnu odgovornost,
- odgovornost prema građi i korisnicima,
- odgovornost prema kolegama i profesiji,

⁸² Horvat, A. Važnost profesionalne etike. 2007. Str. 6.

⁸³ Etički kodeks Hrvatskog knjižničarskog društva.

⁸⁴ Horvat, A. Važnost profesionalne etike. 2007. Str. 5.

⁸⁵ Ibid.

- odgovornost prema društvu.

Prema dosad prikazanom može se vidjeti da se posebna pitanja i opasnosti pojavljuju koristeći društvene mreže. Privatnost je kao nikada do sada ogoljena i izložena, a sloboda mišljenja i izražavanja može prerasti u vrstu nasilja. Knjižničari su stoga **odgovorni prema samima sebi** da se obrazuju po pitanjima koja se neminovno postavljaju pri uvođenju novih tehnologija u knjižnice te da razvijaju potrebne kompetencije; **odgovorni su prema korisnicima**, tj. svima moraju pružiti istu uslugu, bilo u realnom svijetu, bilo virtualno, moraju zaštititi privatnost, kako svoju, tako i svojih korisnika, ophoditi se visokim stupnjem pristojnosti te štiti prava stvaratelja; imaju **odgovornost prema kolegama i profesiji**, tj. moraju se s poštovanjem odnositi prema suradnicima i promicati vrijednosti svoje struke, te su na kraju **odgovorni prema društvu** u cjelini da rade na sveukupnom boljitku edukacijom i pomoći korisnicima. Vrijednosti koje vrijede u realnom svijetu ne smijemo zaboraviti u virtualnom. Društvena mreža samo je novi alat komunikacije u kojemu vrijede sva pravila koja vrijede u osobnom kontaktu, ali su višestruko potencirana zbog nesagledivih posljedica.

I koncept privatnosti i koncept slobode mišljenja i izražavanja društveno su uvjetovani.⁸⁶ No knjižničari moraju objektivno rješavati probleme koji se pred njih postavljaju u skladu s profesionalnim smjernicama i zakonskim odredbama. U tome nam pomažu razni zakonski i podzakonski akti te knjižničarski dokumenti. Zaštita privatnosti i sloboda mišljenja i izražavanja spominju se već 1948. godine u Općoj deklaraciji o ljudskim pravima,⁸⁷ Vijeće Europe prihvaća odredbe Opće deklaracije i u Konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda⁸⁸ ponavlja odredbe o pra-

⁸⁶ Horvat, A. Hrvatsko knjižničarsko društvo i slobodan pristup informacijama. // Slobodan pristup informacijama u službi kulturnog razvitka: zbornik radova / uredile Alemka Belan-Simić i Aleksandra Horvat. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2002. Str. 47-54. Mrežna verzija. URL: http://dzs.ffzg.hr/text/HKD_sl_prist_inf.htm (11.10.2010.)

⁸⁷ Opća deklaracija o ljudskim pravima. 1948.

⁸⁸ Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. 1950.

vu na zaštitu osobne privatnosti te slobodi mišljenja i izražavanja. Republika Hrvatska Upravom⁸⁹ jamči sigurnost i tajnost osobnih podataka koji se zakonski štite odredbama Zakona o zaštiti osobnih podataka⁹⁰ te jamči slobodu mišljenja i izražavanja misli. Osim ovih zakonskih okvira struka po tim pitanjima konzultira Etički kodeks Hrvatskog knjižničarskog društva⁹¹ koji određuje da se privatnosti korisnika štiti te da se nikakav oblik cenzure ne prihvaća. Nadalje, smjernice o zaštiti privatnosti i slobodi mišljenja i izražavanja nalazimo u IFLA-inom manifestu o Internetu,⁹² u izjavi IFLA/FAIFE Knjižnice i intelektualna sloboda,⁹³ Izjavi hrvatskoga knjižničarskog društva o slobodnom pristupu informacijama,⁹⁴ Glasgowskoj deklaraciji o knjižnicama, informacijskim službama i intelektualnoj slobodi⁹⁵ te poglavlju Ethical dimensions of the Information Society smjernica za zagovaranje knjižnica.⁹⁶ Sloboda mišljenja i izražavanja za narodne i školske knjižnice određuje se smjernicama UNESCO-ovih manifesta za narodne⁹⁷ i školske knjižnice.⁹⁸

⁸⁹ Ustav Republike Hrvatske.

⁹⁰ Zakon o zaštiti osobnih podataka.

⁹¹ Etički kodeks Hrvatskog knjižničarskog društva.

⁹² IFLA-in Manifest o Internetu. 2002.

⁹³ Knjižnice i intelektualna sloboda. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 43, 3 (2000), str. 157-158. Mrežna verzija. URL: <http://dzs.ffzg.hr/text/kiis.htm> (10.10.2010.)

⁹⁴ Izjava Hrvatskoga knjižničarskog društva o slobodnom pristupu informacijama. 2000.

⁹⁵ Glasgowska deklaracija o knjižnicama, informacijskim službama i intelektualnoj slobodi. 2002.

⁹⁶ Ethical dimension of the information society: C10. // Libraries and the WSIS Action Lines: guideline for international, regional and local advocacy for libraries: in relation with implementation of the WSIS by Action Line: 2005-2015. Tuula Haavisto 2006, up-date Danielle Mincio 2007. Sans-serif; Tunis: IFLA, World summit on the Information Society, 2007. Mrežna verzija. URL: <http://www.ifla.org/files/wsis/Documents/libraries-and-the-wsis-action-lines-en.pdf> (10.10.2010.)

⁹⁷ UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice: 1994. // Novosti HBD. 5 (listopad 1994. — veljača 1995.). Str. 11.

⁹⁸ UNESCO-ov Manifest za školske knjižnice. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 43, 3 (2000), str. 158-161. Mrežna verzija. URL: <http://dzs.ffzg.hr/text/unesco.pdf> (10.10.2010.)

7. Zaključak

Korištenje društvenih mreža, poglavito Facebooka, u knjižnicama u posljednje je vrijeme sve češća pojava. Osim tehničkih i tehnoloških preduvjeta, za korištenje društvene mreže za komunikaciju s korisnicima potrebno je sagledati koja se etička i pravna pitanja postavljaju. Dva goruća pitanja su svakako pitanje zaštite privatnosti te pitanje slobode mišljenja i izražavanja.

Internet, a posebno lakoća korištenja društvenih mreža dovela je do toga da se osobni privatni i osobni javni prostor sve više isprepleću. Isprepleću se i dva koncepta — zaštita privatnosti i sloboda mišljenja i izražavanja. Korisnici društvenih mreža mnogo informacija o sebi objavljuju na mrežama uz neadekvatne postavke sigurnosti. U isto vrijeme osobne stavove rado objavljuju ne vodeći računa o posljedicama za sebe, ali i za druge.

Knjižničari, kao pripadnici profesije kojoj su glavne zadaće zaštita privatnosti i promicanje slobode mišljenja i izražavanja, prave su osobe koje mogu prenijeti svoje znanje i stavove po tom pitanju korisnicima. Ako se knjižnica odluči koristiti društvenom mrežom kao alatom za komunikaciju s korisnicima, nužno je da se uspostave razna pravila korištenja društvene mreže. Prvenstveno, bitno je odrediti interna pravila: tko će objavljivati sadržaj, tko će kontrolirati sadržaj, što će se objavljivati... Nakon toga potrebno je sastaviti pisana pravila za korisnike knjižnice kako se ophoditi u virtualnom svijetu društvene mreže — mogu li korisnici sami objavljivati sadržaj, kako će se provjeravati ono što pišu... Posebno je važno da se o tim pravilima obavijeste korisnici, a za općenito ophođenje na društvenim mrežama, opasnostima korištenja i virtualni bonton potrebno je organizirati edukaciju djelatnika i korisnika.

U ovom tekstu često se govori o edukaciji za djelatnike knjižnice. Iako postoje razni dokumenti koji nam pomažu u procjeni pravnih i etičkih pitanja struke, pa i etički kodeks, u praksi se pokazalo da se propisane smjernice ne poštuju uvijek.

Stoga ću još jednom ponoviti, uz edukaciju korisnika, potrebna je i edukacija djelatnika, pogotovo o društvenim mrežama i filozofiji tog načina komuniciranja.

Zaključno, u trenutku kad knjižnica odluči koristiti se društvenom mrežom za komunikaciju s korisnicima, potrebno je napraviti politiku korištenja društvene mreže za korisnike, ali i za djelatnike. Edukacija je neizostavan element u suradnji s korisnicima, a nikako se ne smije zanemariti edukacija djelatnika. Vrlo je važno prenijeti poruku da je zaštita privatnosti važna u svijetu gdje informacije kolaju neviđenom brzinom. Do pojave interneta i poglavito društvenih mreža, najveće pitanje zaštite privatnosti u knjižnicama bilo je kako zaštititi osobne podatke koje knjižnica skuplja. Vrlo malen broj podataka o nekoj osobi je bio dostupan, no odlukom da knjižnica koristi društvenu mrežu za komunikaciju s korisnicima, nebrojeno više informacija o korisnicima postaje dostupno. Vrlo sličan problem javlja se želimo li u promovirati koncept slobode mišljenja i izražavanja. Već je poznato da je virtualno nasilje čest slučaj, uvrede i govor mržnje nisu rijetkost pa je što se toga tiče knjižnica, kao javna ustanova kojoj je jedna od glavnih zadaća zaštita slobode mišljenja i izražavanja, idealan partner za promicanje pozitivnog ponašanja u realitetu društvenih mreža. Zakonski i podzakonski akti te knjižničarski dokumenti pružaju nam veliku pomoć u zadržavanju i promicanju profesionalnosti struke.

Literatura

1. Acquisti, A.; Gross, R. Imagined communities: awareness, information sharing, and privacy on the Facebook. // Privacy Enhancing Technologies: 6th International Workshop, PET 2006. Cambridge, UK, June 28-30, 2006: revised selected papers. // George Danezis and Phillipe Golle (Eds.). Heidelberg: Springer Berlin, 2006. Str. 6-58. Mrežna verzija. URL: <http://privacy.cs.cmu.edu/dataprivacy/projects/facebook/facebook2.pdf> (24.11.2010.)
2. Barnes, S. B. A privacy paradox: social networking in the United States. // First monday. 11, 9 (2006).

Mrežna verzija. URL:

<http://www.uic.edu/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/view/1394/1312>
(24.11.2010.)

3. Carter, H. L.; Foulger, T. S.; Dutton Ewbank, A. Have You Googled Your Teacher Lately?: Teachers' Use of Social Networking Sites. // Phi Delta Kappan. 89, 9 (May 2008).

Mrežna verzija. URL:

<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&hid=13&sid=156701f1-9e3d-49e4-9dc5-2a1cbf6b1449%40sessionmgr13> (24.11.2010.)

4. Connell, R. S. Academic libraries, Facebook and MySpace, and student outreach: a survey on student opinion. // portal: Libraries and the Academy. 9, 1 (2009). Str. 25-36.

Mrežna verzija. URL:

http://muse.jhu.edu/journals/portal_libraries_and_the_academy/v009/9.1.connell.pdf
(24.11.2010.)

5. Cybersquatting. Wikipedia. 11.10.2010. URL:

<http://en.wikipedia.org/wiki/Cybersquatting> (20.1.2011.)

6. Corrado, E. M. Privacy and Library 2.0: how do they conflict.

Mrežna verzija. URL:

http://www.ecorrado.us/scholarly/acrl2007/corrado_acrl2007_privacy_library20.pdf
(10.2.2010.)

7. Dooley, E. C. Social media hold promise, peril for companies. // Richmond Times-Dispatch, Business. November 15, 2009. The Web version. URL:

http://www2.timesdispatch.com/rtd/business/local/article/TWIT15_20091114-185805/305710/ (29.1.2010.)

8. Ethical dimension of the information society: C10. // Libraries and the WSIS Action Lines: guideline for international, regional and local advocacy for libraries: in relation with implementation of the WSIS by Action Line: 2005-2015. Tuula Haavisto 2006, up-date Danielle Mincio 2007. Sans-serif; Tunis: IFLA, World summit on the Information Society, 2007.

Mrežna verzija. URL: <http://www.ifla.org/files/wsis/Documents/libraries-and-the-wsis-action-lines-en.pdf> (10.10.2010.)

9. Ethics in a digital world: using policies to guide professional and personal presence in social networking spaces: a presentation of the ALA Committee on Professional Ethics. 2010.

Mrežna verzija. URL:

<http://www.ala.org/ala/aboutala/offices/oif/ifgroups/cope/2010handout.pdf>
(25.1.2011.)

10. Etički kodeks Hrvatskog knjižničarskog društva. Mrežna verzija. URL: http://www.hkdrustvo.hr/hr/eticki_kodeks/?session_id=ab9acc30d37c673a75e483f9f774dd8e (10.2.2010.)
11. Facebook Helps Prevent Cybersquatting. Facebook. URL: <http://www.facebook.com/topic.php?uid=72146675129&topic=10337> (20.1.2011.)
12. Facebook Phishing Scam Awareness. Facebook. URL: <http://www.facebook.com/group.php?gid=9874388706> (20.1.2011.)
13. Facebook Press Room: Statistics. Facebook. Mrežna verzija. URL: <http://www.facebook.com/press/info.php?statistics> (17.10.2010.)
14. Fernandez, P. Balancing outreach and privacy in Facebook: five guiding decision points. // Library Hi Tech News. 26, 3/4 (March/April 2009). Str. 10-12. Mrežna verzija. URL: <http://www.deepdyve.com/lp/emerald-publishing/balancing-outreach-and-privacy-in-facebook-five-guiding-decision-W3ezFmQdw0> (24.11.2010.)
15. Fernandez, P. Online social networking sites and privacy: revisiting ethical considerations for a new generation of technology. // Library Philosophy and Practice (e-journal). 2009. Mrežna verzija. URL: <http://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1250&context=libphilprac> (10.2.2010.)
16. Fernandez, P. Privacy and generation Y: applying library values to social networking sites. // Library Publications and Other Works. Mrežna verzija. URL: http://trace.tennessee.edu/utk_libpubs/32
17. Disclaimer. // Englesko-hrvatski rječnik prava: i međunarodnih i poslovnih odnosa / Milica Gačić. Zagreb: Školska knjiga, 2010.
18. Glasgowska deklaracija o knjižnicama, informacijskim službama i intelektualnoj slobodi. // Slobodan pristup informacijama u službi kulturnog razvitka: zbornik radova / uredile Alemka Belan-Simić i Aleksandra Horvat. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2002. Str. 166-168.
19. Gorman, M. Our enduring values: librarianship in the 21st century. Chicago; London: American Library Association, 2000.
20. Grenac, D. Virtualno nasilje u školskim klupama sve raširenije: digitalna era bullyinga. // tportal. (27.1.2011.) URL: <http://www.tportal.hr/lifestyle/obiteljdom/108004/Virtualno-nasilje-u-skolskim-klupama-sve-rasirenije.html> (27.1.2011.)
21. Guidelines for the use of social media. // Voices of the stuff / University of Michigan, 2010.

- Mrežna verzija. URL:
<http://www.voices.umich.edu/docs/Social-Media-Guidelines.pdf> (25.1.2011.)
22. Hauptman, R. Ethics and librarianship. Jefferson, NC; London: McFarland & Company, 2002.
23. Horvat, A. Hrvatsko knjižničarsko društvo i slobodan pristup informacijama. // Slobodan pristup informacijama u službi kulturnog razvitka: zbornik radova / uredile Alemka Belan-Simić i Aleksandra Horvat. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2002. Str. 47-54.
Mrežna verzija. URL: http://dzs.ffzg.hr/text/HKD_sl_prist_inf.htm (11.10.2010.)
24. Horvat, A. Važnost profesionalne etike. // Profesionalna etika knjižničara i društvene norme: zbornik radova 6. okruglog stola o slobodnom pristupu informacijama / uredile A. Belan-Simić, M. Šapro-Ficović. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2007. Str. 5-10.
25. Hrvatske knjižnice na Facebooku // Facebook. Mrežna verzija. URL:
<http://www.facebook.com/pages/Zagreb-Croatia/Hrvatske-knjiznice-na-Facebooku/177794144692?ref=ts> (17.10.2010.)
26. IFLA-in Manifest o Internetu. // Slobodan pristup informacijama u službi kulturnog razvitka: zbornik radova. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2002. Str. 163-165.
Mrežna verzija. URL:
http://dzs.ffzg.hr/text/IFLA_manifest_o_Internetu.htm (10.10.2010.)
27. Izjava Hrvatskoga knjižničarskog društva o slobodnom pristupu informacijama. // Novosti HKD. 15 (veljača 2001.). Str. 4-5.
Mrežna verzija. URL: <http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/14> (10.10.2010.)
28. Jelavić Mila, Ured pravobraniteljice za djecu. Školarci i društvene mreže. Privatna poruka (08.12.2010.)
29. Jones, B. Privatnost u digitalnom okruženju. // Profesionalna etika knjižničara i društvene norme: zbornik radova 6. okruglog stola o slobodnom pristupu informacijama / uredile A. Belan-Simić, M. Šapro-Ficović. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2007. Str. 39-46.
30. Jones. B. M. Libraries, access and intellectual freedom: developing policies for public and academic libraries. Chicago; London: American Library Association, 1999.
31. Jones, B. M. (for Office for Intellectual Freedom). Protecting intellectual freedom in your academic library: scenarios from the front lines. Chicago: American Library Association, 2009.
32. Knjižnice i intelektualna sloboda. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 43, 3 (2000), str. 157-158. Mrežna verzija. URL: <http://dzs.ffzg.hr/text/kiis.htm> (10.10.2010.)

33. Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda: Rim, 4. studenoga 1950.
Mrežna verzija. URL: <http://public.mzos.hr/fgs.axd?id=16891> (12.10.2010.)
34. Kooy, B. K.; Steiner S. K. Protection, not barriers: using social software policies to guide and safeguard students and employees. // Reference & User Quarterly. 50, 1 (2010). Str. 59-71.
Mrežna verzija. URL: http://www.rusq.org/wp-content/uploads/2010/10/50n1_kooy.pdf (24.11.2010.)
35. Kroski, E. Should Your Library have a Social media policy? // School Library Journal. 01.10.2009. Mrežna verzija. URL: <http://www.schoollibraryjournal.com/article/CA6699104.html> (18.1.2011.)
36. Light, B.; McGrath, K. Ethics and social networking sites: a disclosive analysis of Facebook. // Information Technology & People. 23, 4 (2010). Str. 290-311.
Mrežna verzija. URL: <http://www.deepdyve.com/lp/emerald-publishing/ethics-and-social-networking-sites-a-disclosive-analysis-of-facebook-Pbey2NjL4i> (25.11.2010.)
37. LinkedIn: About us. Mrežna verzija. URL: <http://press.linkedin.com/> (17.10.2010.)
38. Opća deklaracija o ljudskim pravima: usvojena i proglašena na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda rezolucijom br. 217/III 10. prosinca 1948. g.
Mrežna verzija. URL: www.ljudskaprava-vladarh.hr/fgs.axd?id=1254 (04.2.2010.)
39. Peck, R. S. Libraries, the first amendment and cyberspace. Chicago; London: American Library Association, 2000.
40. Rothwell, K. Ethics: the limits of intelligence gathering. // Competitive Intelligence magazine. 11, 2 (March-April 2008). Str. 34-35.
Web version. URL: http://www.outwardinsights.com/articles/0802_rothwell.pdf (28.1.2010.)
41. Salaway, G.; Borreson Caruso, J.; Nelson M. R. The ECAR study of undergraduate students and information technology: 2008: research study. Vol. 8. 2008.
Mrežna verzija. URL: <http://net.educause.edu/ir/library/pdf/ers0808/rs/ers0808w.pdf> (29.11.2010.)
42. Sharing, privacy and trust in our networked world: a report to the OCLC Membership. Dublin, OH: Online Computer Library Center, 2007.
Mrežna verzija. URL: <http://www.oclc.org/reports/pdfs/sharing.pdf> (01.12.2010.)
43. Stickel, A. I. Have you written your firm's social networking policy yet? // Strategies: the Journal of Legal Marketing. (01.4.2009.)
The Web version. URL: <http://www.thefreelibrary.com/print/PrintArticle.aspx?id=200185408> (10.2.2010.)
44. Twitter: About. Mrežna verzija. URL: <http://twitter.com/about#about> (17.10.2010.)

45. UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice: 1994. // Novosti HBD. 5 (listopad 1994. — veljača 1995.). Str. 11.
46. UNESCO-ov Manifest za školske knjižnice. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 43, 3 (2000), str. 158-161. Mrežna verzija. URL: <http://dzs.ffzg.hr/text/unesco.pdf> (10.10.2010.)
47. Ustav Republike Hrvatske — pročišćeni tekst. // Narodne novine 41 (2001). Mrežna verzija. URL: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/232289.html> (04.2.2010.)
48. Zakon izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti osobnih podataka. // Narodne novine 41 (2008)
Mrežna verzija. URL: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_04_41_1381.html (01.12.2010.)
49. Zakon o zaštiti osobnih podataka. // Narodne novine 103 (2003) Mrežna verzija. URL: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/305952.html> (01.12.2010.)

Polilogija i problematika skrbi o zaštiti kulturne i knjižne baštine

Jadran Zalokar

Sveučilišna knjižnica
jzalokar@svkri.hr

Artikulirati problematiku poliloške dimenzije suvremenog bivstvovanja uključuje i pitanje skrbi o zaštiti, revalorizaciji i evolutivnosti tradicijskih elemenata onog baštinjenog. Doba u kome su analize globalizacije sve prisutnije, kao da prikriva ili zanemaruje moduse planetarizacije kao polilogizacije elemenata i vrednota različitih duhovnih tradicija. Ta se prebogata fenomenologija duhovnosti i kulturnih posebitosti shvaća pod pojmom globalizacije. Time se gubi specifikum duhovnih vrednota koje dolaze iz različitih duhovnih tradicija. *In ordine primo*, ono što se događa u materijalnoj dimenziji svjetovnosti, potpada pod određenja globalizacije. Sve ono što ima duhovni sadržaj i smisao pripada planetarnoj polilogizaciji. Svaka duhovna tradicija posebitošću i kvalitetom svojih vrednota, svjetonazora i iskustava, znanja i životnosti, subjekt je onog poliloškog. Živimo u globalnom svijetu, ali kao duhovna bića i bića kulture participiramo u onom poliloškom. Otvoreni smo razumijevanju,

prihvaćanju/neprihvaćanju i iskušavanju vrednota svih duhovnih tradicija. Sve je planetarno prezentno i manifestno u mjeri naše otvorenosti susretanju s onim drukčijim i različitim. To je svakodnevna životna konstelacija koja se naziva i »multikulturalizmom« ili sl., a koja je primano planetarna. U svim dimenzijama života i načinima koji čine čovjeka »bićem kulture« prisutna je poliloška stvarnost. Tako u planetarnoj modi, ljekarništvu, nutricionizmu, glazbi etc. Ali dok kod globalizacije možemo kazati da smo »konzumenti« i konkretni korisnici materijalnih tekovina i dobara, kod planetarizacije mi postajemo subjekti različitih modusa duhovnog života i participacije u različitim kulturama. Na makroplanu — duhovne su tradicije ravnopravni subjekti polilogije; na mikroplanu — to su konkretne duhovne osobnosti koje egzistiraju u i kroz ono poliloško. Uvažavati treba različite kulturološke i lokalne kulturne posebnosti i specifičnosti u kojima se događa ono poliloško (ili antipoliloško). Poliloško jest duhovna otvorenost razlikama, drugosti i drugojačosti, višestruko višeglasje duhovnog života koje obogaćuje duhovni život svih koji su uključeni u polilošku procesualnost. Sadržaj i smisao poliloškog je duhovni, dakle i kulturni. Religijska duhovnost je jedan značajan *pars* poliloškog, ali nije značajniji od drugih. Živeći po poliloškim vrednotama i kriterijima postajemo i baštinici ne samo naše duhovne tradicije već i drugih koje determiniraju našu planetarnu suvremenost.

Biti baštinik implicira da budemo i curatori koji skrbe o toj baštini na bilo koji način.

Kao što smo pozvani da kao ekološki osviješćena bića skrbimo o našem prirodnom okružju, tako i kao baštinici. Sve što je planetarno postaje potencijalno naše zavičajno tlo i bogastvo našeg duhovnog bića. Ekološka svijest je već dostatno prisutna, poliloška svijest se tek budi. *In nuce*, to je i stav nepristajanja na svaki mogući oblik destrukcije kulturnih tekovina, oblika i sadržaja. Ne postoji samo fizičko uništavanje — mnogo su češća ona suptilnija i prikrivenija. U svim civilizacija može se povijesno pratiti fenomenologija kulturocida i librocida, sve do našeg vremena. Ali

kulturocid i librocid nije samo fizičko nasilje i uništavanje. To je svaki oblik i način dezavuiranja, negiranja, odbijanja, omalovažavanja i neprijateljstva spram drugačije i različite kulturne tradicije i neke njezine tekovine.

Tu nedostaje poliloška svijest, nedostaje poliloške umnosti. Polilogija je nepri-
stajanje na svijet nasilja i parazitizma bilo koje vrste. Polilogija je oživotvorenje du-
hovne slobode u onom svjetovnom, neprestano modificiranje globalizacijskog pre-
ma duhovnim vrednotama koje čovjeka čine čovjekom.

In actu, uvijek je bliža susjedovanju i prijateljevanju nego suparništvu i agonizmu,
zalaganje za ono bolje i više, vrednije i smislenije.

Procesi globalizacije u biti su modifikacije ranijih totalitarizama, kolonijalizama i
imperijalizama. Oni teže unidimenzioniranju i jednounnosti, bliži su onome što
čovjeka dehumanizira i barbarizira. To su popratni fenomeni tehnizacije/tehnoi-
zacije Zemlje.

U materijalnoj dimenziji čovjek postaje kreatura po onome što je moćnije od
njega.

Suprotno tome, polilogizacija implicira da je čovjek *ens creatum* svog duhovnog i
stvarnog svijeta, kreator, demiurg.

Čovjek pristaje uz onu duhovnu tradiciju koju preferira svojim duhovnim bi-
ćem, ali i uvažava dignitet i kvalitete svih drugih tradicija.

On ulazi u pluriverzum bogate različitosti i mogućnosti slobode da bira ili bude
odabran.

Stvarnost nije idealna, ali treba istaknuti ključnu razliku spram globalizacijske
usvjetovljenosti. Kao bića globalizacije nemamo što baštiniti, niti birati jer smo pri-
siljeni samo prihvaćati i modificirati uvjetovanost i nužnost. Globalizacija teži pri-
krivenoj barbarizaciji.

Ono poliloško nas naprotiv upozorava i čuva od barbarizacije.

Mi baštinitimo i preuzimamo na sebe odgovornost.

U dimenziji polilogije padaju svi etno- i lokalo-centrizmi kao i površnosti i sporadičnosti kuratorstva. Počinje se misliti i djelovati poliloški.

Poduzimaju se i mnoge inicijative i akcije koje su međunarodne i ukazuju na planetarno zajedništvo. Rast ekološke i kulturološke svijesti ima i konkretne smjernice i programe skrbi i zaštite.

Tako je, npr. krajem listopada 2009. u Salzburgu na poziv Instituta za knjižnične i muzejske službe iz Washingtona održan globalni seminar s ciljem rješavanja problema zaštite baštine, prije svega u kontekstu opasnosti koje prijete postojećim zbir-kama.

Tome pripada i prepoznavanje elemenata opasnosti, značaj primjene novih tehnologija za bolju zaštitu, načini osiguravanja sredstava za zaštitu — ali prije svega značaj svijesti o tom problemu i načinu animiranja javnosti za tu problematiku. Odnosi se to na situaciju kuratorstva u muzejima, arhivima, knjižnicama etc.

U Deklaraciji skupa naglašen je upravo poliloški momenat koji je kondicioniran i konkretnošću zaštite — i *vice versa*.

Kontinuirana prisutnost opasnosti propadanja i nestajanja baštine zbiva se u svim kulturnim areama. To je vrlo konkretna prijetnja »gubitkom pamćenja čovječanstva« kroz nestajanje zapamćenog znanja — i opasnost za bogastvo pililoškog zajedništva čovječanstva i humanuma u budućnosti.

Ugroženost kulturne baštine zbiva se zajedno s ugroženošću ekosustava.

Na početku svake konkretne mjere i akcije potrebno je buđenje iz stanja barbar-skog uma zaludenog i utamničenog u labirinte globalizacije.

Preporuke s tog skupa mogu se zažeti u nekoliko točaka.

Treba globalno i lokalno raditi na mjerama pripremljenosti za opasnost; na naj-različitije načine djelovati na buđenje svijesti i važnosti potpore; treba istraživati i primjenjivati nove pristupe u zaštiti; raditi na postojećim načinima i novim modu-sima obrazovanja; osposobljavati se novim znanjem i vještinama za zaštitu; nepre-stano planirati i procjenjivati različite faktore opasnosti i mjere i načine zaštite.

To je konkretan primjer kako se problematski otvoreno i organizacijski efikasno može planetarno djelovati u pojedinačnoj konkretnoj zaštiti kulturne i knjižne baštine.

Ali to implicira i ono mnogo šire.

Znamo povijesno koliko su ratovi terminatorski djelovali na kulturnu baštinu.

Ta opasnost postoji i danas, ali joj se pridružuju i prirodne katastrofe i nemar suvremenog homo barbarusa. Upravo je to ono najopasnije.

Težnja miru i pacifistička svijest najvažniji je preduvjet skrbi o kulturnoj baštini.

Zatim dolazi odgoj i prihvaćanje vrijednosti poliloškog obrazovanja i života.

Samo onaj koji je izrastao po i na tim vrijednostima, može biti istinski kurator i baštinik.

To je *in nuce* imanentna problematika duhovnog odgoja.

Vrijednosni stav i životni credo kondicioniraju i determiniraju istinsku zaštitu i baštinjenje. Kada se radi o skrbi i zaštiti knjižne građe kao baštine, prisutan je totum i smisao samog knjižnično-knjižničarskog bivstvovanja.

Stručno je to izvedivo kroz funkciju konzervatorstva, restauratorstva, skrbi o »staroj knjizi« etc. Skrb o starim i posebnim zbirkama treba postati ne samo briga knjižničnih stručnjaka i entuzijasta već društva u cjelini, treba postati kulturni i ekonomski prioritet.

To je istinska orijentacija na »društvo znanja«.

Nove su tehnologije od velike pomoći jer štite i od potencijalne devastacije i nebrige o primarnim dokumentima. Sekundarni dokumenti su nužna alternativa.

Imaginarni/virtualni muzeji/arhivi/knjižnice pomažu i dignitetu izvorne građe na primarnim fizičkim materijalima.

Skrb baštinjenja podliježe neprestanim inovacijama i novim primjenama tehnoloških pristupa i rješenja.

Izvorni dokumenti se ne smiju dezavuirati jer onda potpadaju pod nebrigu u procesima tehnizacije ili se smještaju na mjesta koja su podložna štetnim faktorima.

Poliloško knjižničarstvo ne pristaje na arhaiziranje i arheologiziranje, već tendira da se to ne događa. Ono skrbi da svaki pisani dokument bude živa prisutnost duha i znanja jedne epohe, kulture, duhovne osobnosti. Digitalizacija ili bilo koji način i sredstvo samo je nužna pripomoć — ne svrha po sebi ili zamjena za istinsku vrijednost materijalizirane prisutne riječi. Svaki materijalni dokument iz bilo koje duhovne tradicije jednako je vrijedan i značajan.

On se mora sačuvati da bi bio subjekt neke poliloške hermeneutizacije — ne »artefakat« koji hermetiziran ostaje skriven životu i svijetu znanja.

Duhovni je odgoj u srži poliloškog knjižničarstva.

Pisani je dokument duhovno biće *per se* koje se transponira u materijalni fizički oblik.

Taj fizički oblik treba zaštititi da bi duhovna bit mogla djelovati u mentalnoj dimenziji znanja. Poliloško knjižničarstvo u odnosu na postojeće knjižničarstvo, slično je ulozi koju dubinska ekologija ima unutar modaliteta ekoloških mišljenja i djelovanja. Primaran je duhovni aspekt u dimenziji pisane riječi i knjige. Metoda je bibliognostička u modusima obrade i anotiranja. U modusu kuratorstva poliloško knjižničarstvo potpuno je librocentričko.

U velikoj mjeri duhovni život i nebarbarsko bivstvovanje ovisi i ovisiti će i od kuratorstva poliloškog knjižničarstva. Ono je i odgojno edukativno, velika pripomoć duhovnom odgoju. Oplemenjujući ono baštinjeno, ono iz njedara svih duhovnih tradicija oslobađa utopijski *novum* koji pomaže i oživotvorenu drevnih znanja, budućnošću skrbi o prošlosti koja jest neprestano bivajuća sadašnjost. Poliloško knjižničarstvo ne podliježe apsolutiziranju novih tehnologija jer tehnizaciju vidi samo kao nužnu pomoću poliloškoj hermeneutizaciji starih i novih znanja.

Sva znanja *biosa* i *ethnosa* poliloški se komplementiraju. Svijet knjige jest svijet znanja, svijet znanja dio je svijeta života.

Poliloško knjižničarstvo uvažava sva znanja i pristupe drugih znanstvenih disciplina koje mogu pomoći i u skrbi o knjizi. Kao takvo ono je multi- i interdiscipli-

narno, više od struke ili oblika znanja. Približava se onome što se nedefinirano naziva »duhovnim putem«. U procesima planetarne polilogizacije izrasta i poliloško knjižničarstvo.

Ono nije samo spoj tradicionalnog i modernog knjižničarstva, već i posebni *novum* koji stvara dignitet i kroz skrb čuvanja knjižne baštine i promicanje duha poliloške kulture.

Poliloško knjižničarstvo *in statu nascendi* pokazuje kako telos duhovnosti djeluje kao unutarnja intencija svijeta znanja, moć humanizacije znanja, a ne pad u neko novo barbarstvo.

Narodna knjižnica u zajednici (ili zajednice u narodnoj knjižnici?)

Gorana Tuškan Mihočić

Gradska knjižnica Rijeka
gorana.tuskan@gkri.hr

Naslovna sintagma vrlo je česta u knjižničarskim krugovima, gotovo je postala poštapalicom, često je tema stručnih skupova — knjižnica je istinsko središte lokalne zajednice, knjižnica je komunikacijsko središte zajednice itd. No, razmišljamo li zaista o tome koje su to zajednice kojima se narodna knjižnica obraća? Znamo li tko je sve, neposredno ili posredno uključen u djelatnost narodne knjižnice? Što je uopće zajednica? Tek ako osvijestimo ova pitanja i potražimo odgovore na njih (barem djelomične, jer sveobuhvatni ne postoje) moći ćemo u potpunosti razumjeti svrhu i zadaće svih procesa koji se u narodnoj knjižnici odvijaju.

Anićev rječnik hrvatskoga jezika definira zajednicu kao

- ukupnost jedinki povezanih u cjelinu, u kompaktnu skupinu [međunarodna ~; prvobitna ~; stambena ~; vjerska ~]
- skupina pojedinaca povezanih interesima, pravilima ili običajima koje svi prihvaćaju [europska ~; indijanska ~]

(izvor: Anić, V. Veliki rječnik hrvatskoga jezika. Novi liber, Zagreb: 2004.)

Općenito u djelatnosti narodne knjižnice možemo odrediti nekoliko skupina koje odgovaraju ovim obilježjima — kompaktne su i povezane određenim interesima. Pa je tako i uvriježen pojam kojim prevodimo u literaturi često spominjani termin stakeholders — interesne skupine ili dionici. Nadalje, kada govorimo o interesima, sljedeći logični zaključak koji možemo izvesti jest da se pojedinci različitih interesa okupljaju u različite zajednice, te tako dolazimo do sljedeće važne osobine društvene zajednice — stratifikacije. Ne možemo govoriti o jednoj zajednici već o zajednicama narodne knjižnice.

Interesne skupine u djelatnosti narodne knjižnice obuhvaćaju više različitih segmenata, tj. više ili manje determiniranih skupina, primjerice:

- uprava knjižnice
- zaposlenici knjižnice
- dobavljači, poslovni suradnici (nakladnici, knjižari, trgovački putnici, proizvođači i distributeri uredskog materijala, namještaja, informatičke opreme, softvera, telekomunikacijske tvrtke..., dizajneri, tiskari, serviseri... cvjećari, ugostitelji...)
- osnivači, financijeri, politička zajednica (donositelji odluka)
- stručna zajednica:
 - unutar iste lokalne zajednice: srodne ustanove i udruge
 - na regionalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini: knjižničarska zajednica
- opća javnost (lokalna, regionalna, nacionalna...)

- mediji
- korisnici usluga

Sa svakom od ovih skupina knjižnica njeguje poseban odnos u kojem svaki dio-
nik ima svoje mjesto i status. Svaka skupina ima i neke uobičajene načine rada,
uhodane procedure i pravila djelovanja, unutar kojih knjižnica treba naći (ili izbori-
ti) svoje mjesto. Metode komunikacije koje se pritom koriste doista su raznolike —
pregovaranje (npr. s dobavljačima o najpovoljnijim uvjetima ponude robe i usluga),
lobiranje (osobito prema osnivačima, političkoj zajednici i financijerima), izvješta-
vanje (upravi, financijerima itd.), prezentacija (medijima, općoj javnosti), suradnja (s
drugim ustanovama, civilnim društvom, pojedincima na ostvarenju zajedničkih za-
daća i projekata) itd.

Svaka vrsta knjižnice namijenjena je određenoj ciljanoj skupini korisnika, odno-
sno korisničkoj zajednici, iz čega proizlaze i zadaće knjižnice. Primjerice, školske
knjižnice namijenjene su učenicima i nastavnicima škole, visokoškolske su usmjere-
ne studentima, znanstvenom i nastavnom osoblju fakulteta, sveučilišne studentima,
znanstvenicima i nastavnicima unutar sveučilišta, specijalne potrebama zaposlenika
tvrtki tj. ustanova unutar kojih djeluju itd.

Korisnička zajednica narodne knjižnice najšire je postavljena, te je određena kao
administrativno-politička jedinica (svi stanovnici jedinice lokalne samouprave koja
je osnivač knjižnice) te teritorijalna (stanovništvo izvan granica područja osnivača
knjižnice, tj. svih susjednih područja koji gravitiraju toj knjižnici). Tako postavljena
korisnička zajednica, definirana kroz ukupno stanovništvo nekog područja, nikako
ne može biti jednoobrazna, jer teritorijalna povezanost ima zapravo mali udio u
stvarnim kulturnim, informacijskim, čitalačkim, edukativnim, socijalnim, osobnim i
drugim potrebama stanovnika. Zapravo su zajednice koje možemo detektirati unu-
tar ukupnog stanovništva nekog područja izuzetno mnogobrojne i izuzetno stratifi-
cirane, u više stupnjeva. Primjerice, govorimo o:

- različitim dobnim skupinama — predškolci, školarci, srednjoškolci, studenti, umirovljenici itd.
- različitim interesnim skupinama — hobisti, stripaši, članovi udruga, likovnjaci, fantastičari itd. (mogli bi nabrajati unedogled)
- različitim profesionalnim skupinama — ekonomisti, pravnici, medicinari, turistički djelatnici, tehničari itd. (također neograničene mogućnosti podjela)
- različitim socijalnim skupinama — osobe s posebnim potrebama, tjelesni invalidi, (samohrani) roditelji, nezaposleni, domaćice itd.
- različitim manjinskim skupinama itd.

Svaka od ovih zajednica i podzajednica ima svoje specifične potrebe i zahtjeve u knjižnici i zahtijeva posebne knjižnične usluge, građu, programe i način komunikacije, što predstavlja veliki izazov za knjižnicu i stručne zaposlenike. Zadaća je narodne knjižnice da usluge i građu prilagodi potrebama svojih korisnika te je u tom smislu nužna neprestana i vrlo živa komunikacija s korisničkim zajednicama. Iznimno je važno da ta komunikacija bude dvosmjerna. U kreiranju usluga, nabavne politike i programa, ponekad je knjižnica ta koja detektira i definira potrebu određene korisničke skupine, potom temeljitije ispita interes i kreira uslugu ili program koji ponudi korisnicima. Pritom je važno, prije samog pokretanja nove usluge ili programa konzultirati i sve relevantne stručnjake iz srodnih ustanova, udruga ili sl. kako bi usluga/program bili što bolje prilagođeni specifičnim potrebama korisnika. Naravno, dobrodošao je i obrnuti proces — kad inicijativa za pokretanje novih usluga ili programa dolazi iz baze, tj. od strane građana koji se obraćaju knjižnici sa specifičnim zahtjevima. U tom slučaju, knjižnica treba imati na umu, pored prilagođavanja zahtjevima korisnika, i svoju svrhu i zadaću javne ustanove te paziti da sve komponente budu uravnotežene.

Brojni svakodnevni raznovrsni kontakti predstavljaju knjižnicama odgovornu i zahtjevnu zadaću, no od životnog je značenja za knjižnicu da ta komunikacija bude što vještija. Mnogostrukost suradnji, kontakata i usluga čini knjižnicu prisutnijom u zajednici, čime pozicija narodne knjižnice u društvu postaje također čvršćom i nezostavnijom. Ili, da sumiramo jednim citatom: »Najbolji način da stekneš prijatelja jest da i sam budeš prijatelj« (Ralph Waldo Emerson).

Djeca i mladi na internetu u knjižnici: stavovi i iskustva Gradske knjižnice Rijeka

Alica Kolarić

Gradska knjižnica Rijeka
alica.kolaric@gkri.hr

Internet u knjižnici

Internet je medij današnjice koji omogućuje brz pristup informacijama diljem svijeta te se kao takav udomaćio u knjižnicama. I knjižnice i korisnici prepoznali su uslugu pružanja pristupa internetu kao važnu knjižničnu uslugu. U Gradskoj knjižnici Rijeka usluga slobodnog i besplatnog korištenja interneta započinje 1994. godine i danas je sastavni dio djelatnosti knjižnice. Od svojih početaka do danas usluga

je promišljena u okviru zadaća narodnih knjižnica u pristupu izvorima informacija, relevantnih dokumenata koji tu zadaću propisuju (*Opća deklaracija o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda, Manifest o internetu Međunarodnog saveza knjižničarskih društava i ustanova IFLA* i drugi) te svakodnevnih iskustava iz knjižnične prakse. Sukladno tim stručnim promišljanjima, Knjižnica je tijekom godina osmišljavala okvire pružanja usluge te ju je oblikovala kako bi na najbolji mogući način ostvarila svoju zadaću slobodnog pristupa informacijama.

Prilikom pružanja usluge pristupa internetu knjižnice su u nešto drukčijem položaju od onog uobičajenog u kojem se nalaze kada svojim korisnicima daju na korištenje tradicionalan medij — knjigu. Kada korisniku nudimo knjigu, dajemo mu tekst — sadržaj koji je konačan, poznat i provjeren. Knjiga ima određen broj stranica čiji je sadržaj poznat i nepromjenjiv. Prije tiskanja knjigu procjenjuju predmetni stručnjaci koji provjeravaju njen sadržaj. Također, prilikom nabave knjige njen je sadržaj procijenjen kao prikladan i koristan. Suprotno tome, sadržaj kojem korisnici pristupaju putem interneta beskonačan je, velikim dijelom nepoznat, neprovjeren, promjenjiv i nepredvidiv. Budući da knjižnica svojim korisnicima daje pristup sadržaju čiju kvalitetu ne može (u cijelosti) provjeriti niti jamčiti, knjižnica treba na neki drugi način nadzirati i usmjeravati uslugu. Knjižnica treba odrediti i jasno istaknuti cilj davanja usluge slobodnog pristupa internetu, treba odrediti uvjete korištenja usluge te odrediti koje su odgovornosti korisnika, a koje knjižnice prilikom korištenja usluge pristupa internetu.

Djeca i mladi korisnici interneta

Nemogućnost uvida u kvalitetu sadržaja kojem korisnici pristupaju posebno zabrinjava kada su korisnici interneta u knjižnici djeca i mladi. Osim nedvojbeno dobrih i korisnih sadržaja, internet donosi i neke loše i štetne sadržaje, a oni mogu

loše djelovati upravo na naše najmlađe korisnike. Djeca nisu u stanju samostalno procijeniti vrijednost i kvalitetu sadržaja kojem pristupaju te nisu u stanju odgovarajuće reagirati na nekvalitetne ili štetne sadržaje koje na internetu mogu pronaći. Knjižnica stoga treba odgovorno pružati uslugu pristupa internetu djeci i mladima te ih poučiti kako se internetom služiti uspješno i sigurno, na vlastitu korist i zadovoljstvo.

Kako ne možemo jamčiti kvalitetu sadržaja kojem mladi korisnici pristupaju, trebamo im na neki drugi način omogućiti uspješno pretraživanje informacija putem interneta i njegovo sigurno korištenje. To možemo činiti promišljajući način pružanja usluge i stvarajući svojevrсни okvir koji će mlade korisnike usmjeravati u korištenju interneta.

Okvir pružanja usluge

Okvir usluge korištenja interneta u knjižnici čine načela usluge pristupa internetu i pravilnik o korištenju usluge koji određuju cilj usluge te uvjete korištenja, odgovornosti knjižnice i korisnika. Cilj je tih dokumenata usmjeriti uslugu tako da se internet koristi na pozitivan i prihvatljiv način kako ga vidi knjižnica kao davatelj usluge. Osim toga, u taj okvir spadaju i nastojanja posebno usmjerena prema djeci i mladima, a to su svi oblici informiranja i educiranja djece i roditelja (poput edukativnih radionica, informacijskih letaka, internetskih bontona i sl.).

Pogled unatrag na povijest usluge u Gradskoj knjižnici Rijeka pokazuje stalno promišljanje i nastojanje da se ponudi što kvalitetnija usluga svim korisnicima s posebnim naglaskom na edukaciju i zaštitu djece i mladih.

Iskustva Gradske knjižnice Rijeka

Usluga besplatnog korištenja interneta započinje 1994. godine s ciljem omogućavanja slobodnog pristupa informacijama svim korisnicima. Usluga je tada definirana *Pravilima za pristup internetu i uporabu osobnih računala u Gradskoj knjižnici Rijeka* koja su isticala prednost u traženju informacijskih i edukacijskih sadržaja. U to je vrijeme uslugu trebalo oglašavati, a prvi korak u informiranju djece, mladih i njihovih roditelja bili su informativni letci o mogućnosti korištenja interneta u knjižnici. Iskustvo je pokazalo da mladim korisnicima treba edukacija u služenju internetom pa je 2001. godine održana internetska radionica *Surf* u okviru programa *Mladi za mlade*.

Nakon određenog razdoblja pružanja usluge primijećeno je da se djeca i mladi njom rijetko koriste s ciljem koji smo imali na umu kad smo uslugu pokretali. Internetu se većinom pristupalo zbog internetskih igara, chata, bloga i e-maila, a (daleko) manje zbog informacijskih i edukacijskih sadržaja. Kako bismo mlade korisnike usmjerili prema korištenju interneta u kvalitetnije, informacijske i obrazovne svrhe, koje su bile cilj pokretanja usluge, 2005. godine osmislili smo radionicu uspješnog i sigurnog služenja internetom pod nazivom *Internaut? Jesam!*. Program je nastojao obrazovati za sigurno snalaženje u svijetu informacija te odgovorno ponašanje na internetu. Obuhvaćao je edukativne radionice za djecu i mlade, informativne letke za djecu i roditelje te ponudu kvalitetnih i provjerenih internetskih adresa. U posljednje vrijeme djeca i mladi svakodnevno u knjižnici pristupaju društvenim mrežama, uglavnom Facebooku koji nudi privlačnu kombinaciju druženja i igara. Takvi novi trendovi donose sa sobom nova rizična i neprihvatljiva ponašanja (*cyberbullying* i ovisnost o internetu samo su neki od njih) pa smo, vođeni sada već davno definiranim ciljem da našim mladim korisnicima pomognemo u uspješnom i sigurnom služenju internetom, 2009. godine osmislili nove oblike informiranja i educiranja djece i mladih te njihovih roditelja. Njima su danas u Gradskoj knjižnici Rijeka na raspolaganju *Internet bonton* koji upućuje u odgovorno i si-

gurno ponašanje prilikom virtualnog druženja, informativni letci za djecu koji nude pomoć pri pretraživanju i savjete o sigurnosti na internetu te letci za roditelje koji savjetuju kako dijete naučiti svjesnosti, odgovornosti i sigurnosti na internetu. Korak dalje u edukaciji djece i roditelja učinili smo u partnerstvu s Domom za djecu »Tić« i njihovim stručnim suradnicima te su održane radionice za djecu i roditelje na temu sigurnosti na internetu.

2010. godine, u pogledu unatrag na šesnaest godina staru uslugu i njenom stručnom promišljanju, nastaju *Načela usluge pristupa internetu* i nova *Pravila o korištenju interneta i osobnih računala u Gradskoj knjižnici Rijeka*.

Sagledavši povijest i cjelokupnost usluge, možemo ustvrditi da pružamo uslugu koja svim korisnicima nudi besplatan pristup internetu i slobodan pristup informacijama diljem svijeta, no istodobno sa sobom donosi i razne nedoumice i rizične situacije, kako za korisnike, tako i za samu knjižnicu. Ustrajno nastojimo na stručnom promišljanju i oblikovanju usluge u skladu sa zadaćama narodnih knjižnica u pristupu izvorima informacija. Pritom posebnu brigu vodimo o djeci i mladima, skupinama koje su posebno izložene navedenim obilježjima novog medija.

Literatura

1. Smjernice za knjižnične usluge za mladež. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009.
2. IFLA-in Manifest o internetu. URL: <http://archive.ifla.org/III/misc/im-hr.pdf> (2011-05-17)
3. Aftab, Parry. Opasnosti interneta: vodič za škole i roditelje. Zagreb: Neretva, 2003.
4. Nasilje preko interneta: (cyberbullying) / uredila Gordana Buljan-Flander. Zagreb: Grad Zagreb: Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba, 2006.
5. Maleš, Dubravka; Stričević, Ivanka. Sigurni na internetu: projekt Pravo djeteta na odrastanje u sigurnom okruženju. Zagreb: Udruženje djeca prva, 2005.

6. Nasilje preko interneta — cyberbullying.

URL: <http://www.poliklinika-djeca.hr/publikacije/nasilje-preko-interneta/>
(2009-02-10)

7. Internet bonton.

URL: <http://www.knjizmed.hr/m2/kompjutorskaigraonicaodgovori.htm#bon>
(2007-10-26)

8. Dijete na Internetu.

URL: <http://www.hrabritelefon.hr/hr/stranica/64/dijete-na-internetu> (2011-05-17)

9. Internet i mobitel — kako ih sigurno koristiti?.

URL: <http://www.hrabritelefon.hr/hr/stranica/18/ssdfsdf> (2011-05-17)

10. Sigurnost djece na internetu: besplatan priručnik na hrvatskom jeziku.

URL: <http://www.sigurnostdjece.com/> (2011-05-18)

Zagovaranje školskih knjižnica: školski knjižničar zagovarač

Vesna Miličević

Trgovačka i tekstilna škola u Rijeci
vesna.milicevic@ri.htnet.hr

Krećemo od poznatih stvari i spoznaja koje su osviještena potreba u očima svakog školskog knjižničara koji pouzdano zna da jedino »javnim djelovanjem« možemo uistinu djelovati u sredini u kojoj jesmo. Jesmo — znači postojimo. Prisutni smo. Djelujemo. Postojani smo. Školski knjižničari.

Iako nam se na prvi pogled može učiniti da već o svemu sve znamo — jedno viđenje više važan je čimbenik sveukupne spoznaje na putu do cilja.

Tema koja se nameće sama po sebi govori da krećemo od nečega što je već prisutno, što godinama radimo, vrijedno i kvalitetno. Školski knjižničari ne počinju sada javno zagovarati — oni su to činili davno prije.

U trenutku kada su društvu potrebne promjene, otvara se važno mjesto za zagovaranje. Ove godine to je okrugli stol na Proljetnoj školi školskih knjižničara u Osijeku.

Predstavljanje teme Školski knjižničar zagovarač na Stručnom vijeću školskih knjižničara Primorsko-goranske županije 9. ožujka 2011., svojevrsni je poticaj na aktivno djelovanje.

Neovisno o tome želite li promijeniti određene društvene spoznaje, određene društvene probleme, uzeti udjela u stvaranju nečega što smo nazvali imenom »zagovaranje«, upravo TO zagovaranje vam može pomoći da ostvarite svoje ciljeve.

Do sada je ta potreba javnog zagovaranja na neki način bila zanemarivana, no proces zagovaranja je proces koji je ključan za stvaranje promjena. Znači, ukoliko želimo promjene, potrebno je javno zagovarati! Jer javno zagovaranje ima CILj promijeniti društvo i položaj moći, promijeniti način razmišljanja. Ono počinje od male grupe ljudi, a znači govoriti u nečije ime — u ime Školskih knjižničara — jer zagovaranja je usko povezano s temeljnim ljudskim pravima: slobodi govora i slobodi udruživanja. Zagovaranje je temeljni i stalni proces svakoga otvorenog i demokratskog društva. U isto vrijeme, zagovaranje je i dugotrajan proces u ostvarenju zacrtanih ciljeva.

Javno zagovaranje je i akcija usmjerena k promjeni unutar konkretne zajednice. Ono predstavlja uključenost, strpljenje, predanost, davanje, timski rad, otvorenost, komunikaciju. Njegova radna definicija mijenja se djelovanjem u praksi. Nadopunjuje se i mijenja idejama i prijedlozima u samom procesu postupka i donošenja odluka. Promjena do koje želimo doći, mora biti trajna i provediva u praksi.

Ključ dobrog zagovaranja leži i u sposobnosti da se točno izraze interesi i mišljenje onih u čije ime vršimo zagovaranje, u porukama koje želimo prenijeti javnosti.

Etičnost i kompetentnost trebali bi biti temeljna načela zagovaranja koja proizlaze iz činjenice da je znanje i iskustvo imperativ onih koje zastupamo.

To nije lak zadatak. Treba znati pružiti informacije ljudima koji su trenutno izvan određene problematike i otvoriti im vidokrug gledanja na drugi način — kroz društvenu svijest.

Zagovaranje je upravo to: postizanje društvenih promjena.

Dakle, osim sposobnosti zagovaranja moramo imati umijeće za pokretanje šireg kruga od onoga na koji se problem odnosi. Stvoriti širu bazu podrške na način koji je najkorisniji.

Zagovaranje je tema koju možete primijeniti na sva područja. Usko je povezano s marketingom, a školski knjižničari ne trebaju biti stručnjaci za marketing — ONI to već jesu.

Svojom profesijom, svojim djelovanjem svakodnevno, u školskim knjižnicama, svojim zagovaranjem. Zagovaranjem ZA školsku knjižnicu.

Zbog kompleksnosti problema kojima se bavimo, da bi uspjeli u svojim naporima, moramo znati unaprijed postaviti konkretan i mjerljiv cilj i znati odgovor na pitanja: kako ćemo definirati cilj; koji je krajnji cilj zagovaranja; je li cilj ostvarljiv; jesu li ljudi dovoljno informirani; možemo li stvoriti uspješnu korelaciju? Možemo li postići uspjeh? Možemo li prihvatiti rizik (ne)uspjeha? Postoji li raspoloživost resursima; vremenskom okviru; vlastitim mogućnostima... Fokusirati se na ciljeve vrijedne truda i uspjeha. Poznavati ciljane institucije... Kako će cilj pomoći pri stvaranju novih mogućnosti?... Imamo li ljude koji imaju moć uključivanja u proces donošenja odluka... jer CILJ našeg zagovaranja je:

ONO što želimo promijeniti i ONAJ tko će donijeti promjenu, a pri tome je veoma bitan OPSEG promjene i VRIJEME promjene (do kada).

Dakle, realistični ciljevi, dobri podaci, objektivna predviđanja, sposobnost prezentiranja, izgradnja resursa, procjena argumenata, povratne informacije, vrjednovanje... to su konsenzusi uspjeha dobrog zagovaranja. Misija zagovaranja je stvaranje boljeg, pravednijeg i obrazovanijeg društva. Ključna uloga školskog knjižničara u civilnom društvu je izražavanje zahtjeva želja i potreba korisnika — sredine u kojoj djeluje s ciljem bolje i aktivnije socijalizacije, uključivanja u kompleksne društvene probleme zajednice.

Praksa nas je naučila da razlikujemo taktiku od strategije. Postupak (sredstvo za postizanje određenog cilja) — od plana koji nas vodi korištenjem određenih vještina i taktika.

Strategija je jasna procjena trenutne situacije, onoga kamo želimo stići i kako ćemo tamo doći. Strategija zahtijeva našu svjesnost uočavanja činjenica — gdje smo, kamo želimo stići i kako to namjeravamo učiniti. (Pitanja na koja moram znati odgovor su: što je problem; što želim postići; što moram saznati, kako ću to saznati; tko su osobe koje moram pridobiti; na koga moram djelovati; tko su protivnici; tko su saveznici; tko su ciljani donosioci odluka, u kojem momentu intervenirati zagovaranjem; na koji način pristupiti da bi poruka bila prepoznata i shvaćena (jer poruka je ujedno i apel na ono što je ispravno i što bi trebalo biti u interesu grupe koju zagovaramo).

Poruku možemo ostvariti na razne načine. Od lobiranja do izravne akcije — razgovora. Koje sredstvo je najučinkovitije — odredit će konkretna situacija. Strategija javnog zagovaranja obično koristi kombinaciju taktika: izravno lobiranje donositelja odluka, uključivanje potrebnih ljudi, izravne akcije, prezentacije, medije, demonstracije, pravno zastupanje. Uvijek s istim ciljem.

Cilj je pronaći način da nas drugi čuju; primorati ih da čuju nas i naš glas, da ispravno shvate konkretne potrebe konkretne grupe. Mi temelje već imamo. Kvalitetan kadar. Baze podataka. Projekte. Programe... Na tome gradimo uspješnu kampanju zagovaranja. Školski knjižničar jest dobar zagovarač. Imamo sredstva i sposobnosti za uspješno građenje novih strategija. Imamo kapacitete, raspoložemo pravim informacijama na pravom mjestu u pravo vrijeme. Informacijski djelujemo. Zagovaramo na solidnim temeljima. Provedenim akcijama.

Ostvarenim uspjesima. Zajedničkim interesima. Iskustvu. Primjerima dobre prakse.

Stoga, ispričajmo javnosti svoje priče koje će ih zaokupiti. Javnost voli čuti nečije iskustvo; iskoristiti ga kao primjer. Njima trebaju nove, kratke, jasne, korisne informacije.

Prezentirajmo svoje uspjehe. Pričajmo svoje priče. Ostvarimo svoja prava; svoje uspjehe. Ključ uspjeha je naša sposobnost da je ispričamo. Pravilno. Onakvu kakva jeste. Ne zaboravimo na mogućnosti koje imamo u podizanju javne svijesti. One su neograničene — baš kao i naša moć. Moć školskog knjižničara. Naše vjerovanje. Vjerovanje u temu i razloge zbog kojih zagovaramo.

Ako imaš viziju — slijedi je. Budi školski knjižničar — zagovarač.

Informacijska pismenost i dalje

Vesna Miličević

Trgovačka i tekstilna škola u Rijeci
vesna.milicevic@ri.htnet.hr

Kroz paradigmu i pojam »informatička pismenost« poznati su nam parametri »školska knjižnica je nezaobilazna u izgradnji znanja iz informacija«; »kompetencija knjižničara je razvijanje informacijske pismenosti...«; »informatička pismenost je temelj znanju«... »informatička pismenost — nužna je za uspostavljanje suvremenog društva znanja...« »Informatička infrastruktura sustava obrazovanja je preduvjet za stjecanje osnovne informatičke pismenosti«, itd.

Smatramo da korišteni pojam »informatička pismenost« automatski pretpostavlja i samo značenje pojma, no znamo li doista što je informatička pismenost; jesmo li svjesni značenja koje ona nameće i je li nužno da u okruženju u kojem jesmo kre- nemo u »osvješćivanje«.

U vremenu 21. stoljeća koje donosi novo, čini se da su jedino knjižničari u svojim knjižnicama i svojim kompetencijama — konstanta na putu prema određenim spoznajama.

U školi, gdje sve ima svoju određenu težinu samom spoznajom određenih kompetencija koje nas obvezuju na nešto ozbiljnije i složenije, informacijska pismenost obuhvaća i odgoj, etički stav, etičko ponašanje — odgoj kao temeljnu komponentu.

Anketom, koju smo proveli među učenicima i djelatnicima kako bismo saznali koliko nam je poznato što uključuje pojam informacijska pismenost, nismo došli do »ružičastih rezultata«.

Na pitanja: što je informacijska pismenost, jesu li informacijska i informatička pismenost isto, što je informatička, a što informacijska pismenost, dobili smo ne baš očekivane odgovore gotovo porazne.

Što je s djelatnicima? Možemo li biti zadovoljni? — Odgovor se pretpostavlja.

Iz provedene ankete saznali smo da mitovi o informacijskoj pismenosti nisu pravi, niti točni.

Došli smo do saznanja da doista, prvenstveno, treba poraditi na pojmu »informatička pismenost«. Sve ostalo je samo »nadogradnja« spoznajnoga pojma.

Informacijska pismenost je pristup informaciji, vrednovanje informacije, korištenje, primjena informacije — u cilju informacijske pismenosti. Pretpostavka za informacijsku pismenost je dobro snalaženje u knjižnici i dobro snalaženje u medijskim izvorima, znači, snalaženje u otkrivanju i pretraživanju izvora informacija (postavljanjem upita, odgovaramo na određena pitanja: što, kuda, kako,...).

Informacija dolazi do nas čak i kada je ne tražimo, ali ne smijemo prepustiti učenicima da sami dolaze do saznanja koja automatski usvajaju — bez prethodnog vrednovanja.

Informacija jeste bilo gdje, ali činjenica da jedino knjižničar informacijski opismenjuje učenike — ne bi trebala biti i jedina alternativa. Konstanta, znači, ne bi trebao biti sam knjižničar u knjižnici — već i svi ostali nastavnici.

U situaciji u kojoj vam netko kaže »ne davi me s time — previše mi je i matice«... dolazite do određenih »otkrića« i spoznaja koje (možda) ne pretpostavljaju ono što bi trebalo...

Mada se informacijska pismenost ne događa samo u knjižnici i trebala bi se striktno »događati« s nastavnicima (i s ravnateljima škole) — korelacijom (i zajedno), u razredu, u knjižnici... u životnom okruženju — ostaju i dalje otvoreni odgovori na pitanja tipa: ako je informacijska pismenost toliko važna danas zašto mnogi »nemaju vremena« za bitno.

A informacijska pismenost je danas važna (i najvažnija). Bitna je danas upravo jer djeca (koju mi poučavamo) odrastaju u elementima prožetim tehnologijom; »guglaju« i često svode rezultate svojih pretraživanja na mehaniku: kopiraj — zalijepi. Moramo ih upozoriti da odabirom u mnoštvu informacija nismo sigurni da je to pravi izbor. Naša zadaća je upozoriti na to da nije dobro ako nemamo izbor, ali jednako tako — nije dobro ni ako ga imamo previše. U potrazi za informacijom imamo milijun mogućnosti, ali moramo imati i intelektualni okvir za odabir informacija koji je doista potreban. To je jedini pravi način. Pravo rješenje. Iz knjige je sve vidljivo. Knjiga je opipljiva, stvarna. Kriteriji u vrjednovanju informacija pristupačniji su nego u odnosu na virtualno — elektroničke izvore. Često nam učenik zna reći da nije pogriješio — jer tako piše u Wikipediji. On ne zna da je potrebno znati da Wikipedija često donosi neprovjerene informacije. Stoga, u tom svom naglašavanju informacijskog društva i društva znanja — odnosno društva koje zna iskoristiti informaciju — ne propustimo naučiti svoje učenike da iskoriste pravu informaciju i odgovarajuće je vrednuju — u pretvaranju iste — u znanje. Jer, jedini ispravan put znanju je naučiti koristiti pravu informaciju i »ovladati« njome.

U suvremenom obrazovnom sustavu najvažniji elementi su da učenik mora biti aktivan i samostalan, angažiran... Tu možemo prepoznati informacijsku pismenost koja je u srcu samostalnog učenja. Sami smo svjedoci toga koliko se ono jučer — u odnosu na ovo danas promijenilo?! Učenje je naučiti usvajati znanje, ali i naučiti da se »nepouzdan« vrijednosti mogu i osporiti. Razvijanje kritičkog stava. Istraživačkog procesa. Samopouzdanja. Značenja.

U pismenosti 21. st., kako god okrenemo, informacija je temelj svega. Ovladati pristupom do informacije je (samo) put k ovladavanju pravog značenja informacije — što je daleko teže.

Ovladati tehnikom ECDL-a, vješto pretraživati internet — naučiti koristiti određene vještine jest bitno, ali informacijska pismenost je puno više od toga. Ona je koncept onoga što nas vodi u istraživanju i radu.

Knjižnična pismenost je preteča informacijskoj pismenosti — bavi se korisnicima i opismenjavanjem korisnika. Težimo istraživačkim zadacima. Imamo velika stremljenja. Učimo »letjeti«: što bolje, što vrednije, bavimo se promišljenim istraživačkim radom. Artikuliramo CILJ. Ishod učenja. Pronalazimo ključne riječi. Kompetentni smo. Definiiramo. Iskazujemo informacijske potrebe. Generiramo nadređeno. Uočavamo razlike...

Imamo misiju, svrhu i cilj. Integriramo se. Nadopunjujemo se.

I zašto onda mislimo da je nedostatak vrijeme i prostor...? Čovjek sam sebi određuje granice.

I... ne zaboravimo da je upravo vrednovanje najvažniji dio informacijske pismenosti.

Tehnologiju smo uveli i ovladali njome, no, jesmo li promijenili način pristupa obrazovanju?

Osluhnimo tuđe potrebe, dajmo si mogućnost... Istražimo ono neistraženo!

Put istraživanja je put spoznaje, put znanju, put informacijskoj pismenosti — i dalje... u neslućene visine. Neslućene uspjehe. (Cilj je isti?!)

Iz knjižnica i o knjižničarima

Knjižnica Filozofskog fakulteta u Rijeci na novoj lokaciji

Verica Lulić

Knjižnica Filozofskog fakulteta u Rijeci
vera@ffri.hr

Početak travnja 2011. godine Knjižnica Filozofskog fakulteta u Rijeci trajno je napustila svoj dosadašnji prostor na kojem je djelovala nekoliko desetljeća, od početka utemeljenja Fakulteta (1953.) i preselila na novu lokaciju — u novoizgrađenu zgradu Filozofskog fakulteta u Rijeci u Sveučilišnom kampusu.

Nostalgija za starom knjižnicom ostaje duboko u nama, a novi prostor izaziva dvojake emocije: sreću i radost jer smo se preselili u novu zgradu, novi ambijent, s novim nadama u ljepšu budućnost i bolje uvjete rada, ali i tugu i nezadovoljstvo što smo uselili u neadekvatan prostor koji ne odgovara veličini fonda, potrebama korisnika ni zahtjevima jedne moderne i suvremene knjižnice.

U zadanim uvjetima nastojimo učiniti najviše moguće kako bismo što kvalitetnije iskoristili prostor i svojim uslugama zadovoljili potrebe korisnika.

Samo preseljenje proteklo je bez većih problema i organizacija je bila doista uspješna. Pripreme su tekle nekoliko mjeseci. Poslovi oko revizije, izlučivanja dijela fonda za nekadašnje sastavnice našega Fakulteta (Učiteljski fakultet, Akademija primijenjenih umjetnosti, Sveučilišni odjeli za informatiku, fiziku, matematiku) za koje smo obavljali kompletno knjižnično poslovanje, priprema dokumentacije za primopredaju tih fondova, otpisi i sl., samo su neki od poslova koje smo uspješno završili.

Morali smo ujediniti dva do tada dislocirana fonda. Naime, i novi prostor nalazi se na dvjema lokacijama (1. i 3. kat). Zbog pomanjkanja prostora fond veći od 90.000 svezaka morali smo podijeliti na češće korištenu literaturu (obvezna ispitna i seminarska literatura, literatura za nastavu i znanstveno-istraživački rad) sa slobodnim pristupom i rjeđe korištenu literaturu smještenu u spremištu (dopunska, projekti, donacije, darovi, razmjene i sl.).

Budući da je prostor namijenjen slobodnom pristupu prilično zagušen policama, veliku smo pozornost posvetili osmišljavanju praktičnih uputa i smjernica za korisnike, kako bismo im time olakšali snalaženje u fondu.

U jeku priprema za preseljenje, knjižnica je započela i s računalnom posudbom, a intenzivno se unose novi zapisi u online katalog knjižnice.

Nove knjige neprestano pristižu kupnjom, darom, donacijama, razmjenom, no prostora za smještaj više nema. Tim više ostaje otvoreno pitanje zbog čega se danas, u ovo vrijeme moderne tehnologije, informacijskog napretka i vrhunskih postignuća u znanosti, nije mogla omogućiti izgradnja suvremene visokoškolske knjižnice poput mnogih koje se danas grade i u svijetu i kod nas.

Ipak, nadamo se i vjerujemo, da će ova knjižnica postati temeljem novog, suvremenog i korisniku orijentiranog informacijsko-znanstvenog središta na našem Fakultetu.

Projekt informatizacije školskih knjižnica Primorsko-goranske županije

Ljiljana Crnjar

Gradska knjižnica Rijeka
ljiljana.crnjar@gkri.hr

Gradska knjižnica Rijeka, matična knjižnica za narodne i školske knjižnice Primorsko-goranske županije započela je tijekom 2010. godine projekt informatizacije školskih knjižnica koji je uspješno nastavljen i u 2011. godini.

Projekt se provodi uz financijsku potporu Primorsko-goranske županije, u suradnji s tvrtkom *Viva info* i Knjižnicama grada Zagreba — vlasnicima softvera ZaKi koji od prije dvije godine koristi i Gradska knjižnica Rijeka.

Prijedlog projekta sačinjen je u drugoj polovici 2009. godine. Na temelju pokazatelja o radu školskih knjižnica dobivenih nakon analize podataka iz ankete provedene početkom te godine utvrđeno je da od škola kojima je osnivač Primorsko-goranska županija, ukupno dvadeset i četiri školske knjižnice u osnovnim, srednjim školama i učeničkim domovima nema računalni program a deset ih koristi nestan-

dardne programe. Projektom se predlaže da se provede informatizacija školskih knjižnica u programu ZaKi, u fazama, po deset knjižnica godišnje, ovisno o odobrenim sredstvima i spremnosti škola da prihvate projekt. Kao preduvjet za provođenje informatizacije istaknuta je informatička opremljenost i pristup internetu u školskoj knjižnici te zaposlen diplomirani knjižničar.

Zahvaljujući podršci Primorsko-goranske županije, koja je prihvatila prijedlog projekta i uvrstila ga u program sufinanciranja javnih potreba, u 2010. godini informatizacija je uspješno provedena u sljedećim školama: OŠ Branimira Markovića Ravna Gora, OŠ Andrije Mohorovičića Matulji, OŠ Ivana Rabljanina Rab, Pomorska škola Bakar, Željeznička tehnička škola Moravice, Srednja škola Markantuna de Dominisa Rab, Medicinska škola u Rijeci, Škola za primijenjenu umjetnost u Rijeci, Srednja škola Ambroza Haračića Mali Lošinj i Srednja talijanska škola Rijeka (konverzija iz MEDVED-a).

Najprije je organizirana skupna edukacija knjižničara u prostoru Gradske knjižnice Rijeka.

Potom je sastavljen plan individualne edukacije knjižničara po pojedinim školama, usuglašen s planom instalacije programa tvrtke *Viva info*. Edukacija je provedena od lipnja do prosinca, a provele su je Milka Šupraha-Perišić, voditeljica Službe nabave, obrade i zaštite i Ljiljana Črnjar, voditeljica županijske matične službe.

Krajem prosinca 2010. provedena je kratka anketa među korisnicima projekta radi utvrđivanja njegove korisnosti i zadovoljstva suradnjom i edukacijom. Na anketni upitnik odgovorilo je svih 10 školskih knjižnica. Ponuđene parametre trebalo je vrednovati ocjenama od 1 do 5, pri čemu je 1 najniža, a 5 najviša ocjena. Iz rezultata je vidljivo da su korisnici projekta većinu parametara vrednovali najvišim ocjenama.

1. Opća ocjena korisnosti projekta

Nekoristan 1 2 3 4 5 Vrlo koristan

Broj odgovora: 1 9

2. Zadovoljstvo suradnjom s tvrtkom Vivainfo

Nezadovoljan 1 2 3 4 5 Vrlo zadovoljan

Broj odgovora: 2 8

3. Zadovoljstvo suradnjom s Gradskom knjižnicom Rijeka

Nezadovoljan 1 2 3 4 5 Vrlo zadovoljan

Broj odgovora: 10

4. Korisnost provedene edukacije za program

Nekorisna 1 2 3 4 5 Vrlo korisna

Broj odgovora: 2 8

5. Ocijenite dostatnost provedene edukacije za samostalan rad na unosu zapisa

Nedostatna 1 2 3 4 5 Sasvim dostatana

Broj odgovora: 1 1 8

6. Ocjena Vašeg dosadašnjeg rada u programu Zaki

Nezadovoljan 1 2 3 4 5 Vrlo zadovoljan

Broj odgovora: 2 6 2

Nadalje, podaci o broju do tada preuzetih i unesenih zapisa koji se kretao od 150 (u školi u kojoj je program instaliran početkom prosinca) do 2616 (program instaliran u rujnu) također govori o uspjehu ovoga projekta i velikom entuzijazmu s kojim su knjižničari prionuli informatizaciji.

Projekt se nastavlja i tijekom 2011. u sljedećim školama: Obrtnička škola Opatija, Ugostiteljska škola Opatija, Prva hrvatska sušačka gimnazija (konverzija iz programa Medved), OŠ Josipa Pančića Bribir, OŠ Jurja Klovića Tribalj, OŠ Frane Petrića Cres, OŠ Sveti Matej Viškovo, OŠ Drago Gervais Brešca, OŠ Ivanke Trohar Fužine, OŠ Frana Krste Frankopana Brod na Kupu.

Skupna edukacija održana je u svibnju, a od lipnja do kolovoza provest će se implementacija programa i individualna edukacija u svim navedenim školama.

Također se od rujna planira edukacija za rad s korisnicima u programu za škole iz prve faze projekta, onom dinamikom kako će se završavati unos fondova u računalnu bazu.

Osnovne prednosti koje su omogućene knjižnicama uključenjem u informacijski sustav Zaki su: preuzimanje gotovih kataložnih zapisa iz normirane baze, kontrola stručnjaka za pojedine stručne poslove (katalogizacija, klasifikacija,...), edukacija i stalna stručna pomoć matične knjižnice, po potrebi i Knjižnica grada Zagreba, mogućnost prilagodbe postavki programa potrebama knjižnice, dostupnost kataloga knjižnice na internetu i informacija o trenutnom statusu građe, osjetno kraće vrijeme za stručnu obradu građe, više vremena za rad s korisnicima i dr.

Ovim projektom Gradska knjižnica Rijeka ostvaruje jednu od temeljnih zadaća u okviru svoje matične djelatnosti: postupnu izgradnju jedinstvene knjižnično-informacijske mreže narodnih i školskih knjižnica Primorsko-goranske županije u kojoj je matična knjižnica logističko i edukacijsko središte.

Knjižnica – komunikacijsko i multikulturalno središte lokalne zajednice

**(8. savjetovanje za narodne knjižnice
u Republici Hrvatskoj)**

**Ivana Hrvat Kričančić
Sara Vukušić**

Gradska knjižnica Rijeka
ivana.hrvat@gkri.hr
gkri@gkri.hr

Ovogodišnje 8. savjetovanje za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj pod nazivom *Knjižnica — komunikacijsko i multikulturalno središte lokalne zajednice* održano je od 18. do 21. svibnja 2011. godine u Svetom Martinu na Muri. Glavni je organizator skupa bila Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, a kao suorganizatori su se uključili Hrvatsko knjižničarsko društvo — Sekcija za narodne knjižnice i Knjižnica »Nikola Zrinski« Čakovec.

Programu Savjetovanja prethodila je radionica *Partnerstvo u uspostavi knjižnica i knjižničkih usluga* koju je organizirala Radna skupina za javno zagovaranje Hrvatskog knjižničarskog društva s predstavnicima lokalne uprave i samouprave četiriju županija: Međimurske, Varaždinske, Koprivničko-križevačke i Bjelovarsko-bilogorske.

Tijekom tri dana Savjetovanja knjižničarke i knjižničari iz hrvatskih narodnih knjižnica održali su 26 izlaganja. Kako i sam naziv skupa sugerira, prijavljena su izlaganja grupirana u 2 velike cjeline: *Knjižnica kao komunikacijsko središte* te *Knjižnica kao multikulturalno središte*. Knjižnice su prepoznale mogućnosti današnjih modernih tehnologija, poput društvenih mreža, ali i radija, televizije i tiskanih medija, te ih što je više moguće koriste u komunikaciji sa svojom zajednicom i korisnicima. Promicanjem čitanja, različitim programima s učenicima, umirovljenicima, rekonvalescentima, beskućnicima te različitim drugim skupinama u zajednici, knjižnica ističe svoju važnost u zajednici kao mjesto povezivanja kulturnog, obrazovnog i socijalnog faktora.

Tema multikulturalnosti vrlo je aktualna u hrvatskim knjižnicama te su brojni izlagači iznijeli svoja iskustva u radu s pripadnicima etničkih manjina u lokalnoj zajednici, kao što su formiranje zbirke građe na jezicima manjina, organiziranje dana stranih kultura u knjižnici i različitih kreativnih radionica, susreti s autorima, suradnja s udrugama nacionalnih manjina.

Osim prijavljenih izlaganja, organizatori su na skup pozvali i goste izlagače: prof. dr. sc. Aleksandru Horvat s Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Milenu Bon iz Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Ljubljani, Britanku Gillian Harris iz Udruge knjižničara za mlade i školskih knjižničara (Ascel) te doc. dr. sc. Ivanku Stričević s Odjela za knjižničarstvo Sveučilišta u Zadru.

Prof. dr. sc. Aleksandra Horvat istaknula je da su narodne knjižnice upravo onaj faktor koji u svojoj lokalnoj zajednici povezuje sve niti društva, odnosno promicatelj su jednakosti i raznolikosti. One su mjesta koja svoja vrata imaju otvorena za sve skupine stanovništva — različitog etničkog i kulturnog podrijetla, vjere, obra-

zovanja, jezika,... Dakako, kao neosporno bitan kotač društva, odnosno zajednice u kojoj funkcionira, narodna knjižnica svoje djelovanje ostvaruje uz suradnju s drugim organizacijama, udrugama i ustanovama u zajednici. Naglasila je da je u sadašnjem trenutku važno knjižnicama uvesti nove službe i usluge kako za nove tako i za postojeće korisnike prateći sve promjene u društvu koje se ubrzano razvija.

Gošća iz Velike Britanije Gillian Harris prenijela je iskustva rada knjižničara u britanskom izrazito multikulturalnom društvu, navodeći primjere rada s različitim kulturnim skupinama, bilo da se radi o potomcima useljenika koji su već generacijama u Britaniji, ili novim useljenicima i pripadnicima miješanih rasa. Istaknula je da je knjižnične usluge za multikulturalne zajednice moguće razviti iz dobrih i odgovarajućih izvora, uz obrazovane knjižničare koji se stručno usavršavaju, te razumijevanje kulture i potreba različitih zajednica.

Milena Bon iz Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Ljubljani istaknula je da je knjižnica danas u životu građana treći prostor — uz dom i školu/posao. Ona je komunikacijski, informacijski, kulturni i zabavni centar koji se sve više širi izvan svog fizičkog prostora, građanima postaje dostupna na daljinu (mrežne stranice knjižnice, društvene mreže) te izlazi »na teren« (pod krošnjama, na trgovima, itd.).

Doc. dr. sc. Ivanka Stričević naglasila je da koncept multikulturalne knjižnice znači kulturno i jezično različite zbirke i usluge, zaštitu kulturnih dobara, programe usmjerene na obrazovanje korisnika i uspostavu međukulturnog dijaloga te pristup tiskanim i *online* izvorima informacija na odgovarajućim jezicima. Za dobru suradnju knjižnice i zajednice potrebno je analizirati korisničke potrebe i zaposliti osoblje koje je odraz zajednice i koje poznaje odnose unutar kultura i među kulturama.

Zaključci

Knjižnica stvara društveni kapital i pridonosi općem napretku društva, pomaže uspostavi tolerancije, prihvaćanja i dijaloga različitih kultura, ona je komunikacijsko središte, stvarno i virtualno te je za ostvarenje toga cilja potrebno osigurati odgovarajući prostor, pojačano financiranje infrastrukture i programa na lokalnoj i nacionalnoj razini. Nema dobre usluge bez dobrog poznavanja lokalne zajednice te je potrebno redovito provoditi istraživanja zajednice. »Privući, zainteresirati, zadržati« treba biti vodeće načelo u radu narodnih knjižnica u lokalnoj zajednici.

Panel rasprava – izrada Strategije za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj

Ovogodišnje 8. savjetovanje za narodne knjižnice uključivalo je i panel raspravu vezano uz izradu Strategije za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj.

Naime, nakon 2. savjetovanja za narodne knjižnice (Osijek, 2004.) napravljen je Nacrt strategije razvoja narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj 2005.-2010. koji je na sljedećem Savjetovanju (2005.) predstavljen te ga je struka podržala, a iste ga je godine usvojilo i Hrvatsko knjižnično vijeće. No, Strategiju nije nikada prihvatilo Ministarstva kulture RH kao službeni dokument te je stoga Hrvatsko knjižnično vijeće na sjednici u ožujku 2011. zatražilo od Hrvatskog knjižničarskog društva da se aktivno uključi u izradu nove strategije razvoja narodnih knjižnica, u suradnji s ostalim institucijama i tijelima, uz potporu Ministarstva kulture RH.

Gorana Tuškan Mihočić, predsjednica Komisije za narodne knjižnice, na početku je rasprave navela da se oko 80% teksta Strategije 2005.-2010. može preuzeti za novu strategiju budući da mnogi od ciljeva nisu realizirani. Također, postavila je i pitanje tko treba biti nositelj Strategije — HKD ili Ministarstvo kulture, sugerirajući da bi to trebalo biti Ministarstvo kulture, odnosno onaj tko kreira kulturnu politiku

u državi. Ulazne podatke i prijedlog teksta Strategije treba dati struka dok provedba treba biti rukovođena iz jednog centra.

Alemka Belan Simić, predsjednica Komisije za javno zagovaranje, naglasila je da je cilj kampanje *Imam pravo znati, imam pravo na knjižnicu* HKD-a donošenje nacionalne strategije razvoja knjižnica odnosno cjelokupnog knjižničnog sustava budući da se Republika Hrvatska u strateškim dokumentima opredijelila za društvo znanja.

Prof. dr. sc. Aleksandra Horvat istaknula je da se izradi strategije za narodne knjižnice treba pristupiti i bez nacionalne strategije razvoja svih vrsta knjižnica obzirom da su danas narodne knjižnice najvidljivije u društvu u odnosu na druge vrste knjižnica.

Za planiranje daljnjeg rada i razvoja potrebni su statistički podaci koji bi morali biti međusobno usporedivi na nacionalnoj razini što danas nije slučaj budući da postoje razlike i u samoj metodologiji prikupljanja podataka kao i u njihovom interpretiranju. Zato bi bilo neophodno da sve budu vođeno iz jednog centra: prikupljanje podataka i razrađen sustav pokazatelja za evaluaciju knjižnice, pristup informacijskoj i komunikacijskoj tehnologiji, razmjena podataka između knjižnica neovisno o softveru, itd.

Također je u raspravi naglašeno da se NSK svakako treba uključiti u izradu Strategije, a kako je istaknula doc. dr. sc. Ivanka Stričević, u izradi Strategije svakako trebaju sudjelovati ljudi koji odlučuju kako ponovno ne bi sve ostalo samo na dobrim namjerama.

Svi su se sudionici rasprave složili da je Strategija nužna te da njenoj izradi valja pristupiti odmah, a potrebno je imenovati i povjerenstvo za njenu izradu. Uz strategiju je svakako potrebno izraditi akcijski plan te uz potporu Ministarstva kulture osigurati mehanizme njene provedbe.

Gradska knjižnica Bakar u službi svoje zajednice

Dolores Paro-Mikeli

Gradska knjižnica Bakar
knjiznica@gkbakar.hr

Nova zgrada u centru Bakra, u staroj gradskoj jezgri, (258 m²: prizemlje i kat), s osiguranim pristupom invalidima i parkiralištem u neposrednoj blizini, samostalna je ustanova čiji je osnivač Grad Bakar. Gradska je vlast od samog početka osnivanja i izgradnje nove gradske knjižnice sve poslovne poteze realizirala usko surađujući s matičnom Gradskom knjižnicom Rijeka. Poštujući i uvažavajući riječ struke donosila su se prava rješenja što je u konačnici rezultiralo suvremenom knjižnicom na ponos mjesnih vlasti, lokalne zajednice i knjižničarske struke.

Ministar kulture RH, Božo Biškupić, otvorio je njena vrata potencijalnim korisnicima prije pune četiri godine, u svibnju 2007. godine.

Dječji odjel na prizemlju i *odjel za odrasle* na katu samostalne su pa ipak integrirane cjeline.

Početni *knjižni fond* od oko 5.500 jedinica knjižne građe narastao je na preko 11.000 jedinica dok *fond glazbene zbirke CD-a i filmskih DVD-a za odrasle, djecu i mlade* od početnih 500-tinjak, danas broji preko 1500 jedinica.

Fond za djecu i mlade nudi korisnicima: priručnike, slikovnice i ilustrirane knjige, lijepu književnost, stručne knjige, stripove, časopise i društvene igre.

Fond za odrasle, uz priručnike, lijepu književnost, stručne knjige, upotpunjen je čitaonicom dnevnog i tjednog tiska i časopisa (20 naslova).

Uz Zavičajnu zbirku i zbirku Rare, posebnu pozornost plijene *Zbirka i Kutak Vladislavić* (500-tinjak raritetnih izdanja knjiga i časopisa) koju je zajedno sa skupocjenim stilskim namještajem darovao Dragan Vladislavić iz Bakra.

Knjižnica osigurava otvoren i ravnopravan pristup informacijama i tehnologiji svima. Posudba, rezervacija, međuknjižnična posudba, rad u čitaonicama, fotokopiranje građe iz fonda knjižnice, slušanje glazbenih CD-a, pregledavanje filmskih DVD-a, pretraživanje CD ROM-ova, pristup internetu u informacijsko — edukacijske svrhe, korištenje računala za pisanje i printanje teksta, elektronički katalog i web katalog te korištenje bežičnog interneta svakodnevne su usluge Knjižnice.

Danas Knjižnica ima preko 1000 članova od čega 600-tinjak aktivnih, vrlo dobru dnevnu posjećenost djece i mladih te građana srednje i starije dobi osobito u čitaoničkom odjelu novina, tiska i časopisa.

Ostvarena je dobra suradnja sa školama i dječjim vrtićima koja se očituje u stalnim kolektivnim posjetima gdje se populacije educiraju o korištenju knjižničnih usluga, a vrlo su redoviti i u razgledavanju izložbenih postava.

Svojom otvorenošću, slobodnim pristupom znanju i informaciji za sve, Knjižnica je postala nezaobilazno mjesto susreta građana, djece i mladih — komunikacijsko središte svoje lokalne zajednice. Od početka rada do danas s posebnom pažnjom radi se na osiguranju projekata u cilju poboljšanja kvalitete života pojedinaca i zajednice pa je postala prepoznatljiva po svojim kulturno-obrazovnim programi-

ma (za djecu i mlade 33; za odrasle: 27 filmova, 17 izložbi, 9 stručnih predavanja i 35 književnih susreta i ostalih manifestacija = sveukupno 121).

Pričaonice, igraonice, scenske igre, tematske i likovne radionice, susreti s književnicima i ilustratorima, kazališne predstave, izložbe, itd., događanja su namijenjena djeci i mladima.

Suradnja s lokalnom zajednicom, preciznije sa školama, udrugama za djecu i mlade, doprinijela je zblizavanju i upoznavanju djece, predstavljanja literarnih, likovnih i scenskih ostvarenja te razmjeni iskustava i učenja iz različitosti. Sva dječja događanja imaju publiku primjerenu dobi i uzrastu kojoj su namijenjena, a gotovo su uvijek praćena i najzahvalnijom publikom (roditeljima, rodbinom, prijateljima, poznanicima) koja doista uživa u ostvarenjima i uspjesima (svoje) djece i stalna su im podrška.

Knjižnica posebice neguje lokalni i zavičajni izričaj te tradicionalne vrijednosti, a najčešći su knjižnični gosti za djecu i mlade: Društvo naša djeca Bakar, scenska grupa i lutkari iz OŠ Bakar — PŠ Krasica s učiteljicom G. Kovačević te učiteljica razredne nastave H. Borčić. Predstavljeni su uvijek najbolji i nagrađivani radovi i ostvarenja (županijske i republičke nagrade).

Osim promicanja spomenutih vrijednosti, djeca upoznaju i dječje književnike (Sanja Lovrenčić, Vesna Prešnjak Miculinić), ilustratore slikovnica (Željka Mezić), doživljavaju pravo kazalište u knjižnici (Kazališe Svarog »Avijonko se ženi«), a također i sami bivaju zvijezde (Dječje maškarane karaoke). Sve radionice u konačnici su popraćene izložbama dječjih radova na panoima u dječjem odjelu ili uz prigodno ukrašavanje knjižničnog prostora (Božić, Uskrs, godišnja doba i sl.).

Uslugama za odrasle knjižnica zadovoljava informacijske potrebe i interese ljudi u slobodnom vremenu, potičući raznolike aktivnosti zajednice, posebice kulturne aktivnosti.

Prepoznatljive su i vrlo posjećene produkcije dokumentarnih filmova redatelja i scenariste, Čedomila Šimića, a najgledanije one iz zavičajne (Bakar) i nacionalne prošlosti.

Dokumentarno-igrani filmski ciklus »JABUKA O... vjerovanju, ženidbi i piru, o zimi i smrti, o maškaranju, o Karolini i Lujzijani...« autorskog trojca A. Polić, I. Modrić i M. Konestabo, također je oduševio brojnu publiku.

Najzvučniji su ipak književni susreti čiji je moderator Nikola Petković. Od svog osnutka do danas Knjižnica je ugostila 20-ak hrvatskih književnika (B. Dežulović, O. Savičević-Ivančević, F. Matković, D. Karakaš, N. Fabrio, V. Rudan, I. Glogović Klarić, R. Baretić, R. Perišić, R. Razzi, D. Načinović, L. Ivanišević, R. Šerbedžija, itd.) brojne zavičajnike i, čak, autore iz Švicarske i daleke Kine.

Od stručnih tematskih predavanja raznih autora izdvajaju se, barem prema zanimanju i posjećenosti, npr. o agrokulturi (*O maslini, O smokvi i vinovoj lozi*), flori i fauni našeg zavičaja (*Otrovne ribe Jadrana, Zmije našega kraja*), alkoholizmu (*Biblioterapija knjigom*), iz područja jezika (*Kako nastaju rječnici*) i dr.

Kako u životu tako i u radu, ponekad se događaju ili barem potkradu i »neuspjesi« iz kojih učimo. Poučeni iskustvom (zbog dva »loša« predavanja) naučili smo da je prijeko potrebno prije svakog ugovaranja bilo kojeg projekta, predavanja, ozbiljno preispitati, informirati se, ako je moguće i osobno doživjeti, iskusiti, »to« što želimo predstaviti javnosti.

Iako je naša publika prilagodljiva, zahvalna i vrlo razumna, »bonusa« više ne bi smjelo biti, radi zaštite digniteta struke i u konačnici, šire javnosti.

Vrlo su zanimljive i kvalitetno pripremljene stručne i književne tribine, izložbe i nastupi u organizaciji mjesnih amaterskih društava i udruga, škola (npr. Udruga umirovljenika Grada Bakra — Osmišljavanje starosti, predstavljanje literarnih djela mjesnih autora, izložbe amaterske fotografije i amaterskog slikarstva i sl.).

Prošlogodišnjim predbožićnim koncertom Katje Budimčić, sudeći po zanimanju, začel je još jedan oblik kulturnih događanja za obožavatelje glazbe.

Svi projekti kulturno-obrazovnog programa zabilježeni su fotografijom i snimkom za trajno arhiviranje, a i važan su materijal za prezentaciju na web stranici knjižnice i ostalim medijima.

Upoznavanje javnosti s raznolikostima i vrijednostima knjižnične službe posebno je značajno.

Sva događanja objavljivanja su na internetskoj stranici knjižnice, najavljivanja u dnevnim novinama (*Novi list*), a povratni dojmovi zabilježeni su i također objavljivi u *Školskim novinama*, *Novom listu*, lokalnom glasilu *Bura*; piše I. Šamanić; na radiju (*Pomorski radio Bakar*, *Radio Rijeka*, *Radio Trsat*), plakatima, putem pozivnica i mailing lista za obavijesti.

Kulturno djelovanje Knjižnice u životu zajednice zabilježeno je i na regionalnoj i nacionalnoj televiziji (samo otvorenje knjižnice; Kartulina z MIK-a: Kanal RI, RI TV, itd.).

Gradske vlasti podupiru razvoj knjižnice, financijski prate i potkrepljuju njen rad i velika su podrška Knjižnici. Ta je sinergija prisutna od samoga početka rada Knjižnice, a čuju se i promišljanja kako je Knjižnica važan sudionik u kulturi Grada, kontinuirano tijekom godine (osim ljetnih mjeseci kada su događanja na otvorenom, u organizaciji turističke zajednice) te kako zaslužuje pohvale i nagrade za svoje djelovanje.

Vrlo su nam draga i promišljanja korisnika koji više ne mogu i ne žele zamisliti vrijeme kada Knjižnice nije bilo.

Knjižnica je doista postala mjesto susreta građana lokalne sredine, mjesto cjeloživotnog učenja, mjesto prezentacije i kvalitetnog provođenja slobodnog vremena.

Edukacija o Europskoj uniji: primjer dobre prakse

Koraljka Mahulja-Pejčić

Knjižnica Osnovne škole Ivana Zajca
koraljkao@net.hr

Hrvatska država i hrvatsko društvo pred vratima su Europske unije i iz te perspektive nužno je i kroz obrazovni sustav pripremati mlade ljude za djelovanje i život u svojoj okolini te istim tim mladim ljudima pružiti znanje, vještine i informacije o EU. Kada RH postane članicom EU, hrvatski građani postaju građani EU, a određene odluke, zakoni i pravila EU-a već su postali dio našeg svakodnevnog života. Iz svega ovoga vidljiva je potreba za uvođenjem sadržaja koji su vezani uz EU u hrvatski obrazovni sustav.

U svojem radu u školskoj knjižnici obrađujem nastavne sadržaje koji su predviđeni nastavnim planom i programom te školskim kurikulumom u kojem su definirane sve aktivnosti, programi i projekti koji će se provoditi tijekom školske godine.

Nacionalni okvirni kurikulum otvara mogućnost za uvođenje sadržaja o EU, odnosno rasprave o EU kroz »Građanski odgoj i obrazovanje« te razne školske aktivnosti, programe i projekte. Jedan od ciljeva Građanskog odgoja i obrazovanja je

da učenici steknu i razviju svijest o važnosti demokratskih načela, institucija i procesa u vlastitom društvu, Europi i na globalnoj razini.

U mjesecu ožujku 2010. prisustvovala sam uvodnom seminaru »Edukacija o Europskoj uniji« u organizaciji Foruma za slobodu odgoja iz Zagreba. Na seminaru smo dobili osnovne, ali i vrlo detaljne informacije o EU i načinu njezina funkcioniranja predstavljene kroz razne metode i oblike rada.

Po završetku seminara dobili smo zadatak osmisliti i provesti dvije nastavne jedinice i jedan projekt koji će se baviti EU temama. Nastavne sadržaje osmislila sam vođena Smjernicama za uključivanje edukacije o EU u hrvatski obrazovni sustav. Raznovrsni sadržaji, kroz koje se može upoznati EU u školskoj knjižnici, mogu se umetnuti u sve nastavne predmete uključujući pritom knjižnični odgoj i obrazovanje.

Nastavne jedinice provela sam tijekom mjeseca svibnja u kojem se i obilježava Dan Europe. To mi se činilo prigodno jer se u knjižnici ionako obilježavaju važni datumi i obljetnice predviđeni Planom i programom knjižnice.

Vodeći se mišlju kako je na razini osnovne škole dovoljno razviti svijest o postojanju EU-a te zemljama članicama i njihovim obilježjima, nastojala sam osmisliti zanimljivije i ne previše zahtjevne teme.

1. nastavna jedinica: »S ruksakom na leđima«

Nakon čitanja knjiga »Koko u Parizu« Ivana Kušana i »Junaci Pavlove ulice« Ferenc Molnara, koje se nalaze na popisu obvezne lektire, »putovali« smo kroz sadržaj knjige i s glavnim likovima upoznali Francusku i Mađarsku.

Obradom lektire upoznali smo se s glavnim obilježjima Francuske i Mađarske, primjerice: je li država članica EU-a, geografski položaj, simboli (zastava, himna), glavni grad, turističke znamenitosti, valuta, gastronomija i sl.

Učenici su bili podijeljeni u grupe i na hamer papiru su trebali predstaviti državu riječju i slikom. Svaka grupa je predstavila svoj rad, tj. zemlju, a po završetku predstavljanja odigrali smo igru asocijacija »Euroteka« po uzoru na popularnu »Kviskoteku«.

Istraživanje smo upoznali EU, Francusku i Mađarsku te su učenici upoznati s materijalima o EU u školskoj knjižnici, kao i bogatstvom referentne zbirke kao izvorom informacija. Uspoređujući instituciju EU-a te zasebno države članice osvijestili smo postojanje zajedničkih elemenata, ali i održanje vlastitog identiteta te raznolikosti i multikulturalnost.

2. nastavna jedinica: »Putovanje kroz lektiru«

Druga nastavna jedinica provedena je s učenicima sedmih razreda jer u nastavi geografije obrađuju Europu. Podijeljeni su im popisi lektire od 1. do 7. razreda. S popisa su morali izdvojiti strane autore, ispisati ih i prisjetiti se djela koje su pročitali. Zadatak je bio, u grupama, istražiti životopis pisca, zemlju iz koje dolazi te sve značajke zemlje s naglaskom pripada li zemljama članicama EU-a.

(Primjerice, Andersen — Danska DA; Desa Muck — Slovenija DA; Frank Baum — USA NE; Johanna Spyri — Švicarska NE; Karel Čapek — Češka DA.)

Nakon uvodnoga dijela učenicima su podijeljene slijepe karte Europe te su trebali pronaći zadanu zemlju i zapisati zapažanja o njoj. Primjerice o njezinoj kulturi, kada je postala članicom EU-a, turističkim obilježjima, simbolima itd.

Učenici su nakon rada u grupama predstavili svoju zemlju ostalim učenicima te ukazali na poštivanje raznolikosti, izražavanje vlastitog identiteta svake zemlje unutar institucije EU-a i promicanje tolerantnosti.

Treba naglasiti kako su se učenici veselili provođenju nastavnih jedinica i projekata za koje smo izdvojili više školskih sati.

Nakon provođenja ovih sadržaja pripreme sam poslala u Forum za slobodu odgoja, što mi je i bio zadatak. Svidjele su im se pa sam pozvana na »3. ljetnu EU akademiju« koja se održala u Crikvenici od 1. do 5. rujna 2010. Na Akademiji sam završila napredni trening o EU edukaciji. Moram naglasiti kako je edukacija bila vrlo kvalitetno osmišljena, ali i opširna, sadržajna i zahtjevna. Bili smo aktivno uključeni u sam proces učenja, ali i prikaza sadržaja i kolegama učiteljima i učenicima srednjih škola i studentima.

Smatram kako je edukacija učitelja o EU izuzetno bitna budući da je RH na korak od ulaska u EU. Ono što je ključno za nas učitelje je da se sve predviđene aktivnosti, sadržaje i projekte o EU uvrstimo u školski kurikulum kako bi se mogli provesti. Nigdje nije normirano kada i koliko treba učenike upoznati s ovim sadržajima pa bi učiteljima od velike pomoći bile smjernice što i koliko tema vezanih uz EU mogu obraditi i na kojoj razini.

Upravo zbog toga Tamara Puhovski, iz Forum za slobodu odgoja, izdala je knjigu »Europska unija i kako podučavati o njoj«. Dio te knjige je i Zbirka nastavnih priprema namijenjena učiteljima osnovnih i srednjih škola. Zbirka je sastavljena od 15 nastavnih priprema za učitelje i 15 nastavnih listića sa zadacima za učenike. Obradeni su različiti sadržaji, predloženi razni primjeri i metode rada te raspoređeni po stupnjevima obrazovanja.

Integracija tema o EU, ali i širih građansko-obrazovnih tema nužna je želimo li buduće generacije obrazovati za ono što će budućnost od njih zahtijevati, a to je sasvim sigurno funkcioniranje u demokratskom sustavu RH i EU.

Škole su te koje od najranije dobi stvaraju demokratske građane motivirane za aktivno sudjelovanje u lokalnoj i europskoj zajednici. Ovom školom ih treba poučavati vrijednostima i načelima EU-a te im ukazati na sva prava i građanske obveze koje im donosi punoljetnost.

»Knjižničari knjižnici«

**humanitarna akcija školskih knjižničara
u Republici Hrvatskoj u 2011.**

Korina Udina

Knjižnica Osnovne škole Kostrena
korinau@yahoo.com

Inicijator: Korina Udina, mag. bibl., savjetnica, voditeljica županijskog stručnog vijeća osnovnoškolskih knjižničara PGŽ.

Praktičnim radom, ostvarajima u našim knjižnicama, ispričane kratke priče kroz razne materijale, sa tekstovima isprintanim na brajici učinili smo kroz program rada školske knjižnice konkretan doprinos plemenitom cilju:

Podijelili smo priče iz knjižnice sa svima!

Svatko u svom okruženju čineći dobro daje pozitivan pomak humanom i kulturnom životu kojeg živimo. Samo rad, uradak, učinjena stvar u školskim knjižnicama, iza koje stoje naše misli koje smo prenijeli djeci, koju smo poučili humanosti,

osjetljivosti za pomoć drugome, dakle rad djece koju smo osvijestili u čuvanju vlastitog zdravlja... prava je knjižničarska pomoć.

Na razini županijskog stručnog vijeća školskih knjižničara Primorsko-goranske županije, još u veljači 2010. dogovorili smo u okviru Knjižnično-informacijskog programa koji ostvarujemo u školskim knjižnicama i planiramo korelacije kroz: čitanje, učenje, informacijsku pismenost i kulturnu i javnu djelatnost u dijelu neposrednog odgojno obrazovnog rada sa ostalim nastavnim programima, da ćemo dio vremena posvetiti sažimanju i prepričavanju poznatih priča, stvaranju taktilnih slikopriča koje ćemo darovati Knjižnici za slijepu i slabovidnu djecu u OŠ Pećine u Rijeci, kao i ostalim ustanovama kojima trebaju.

Stvorili smo zbirku taktilnih slikovnica. Svaka slikovnica nosi poruku škole i grada iz kojeg dolazi, djece koja su je izrađivala, knjižničara i učitelja koji su to organizirali.

Pokažimo djeci, našim učenicima, kako je složeno socijalizirati se u društvu, posebno djeci koja ga ne vide, ali osjećaju. Želeći prepričati priče slabovidnima na dostupan način, naši mali korisnici su shvatili da prepreke na koje nailazimo u životu možemo ukloniti jedino osobnim zalaganjem.

Učenike time senzibiliziramo na toleranciju, različitost, pomaganje i vrijednost zdravlja. Omogućavamo pričanje i vizualizaciju prepričanog te osmišljavamo u suradnji s profesorima likovne kulture i učiteljicama mogućnost prijenosa tih informacija slabovidnoj djeci, mogućnost doživljaja i percepcije priče. Nismo li informacijski stručnjaci za diseminaciju informacija?

Cilj je taktilne slikovnice da svojim prikazom slijepome djetetu prenese poruku, bit slike. Slika omogućava slijepome djetetu prikaz nečeg iz okoline što je njemu zbog nedostatka vida apstraktno. Potaknuti dijete na istraživanje, upotpunjavati njegov aspekt kroz dvodimenzionalnost slike. Najvažniji princip je u različitosti materijala, materijalima koji pod prstima imaju dobru teksturu. Taktilne slikovnice

zbog svoje jednostavnosti mogu biti jako korisne. S obzirom na to da ih koriste i djeca s ostatkom vida boje trebaju biti realne.

Akciji »Knjižničari knjižnici« priključila se i tvrtka Point d. o. o. iz Varaždina, kao dugogodišnji pratitelj i podrška školskim knjižničarima kroz knjižnični program, poklonili su Knjižnici za slabovidnu i slijepu djecu u Rijeci knjižnični program za specijalizirane knjižnice MetelWin. Time će automatizirati i informatizirati svoje poslovanje i posudbu korisnicima.

Taktilne slikovnice su ručno izrađene, unikat su i postoji samo jedan primjerak u zemlji i svijetu. Akcija traje još od veljače 2010. Uključilo se i izrađivalo slikovnice preko 250 učenika, dvadesetak školskih knjižničarki te mnoge učiteljice i roditelji iz 5 županija.

Akcija se nastavlja jer se svaka škola i knjižnica uključuje prema svom planu i programu, želji i vremenu. Neke škole i u sklopu Građanskog odgoja. Dobra ideja nikad ne zastarijeva. Posljednji paket stigao je na našu adresu u listopadu 2011. u Mjesecu hrvatske knjige, iz Dubrovačko-neretvanske županije gdje su u školskim knjižnicama uz učenike i učitelje na radionicama surađivali i mnogi roditelji. To je doista vrijedna suradnja roditelja i škole. Evo, tko je što izradio i u kojoj školskoj knjižnici.

ZBIRKA UNIKATNIH TAKTILNIH SLIKOVNICA

PRIMORSKO-GORANSKA ŽUPANIJA

OŠ KOSTRENA

Vizualizacija prema Ezopu »Ezopove basne« (autori: 3b razred, učiteljica Vlasta Bušljeta i knjižničarka Korina Udina)

OŠ VLADIMIRA NAZORA — Crikvenica

»Mala papalina« prema tekstu Velida Đekića (knjižničarka Renata Gržac)

OŠ PETAR ZRINSKI ČABAR

»Zaljubljen leptirić« prema tekstu Jadranke Čunčić Bandov (PŠ TRŠĆE — učiteljica Helena Zbašnik i četvrti razred)

»Ljubav« (mladi knjižničari — PŠ GEROVO — knjižničarka Vilma Žagar)

OŠ Dr. BRANIMIRA MARKOVIĆA, Ivana Mažuranića 2, 51314 RAVNA GORA

»Četiri godišnja doba« (knjižničarka Žaklina Majetić Mufić, učiteljice Gordana Podobnik i Snježana Sveticki te i učenici 2. i 3. razreda)

OŠ SV. MATEJ VIŠKOVO

Učiteljice: Jadranka Novak i 3b, Nataša Mesaroš Grgurić i 3a, uz školsku knjižničarku Jasminku Bertović Pupić izradile su:

- »Morčić« prema tekstu D. Gervaisa,
- »Crvenkapica« prema priči braće Grimm,
- »Cvjetni pozdravi« prema tekstu Mladen Pokić,
- »Plesna haljina žutog maslačka« prema tekstu S. Škrinjarić

OŠ IVAN ZAJC, Rijeka

zvučne priče — CD (grupa knjižničara i knjižničarka Koralja Mahulja Pejčić)

OŠ TURNIĆ, Rijeka

»Crvenkapica« (autori: grupa knjižničara 3., 5., i 6. razreda) s knjižničarkom Verom Barkiđija

»Pepeljuga«

»Djevojčica sa šibicama«

»Kraljevna na zrnu graška«

OŠ Dr. ANDRIJE MOHOROVIČIĆA, MATULJI

Tekstovi i likovna obrada učenici:

- »Maštarica« PŠ Jušići, 3. i 4. razred, učiteljica: Alenka Boras Mandić
- »Čovjek« 4. razred OŠ Dr. Andrije Mohorovičića, učiteljica: Neda Mance
- »Proljeće« 2. razred, učiteljica Sanja Filičić
- »Malo po domaći« 3. razred, učiteljica Dunja Krnjatić
- »Pjesmarica« dodatna likovna grupa i profesorica Klara Buhač
- »Klaun i jesen« produženi boravak s učiteljicom Barbarom Grubišić
- »Vesele maškare« produženi boravak i učiteljica Renata Šojat
- »Čudesna šuma« PŠ Rukavac, 3. razred. i učiteljica Marjana Jukić
- »Priča vodene kapljice« mladi knjižničari koje je organizirala školska knjižničarka Sanja Mrkić Radivojević

OŠ JELENJE — DRAŽICE:

SLOVARICA (Mladi knjižničari i školska knjižničarka Helena Barić Karajković)

SŠ TRGOVAČKA I TEKSTILNA ŠKOLA Rijeka

25. SLIKOVNICA »Potraga za ljubavlju« (autori: učenici i školska knjižničarka Vesna Miličević)

KARLOVAČKA ŽUPANIJA

OŠ BARILOVIĆ, KARLOVAC

26. »Vjeverica Marta i žir Bocko« autori Ema Lasić i knjižničarka Branka Dojčinović

OSJEČKO-BARANJSKA ŽUPANIJA

OŠ JOSIPA LOVRETIĆA OTOK

27. »Kako je niknuo cvijet« autori učenici i knjižničarka Antonela Jelić

»Promet«

ISTARSKA ŽUPANIJA

OŠ FAŽANA, Puljska cesta 9, Fažana

»Čarobna livada« prema tekstu: Anto Gardaš, knjižničarka s učenicima Izabela Kapustić

OŠ DR. MATE DEMARIN, MEDULIN

»Zaboravljivi zeko« prema tekstu: Jadranka Čunčić Bandov (autori: učenici produženog boravaka)

OŠ VAZMOSLAVA GRŽALJE, Buzet

»Moda za sva godišnja doba« (za djevojčice i dječake) učiteljica Tea Marmilić i učenici 1. r. (autori: Nina Draščić, Jana Marinac i Nick Radešić)

»Ljubičica« (autorica: Katrin Mraković, likovna obrada Erika i Martina Sirotić) i učiteljica Lena Vodopija

»Roboti« autori: Luka Hrvatin, Luka Jovanović; Toni Bermanec i Nikola Cinić, učenici 3. i 4. razreda

»Voćna pjesma« (autori: Matea Benčić, Barbara Vratović 1. r.)

»Čarapica izbiračica« (autor: Vesna Zemunić; likovna obrada: Simon Krbavčić, Dominik Krušvar iz 1. r.)

»Prometni znakovi« prema tekstu Mladena Kušeca (autori: Jan Grbac, Ana Ivančić i Alesia Skukan iz 1. r.) učiteljica Tea Marmilić

Školska knjižničarka: Mirjana Krbavčić

DUBROVAČKO-NERETVANSKA ŽUPANIJA

OŠ CAVTAT, Cavtat

»Sunce« autori učenici 2. r. s učiteljicom Marijom Vlahusin

OŠ MOKOŠICA, Dubrovnik

Organizirala školska knjižničarka Irja Jerković, prof.:

»Putujuća priča« autori su učenici 4. c razreda i učiteljica Marica Kovačić

»Ribolov« autor Antonio Milutinović, učenik 2. b razreda i učiteljice Maja Milivojević i Inge Ostoja

»Proljetna bajka« autori su učenici 4. b razreda (Anđela Karačić, Martina Prkačin, Patricia Krnjajić, Luka Krnjajić, Mateo Jemin, Lea Pušić, Mario Ban) i učiteljica Mare Safret

»Pepeljuga« autori su učenici 5. a razreda (Ivo Vićan, Ana Blajić — tekst, Martina Gunjina, Kristina Čumbelić, Katarina Raguž) i prof. likovne kulture Aida Hebib

»Kako sanjaju stvari« autori Lucijana Čutuk i Jeljenić iz 6. b i školsku knjižničarka prof. Irja Jerković

»Ježeva kućica« autori Marija Pezo 6. c, Željana Prce 6. c, Danijela Vratonić 6. d, Antonija Stanković 6. c, Antonia Jeljenić 6. b: prilagodila tekst, i prof. likovne kulture Aida Hebib

»Ivica i Marica« autori učenici 3. a i učiteljica Doris Saltarić

»Učimo voće« autori Toni Curać i Domagoj Maškarić iz 2. b, roditelji Daria i Nikša, Dolores i Mato, i učiteljice Maja Milivojević i Inge Ostoja

»Učimo voće 2« autori Roko Cvjetanović, Andrea radić i Petra Radić iz 2. b, roditelji (Gordana, Nikša, Jasna, Božo, Marija i Pero) i učiteljice Maja i Inge

»I nezgoda i zгода« autori Dominik Gjenero, Lora Radulj, Mateo Rudinović, Luka Udženije, Kristijan Zucalo iz 2. b, roditelji i učiteljice Maja Milivojević i Inge Ostoja

»I nezgoda i zгода 2« autori Miho Bupić i Antonio Milutinović iz 2b, roditelji i učiteljice

»Ana i pas« autori Nikola Bender, Nora Brkić i Veronika Žmirak iz 2. b, roditelji i učiteljice Maja Milivojević i Inge Ostoja

»Ana i pas 2« autori Bruna Poša i Matea Zovkić iz 2. b, roditelji (Đina, Nikša, Ana i Antun) te učiteljice Maja Milivojević i Inge Ostoja

PŠ OSOJNIK, OŠ MOKOŠICA

»Godišnja doba« autori Antonio Koščica 1. r, Luka Violić 3. r, Ivana Violić 4. r, roditelji (Nikolina, Anita, Marijana) i učiteljica Olja Di Reda te stručna suradnica Biserka Dobrić

Bajke u lektiri mlađih razreda

Tatjana Krpan Mofardin

Osnovna škola Brajda

U knjižnici škole »Brajda« knjižničarka održava nastavu za učenike mlađih razreda prema planu i programu školske knjižnice, a u skladu s nastavnim jedinicama pojedinih razreda.

Učenici najčešće dolaze u knjižnicu posuditi lektiru koju trebaju pročitati i napisati prema postavljenim zadacima.

Jedna je od uloga knjižnice razvijanje interesa, potrebe i ljubavi za čitanjem kao i upoznavanje vrsta i rodova pisane riječi te uočavanje žanrovskih razlika i osobitosti. U ovo doba eksplozije računala i informacija putem interneta, čitanje je i dalje nezamjenjiva aktivnost.

Čitanje i pričanje bajki jedan je u nizu odgojno-obrazovnih zadataka u mlađim razredima.

U okviru projekta »Bajka« odabrala sam interpretaciju lektire u mlađim razredima — bajke koje su na popisu prema planu i programu lektire.

Cilj je bio:

- potaknuti intenzivnije čitanje bajki, i ne samo bajki,

- korisnost bajke u odrastanju djece,
- najpoznatiji svjetski autori bajke,
- naučiti i ponoviti osobitosti bajke te
- stvaralački čin — pisanje bajke.

Projekt je integriran u nastavu hrvatskoga jezika, filmske i likovne kulture, a trajao je od siječnja do svibnja. Sudjelovali su učenici od 1. do 8. razreda, knjižničarka, nastavnice hrvatskoga jezika, likovne kulture, scenska skupina i debatna grupa. Ciljevi i rezultati projekta objedinjeni su i prikazani na otvorenim danima škole.

U svim odjelima mlađih razreda interpretativno su čitani dijelovi bajki ili čitava bajka, a i sami su učenici čitali pojedine ulomke pazeći na govorne vrijednote. Čitanje je u mlađim razredima vještina i sposobnost koju valja razvijati. Postupno, čitanje postaje nadogradnja nastavi književnosti i lektire uporabom interpretativnog čitanja koje obogaćuje doživljaj ljepote umjetničkoga djela.

Uslijedila je interpretacija bajke prateći odgojno-obrazovne zadatke.

1. RAZRED

- interpretativno čitanje bajke (Grimm: *Crvenkapica*),
- zamijetiti i međusobno razlikovati likove u bajci,
- spoznati osnovne etičke osobine: dobar-loš, mudar-naivan, itd.,
- spoznati, doživjeti i iskazati doživljaj bajke,
- ilustracija jednog odabranog lika i samostalno oblikovanje kraće rečenice — opis lika.

2. RAZRED

- interpretativno čitanje bajke (H. C. Andersen: *Ružno pače*, K. Čapek: *Poštarska bajka*),
- priča o čudesnim događajima i likovima,

- prepričavanje (redoslijed događanja u priči),
- opis lika prema planu opisa (zapažati pojedinosti u opisu lika),
- glavni i sporedni likovi i
- otkrivanje poruke.

3. RAZRED

- interpretacija bajke (V. Nazor: *Bijeli jelen*),
- osnovna obilježja lika (prema izgledu, ponašanju, govoru),
- izražajno čitanje dijelova bajke, (poštujući vrjednote govorenoga jezika),
- karakteristike bajke,
- stvaralačko pisanje bajke (uvod, glavni dio, zaključak) i
- ilustracija najzanimljivijega prizora.

4. RAZRED

- interpretacija bajke (I. B. Mažuranić: *Šuma Striborova*),
- u analizi bajke primijeniti prethodno znanje o bajci,
- fabula, likovi, događaji: uvod, zaplet i rasplet,
- odnosi među likovima,
- izraziti sud o likovima prema njihovom govoru i postupcima,
- raspravljati o odnosima među likovima,
- izražajno čitanje dijelova bajke,
- stvaralačko pisanje — bajka i
- ilustracija najzanimljivijega prizora.

Učenici rado čitaju bajke te su s velikim zanimanjem sudjelovali u interpretaciji bajke. Nije bilo teško zagolicati njihovu maštu i potaknuti ih na pisanje bajke. Vese-

lili su se svojim stvaralačkim pokušajima. Radove su čitali pred cijelim razredom tako da su svi sudjelovali u analizi tih ostvaraja i odabiru najuspješnijih radova.

Nakon ovakvog mog druženja s učenicima zamijetila sam da je uspostavljeno veće povjerenje, učenici su bili otvoreniji u komunikaciji sa mnom i češće su dolazili u knjižnicu.

Stoga mogu potvrditi, na temelju svog osobnog iskustva, da odgojno-obrazovna djelatnost u školskoj knjižnici osnovne škole utječe na pozitivna mišljenja i stavove o knjizi i knjižnici, razvija čitateljske i druge sposobnosti i vještine učenika.

Biblioteka »Učenici pisci« u školskoj knjižnici OŠ Kostrena

Korina Udina

Knjižnica Osnovne škole Kostrena
korinau@yahoo.com

Školska knjižnica je dostupna učenicima u vremenu njihova najintenzivnijeg stjecanja znanja i učenja te vremenu razvoja stavova i ponašanja važnih za kasniji život. Svojim djelovanjem ona je ne samo potpora odgojno-obrazovnom radu, već otvara vrata osobnog stvaralačkog napretka svakog učenika.

U razvoju hrvatskoga odgojno-obrazovnog sustava, o interdisciplinarnom pristupu učenju govori se od prve reforme školstva 1980-e, a već devedesetih godina kroz stručno usavršavanje školskih knjižničara u proljetnim školama školskih knjižničara koje je i tada organizirala Agencija za odgoj i obrazovanje. Formalizirao se model rada koji afirmira školskog knjižničara u radu s učenicima prema novim obrazovnim metodama. Polazišta u unaprjeđenju metoda rada bila su iskustvena, a model rada definiran je kao interdisciplinaran.

Projektna nastava i interdisciplinarni projekti su metodološko sredstvo interdisciplinarnog učenja u školskim knjižnicama. Interdisciplinarnost poučavanja podrazumijeva istraživanje određene teme iz različitih aspekata, odnosno znanstvenih disciplina, koje su zastupljene u različitim nastavnim predmetima.

Začetnik ideje projektne nastave bio je američki pedagog John Dewey (1859.-1952.) koji se zalagao za obrazovanje usmjereno na dijete. Upozorio je na četiri prirodna interesa djeteta: interes za kontakt s ljudima i razgovor, interes za istraživanje, interes za stvaranje i građenje i interes za umjetničko izražavanje. Na tim je postavkama Dewey u nastavu uvodio istraživanje i projektnu metodu.¹ Polazišta u izboru tema ili problema kojima će se baviti projekt pronalaze u nastavnom gradivu nekog predmeta, u području knjižnično-informacijskog programa knjižnice, u odgojno-obrazovnom životu učenika, učitelja, roditelja ili u slobodnoj aktivnosti koju provodi školski knjižničar u radu s grupom.

Projekt »Učenici pisci« osmišljen je i ostvaren u školskoj knjižnici OŠ Kostrena tijekom 2010. godine, te je potporom Općine Kostrena okončan za tu godinu tiskanjem priča učenica 5. i 8. razreda. Nastavlja se i 2011. godine jer su učenici pisci svojim slikovnicama potaknuli mnoge druge na stvaralačko pisanje.

Trajavao je godinu dana, u etapama stvaralačkog promišljanja: osmišljavanjem teksta u školskoj knjižnici, oslikavanjem zamišljenih kadrova u tekstu te povezivanjem literarnog rada i ilustracije, u formi stripa ili slikovnice, svatko je kreativno izradio svoju priču. Neke su pisane i na stranom jeziku. Priču »Halloween night« učenice 7. razreda pisale su na engleskom jeziku, jer su planirane i višejezične slikovnice. Potvrdili smo da u interdisciplinarnim istraživanjima ništa nije toliko važno kao sposobnost učenja od drugih, jedan pristup problemu ne može biti i jedini ispravan i moguć.

¹ Maleš, Dubravka; Stričević, Ivanka. Rad na projektu, izazov za djecu i odrasle. Udruženje Djeca prva, Zagreb: 2009. Str. 12.

Ishodi učenja ovim načinom rada su potaknuti stvaralaštvo kod djece u dobi od 9 do 13 godina, kreativnost u rješavanju zadanog problema, čitalačka i informacijska pismenost primjerena njihovoj dobi stečena u radu u skupini. Usvojili su i kompetencije kao učenje samostalnog odlučivanja, čitalačku kroz istraživanje »kako su to drugi napisali«, socijalizaciju i samopouzdanje kroz istraživački rad na tekstu u školskoj knjižnici. Početna faza promišljanja priče i odluka o početku stvaralačkog pisanja obiluje istraživanjem tekstova, čitanjem i proučavanjem strukture i stila izabranih tekstova, načina ilustriranja književnih tekstova. Ovisno o dobi djece predlaže im se primjerena literatura. Veliku ulogu u ovoj fazi rada ima školska knjižničar/ka.

»Školski knjižničar treba imati znanje i razvijene vještine za pružanje kvalitetnih informacija, kontinuirane aktivnosti za promicanje čitanja i pismenosti, o njemu uvelike ovisi postignuće učenika u samostalnoj uporabi informacija«²

Školski knjižničar posreduje informacije prema učeniku, poučava ga kako doći do informacije i time pridonosi njegovom osamostaljivanju u učenju.

Možemo zaključiti da se metode učenja i poučavanja mijenjaju i razvijaju usporedno s mijenjanjem i razvojem društva u cjelini. Uloga školskih knjižnica mijenja se usporedno s nacionalnim strategijama učenja jer su u funkciji odgoja i obrazovanja. Ipak, školski knjižničar kao informacijski stručnjak moći će pokrenuti inovacije u poučavanju u svom okruženju.

Program knjižnično-informacijskog obrazovanja usmjeren je na četiri područja: čitanje, učenje, informacijsku pismenost te kulturnu i javnu djelatnost. Učenje učenika kako učiti sastavni je dio sva četiri područja.

Knjižnično-informacijski program školske knjižnice ovim projektom se povezuje sa programom likovne kulture, programom hrvatskoga i engleskoga jezika u višim razredima te razrednom nastavom.

² Kovačević, Dinka. Škola — školska knjižnica — suvremeno učenje. // Zrno: časopis za obitelj, vrtić, školu 80-81, 19 (2008).

»Timskim radom školskoga knjižničara i učitelja omogućuje se međupredmetno povezivanje sličnih ili zajedničkih nastavnih sadržaja iz područja informacijske i čitalačke pismenosti, kako pri planiranju tako i u ostvarivanju, čime se znatno smanjuje opterećenost učenika.«³ Školski knjižničar treba iznaći kreativna rješenja za suradnju sa svim profesorima, nastavnicima i stručnim suradnicima u korelacijskom pristupu planiranju i programiranju svog rada jer samo među predmetnim suodnosom, usporedbom različitih područja, može se doći do funkcionalnog, primjenjivog znanja. Povezivanjem sličnosti i razlika unutar određenih područja znanja, korisnici — učenici stječu potrebne vještine i kompetencije u obrazovanju, uključujući i čitalačke kompetencije.

Zajedničkim obavljanjem radnih zadataka razvija se socijalna kooperativnost u trokutu učenik — učitelj — knjižničar. Aktivnost i produktivnost kod učenika razvijaju radnu inteligenciju, upravljanje osobnim ponašanjem, a smanjuju nervozu, zakočenost i strah od učenja.

Zapravo probleme koji zahtijevaju reproduktivna znanja treba na određeni način zamijeniti problemskim načinom rješavanja te prednost dati uvijek dobro osmišljenom učenju kroz igru.

»Učenje putem otkrivanja pretpostavlja induktivnu djelatnost učenika. Nju je moguće opisati kao proces rješavanja problema.«⁴ Želimo li kod učenika razviti zaključivanje o uzročno-posljedičnim vezama znanja trebamo poticati problemska, istraživačka rješavanja u učenju.

Grupa učenika, njih petnaestak, od četvrtoga do osmog razreda, predano je radila na svojim prvim prvim, čak i na stranim jezicima. Za predstavljanje projekta roditeljima i široj zajednici tiskale su se samo dvije priče zbog financijskih ograničenja, kao »2u1« format, svaka strana knjige počinje jednom pričom. Učenice Danijela

³ Nastavni plan i program za osnovnu školu /tekst uredili Dijana Vican, Ivan Milanović Litre. Zagreb. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta: 2006. Str. 19.

⁴ Terhart, Ewald. Metode poučavanja i učenja: uvod u probleme metodičkog poučavanja i učenja. Zagreb: Educa, 2001. Str. 157.

Vranić i Maja Pavičić iz 5. r. autorice su priče: »Tajnovita zemlja meda«, a Sara Smeraldo iz 8. r. autorica je priče: »Misteriozni nestanak«. Originalni primjerci ovih i ostalih deset slikovnica nalaze se na posebnoj polici u školskoj knjižnici u zbirci izdanja »Učenici pisci«. Predstavljanje prve tiskane slikovnice učenica OŠ Kostrene organizirano je za roditelje i učiteljsko vijeće u školskoj knjižnici u ožujku 2011. prikazom projekta i malim događanjem učenika — polaznika grupe. Time je obilježen početak izdavačke djelatnosti školske knjižnice u OŠ Kostrena. Cilj je projekta kontinuiranim radom oblikovati kvalitetnu zbirku priča »Učenici pisci« za buduće naraštaje, dvojezične knjige, koje će sadašnji učenici-pisci moći pokazati kao svoje prve tiskane knjige budućim učenicima.

»Primjerice, način rada u školi u kojemu je učitelj jedini izvor znanja i istine, a učenik pasivni primatelj i slušatelj od kojeg se očekuje da memorira i da bude u stanju ponoviti ono što je čuo — danas više nije prihvatljiv... s obzirom da u takvom radu dominiraju verbalna metoda i memoriranje činjenica, mnogo toga učenicima ostaje apstraktno i nerazumljivo. Takav način rada razvija u učenicima konformizam, pasivnost i intelektualnu inerciju.«⁵

Čitajući različite izvore u knjižnici te stvaralačkim osmišljavanjem i pisanjem svojih priča, ilustrirajući ih uz savjete profesorice likovne kulture, učenici su postali pisci i ilustratori. Ukoliko je učenik/ca izrazio želju za radom u timu, stvarali su se mali timovi pisaca i ilustratora, zajednički su istraživali temu priče. Učili su razmišljati timski, dijelili su zadatke prema sposobnostima. Njihove izložene slikovnice potiču želju za stvaranjem i kod ostalih učenika.

Cijeli je projekt zamišljen kao poticaj interdisciplinarnom pristupu poučavanja u školskoj knjižnici. Školske knjižnice imaju okvir za poticanje i osmišljavanje interdisciplinarnog učenja s novim strategijama učenja u zakonskim aktima. »Kvaliteta programa školske knjižnice usko je povezana s kvalitetom obrazovanja koja se os-

⁵ Maleš, Dubravka. Stričević, Ivanka. Rad na projektu, izazov za djecu i odrasle. Udruženje Djeca prva, Zagreb: 2009., str. 12.

tvaruje u školama. Škole su se danas usmjerile prema učeniku i učenju.⁶ U knjižnicama dolazi do razvijanja nove djelatnosti: programa poučavanja učenika. Programi poučavanja temelje se na međupredmetnom povezivanju. Primjena interdisciplinarnog učenja povezuje područja, a učenici pokazuju bolje ishode učenja uspoređujući i dopunjujući znanja različitih područja.

Interdisciplinarnost je novi pristup koji uočavamo u područjima poučavanja, a kojima se bavi i školski knjižničar. Edukacija učenika interdisciplinarnim pristupom moguća je jedino iznošenjem različitih gledišta istog problema u kooperativnom timskom radu. Timovi knjižničar — učenici — nastavnici — ravnatelj u svim oblicima povezivanja i suradnje su važan uvjet ostvarivanja interdisciplinarnosti u učenju u školama.

Zaključno

Školska knjižnica obuhvaća cijelo područje poučavanja, ne jedan predmet kao predmetna nastava. Knjižničar stvara okvir za učenje, osigurava metode uključivanja informacijske pismenosti u povećanje ukupnog ishoda učenja učenika. Koliko će biti značajna uloga školskog knjižničara u provođenju interdisciplinarnog pristupa, ovisi o njegovim kompetencijama.

Kurikulum kao orijentacija u institucijama odgoja i obrazovanja »poseban naglasak stavlja na stjecanje kompetencija učenika, tako i učitelja, te svih stručnih osoba u sustavu. [...] U prostor odgoja se implementiraju kompetencije kao indikatori uspješnosti. [...] Osobna karta kompetencija svakog učitelja/nastavnika, koju može

⁶ Galic, Sanja. Školska knjižnica u nacionalnom okvirnom kurikulumu. // Zbornik radova / 21. Pro-ljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske; uredile Ana Krželj; Neda Galić. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2009. Str. 35-46.

samostalno kreirati i pratiti svoj osobni razvoj, dodajući novostečene kompetencije, može u kurikulumu kompetencija djelovati poticajno na daljnji razvoj.«

U psihologiji učenja neprestano se kao pravi smjer u razvoju nastavnih metoda prezentira aktivni proces učenja. »Temeljni oblik sučeljavanja čovjeka i svijeta je aktivnost, djelovanje, rad... Organizirano poučavanje i učenje treba uvažavati i poticati taj aktivni karakter učenja te prema tome oblikovati uvjete za učenje. Tek će na taj način školsko učenje nadići svoju mehaničku razinu i izgubiti svoj nametnuti karakter, stečeni sklopovi znanja postat će integrativni dio ličnosti.«⁷ Najteže je u praksi postići aktivnost svih čimbenika procesa.

Školska se knjižnica neposredno uključuje u školski kurikulum kroz program knjižnično-informacijskog obrazovanja, a posredno u sklopu međupredmetnog povezivanja. Može doista kvalitetno doprinijeti aktivnom procesu učenja.

»Obrazovanje bi se moglo pretvoriti u parazitsku aktivnost. [...]. Zbog toga, oni koji kreiraju znanje, obvezni su ponuditi svoj doprinos unutar institucije, te permanentno preispitivati ciljeve, principe i svrhu obrazovanja jednako kao i stilove učenja, te metode poučavanja.«⁸

Knjižnice mogu i trebaju biti mali kulturni centri koji će kroz kontinuirani rad iznjedriti nove kulturne sadržaje u sredini u kojoj djeluju. Kultura se ne može naučiti, ona se njeguje kroz vrijeme i dugogodišnjim usađivanjem vrijednosti stvaraju se kreativci koji će jednom biti začetnici kazališnih družina, novina, radio-emisija i tome slično. Upravo školska knjižnica može svojim utjecajem na sredinu u kojoj djeluje biti kolijevka mnogih kulturoloških promjena koje će u budućnosti među mladima ostaviti trag znanja, dostojanstva i humanosti.

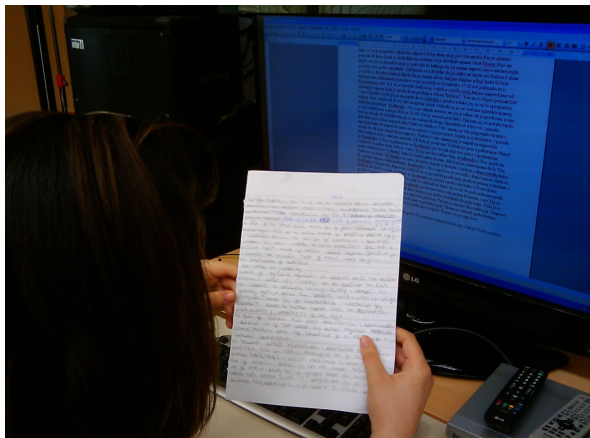
⁷ Terhart, Ewald. Metode poučavanja i učenja. Zagreb. Educa: 2001. Str. 184-185.

⁸ Žitinski, Maja. Obrazovanje je moralni pojam. // Naše more 53, 3-4 (2006), str. 142.

Literatura

- Galic, Sanja. Školska knjižnica u nacionalnom okvirnom kurikulumu. // Zbornik radova / 21. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske; uredile Ana Krželj; Neda Galić. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2009. Str. 35- 46.
- Hrvatski sabor. Pedagoški standardi za predškolsko, osnovno i srednjoškolsko obrazovanje. 2008. URL: <http://www.azoo.hr/tekst/sabor-rh-donio-je-drzavni-pedagoski-standard-za-predskolsko-osnovno-i-srednjoskolsko-obrazovanje./185> (2010-05-31)
- Kovačević, Dinka. Škola — školska knjižnica — suvremeno učenje. // Zrno: časopis za obitelj, vrtić, školu 80-81, 19 (2008), str. 2.
- Kovačević, Dinka; Lasić-Lazić, Jadranka; Lovrinčević, Jasmina. Školska knjižnica korak dalje. Zagreb: Altagama, 2004.
- Maleš, Dubravka; Stričević, Ivanka. Rad na projektu, izazov za djecu i odrasle. Udruženje Djeca prva, Zagreb: 2009.
- Ministarstvo znanosti obrazovanja i sporta Republike Hrvatske. Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i opće obvezno obrazovanje u osnovnoj i srednjoj školi: prijedlog. 2008. URL: <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2239> (2010-04-24)
- Mondekar, Danijel; Saucha Tomislav; Tutiš, Stipe. Pojmovnik Bolonjskog procesa i anali- za provedbe reforme visokog školstva u Hrvatskoj. 2005. URL: <http://www.ssu.hr/upload/docs/pojmovnik.pdf> (2010-05-31)
- Vican, Dijana; Milanović, Ivan. Nastavni plan i program za osnovnu školu. Zagreb: Minis- tarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2006. Str. 19-22.
- Žitinski, Maja. Obrazovanje je moralni pojam. // Naše more 53, 3-4 (2006)

Fotografije

**Osvrti,
prikazi,
vijesti**

Izvještaj o radu Knjižničarskog društva Rijeka

u razdoblju od 31. lipnja 2010.
do 1. prosinca 2011. godine

Sandra Stupičić

Sveučilišna knjižnica Rijeka
sstupicic@svkri.hr

Na redovnoj izbornoj skupštini Knjižničarskog društva Rijeka, održanoj 1. srpnja 2010. godine izabrani su članovi Upravnog odbora: Dejana Golenko (predsjednica), Gorana Tuškan Mihočić (potpredsjednica) te članovi Evgenia, Arh, Ana Bogdanić, Sanja Heberling Dragičević, Ivana Hrvat Kričančić, Sanja Mrkić Radivojević, Branka Pemper i Korina Udina. Za članove Nadzornog odbora izabrani su Helena Barić Karajković, Dolores Paro Mikeli i Gordana Vučinić.

U organizaciji Društva održana su brojna predavanja i edukativne radionice domaćih i gostujućih predavača. U listopadu 2010. godine, u Sveučilišnoj knjižnici Rijeka održana je radionica *Komunikacijske vještine* koju su vodile defektologinja Sanda Šoić i socijalna pedagoginja Stela Bakarčić. Poučile su prisutne o učinkovitim meto-

dama i tehnikama rješavanja nesporazuma u svakodnevnoj i poslovnoj komunikaciji.

Predavanje Marije Šegota-Novak *Safari jedne knjižničarke — IFLA i oko IFLE*, održano je 25. studenog 2010. u Sveučilišnoj knjižnici Rijeka. Autorica je naglasak stavila na poruke i dojmove s predkonferencije Sekcije za javne knjižnice i 76. IFLA konferencije, koje je stekla kroz svoja osobna zapažanja.

S ciljem poticanja čitanja, 21. prosinca 2010. održano je predavanje *Što je knjiga bez čitatelja?* kojim je autorica Verena Tibljaš potaknula prisutne knjižničare na kontinuirano preispitivanje rezultata svakodnevnog djelovanja u razvijanju kulture čitanja sadašnjih, ali i budućih korisnika knjižnica.

U organizaciji Knjižničarskog društva Rijeka i Sveučilišne knjižnice Rijeka, 23. veljače 2011. u prostoru Sveučilišne knjižnice Rijeka održano je predavanje *Studijsko putovanje u Sjedinjene Američke Države*. Predavačice su bile voditeljica Informacijskog centra Američkog veleposlanstva u Zagrebu, Marica Bahlen i voditeljica Američkog kutka u Sveučilišnoj knjižnici Rijeka, Orietta Lubiana.

Knjižničarsko društvo Rijeka i Sveučilišna knjižnica Rijeka ugostili su i Mariju Cvetnić-Kopljarić iz Informacijskog centra Američkog veleposlanstva u Zagrebu koja je predstavila svoj amaterski dokumentarni film *Studijski boravak u Knjižnici Arlington, Virginia, SAD*. Projekcija filma i predavanje održani su 15. ožujka 2011. u Sveučilišnoj knjižnici Rijeka.

Suradnjom Društva i Gradske knjižnice Rijeka 7. travnja 2011. u Narodnoj čitaonici, doc. dr. sc. Ivanka Stričević održala je predavanje i edukativnu radionicu *Rad s djecom i mladima na projektu u knjižnici: od projektnog učenja do koraka u izvedbi*. Predavanje i radionica namijenjeni su prvenstveno knjižničarima narodnih knjižnica (dječjih odjela i odjela za mlade) te osnovnih i srednjih škola.

Svibanj 2011. obilježila je akcija *Kap dobrote u moru ljubavi Knjižničarskog društva Rijeka* u suradnji s knjižnicama Primorsko-goranske županije kojom je prikupljeno

više od 120 knjiga i slikovnica te 400 igračaka, koje su darovane Domu za djecu i mladež Kraljevica-Oštro.

Dorja Mučnjak iz knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu održala je predavanje *Što sve treba znati Facebook knjižničar?* te predstavila društvenu mrežu *Facebook* i mogućnosti njezina korištenja i utjecaja na knjižničarsku struku. Predavanje je održano 9. lipnja 2011. u Sveučilišnoj knjižnici Rijeka.

Nagradu *Eva Verona*, Hrvatskog knjižničarskog društva, u znak priznanja za posebno zalaganje u radu, inovacijama i promicanje knjižničarske struke, 2010. godine primila je Dejana Golenko. *Povelja Ivan Kostrenčić* u 2010. godini dodijeljena je Lei Lazzarich za najzaslužnijeg knjižničara, Vereni Tibljaš za najuspješniji knjižničarski projekt *Tražimo najstariju slikovnicu*, Branki Brčić, Smiljki Ostović za dugogodišnji uzoran rad u Društvu, unaprjeđivanje struke i očuvanje ugleda Društva.

Tijekom 2010./2011. Knjižničarsko društvo Rijeka broji 78 aktivnih članova. Članovi sudjeluju na 37. redovnoj skupštini Hrvatskoga knjižničarskog društva u Tuheljskim toplicama održanoj u 30. rujna 2010. godine. S ciljem napredovanja članova i struke, Društvo prijavljuje niz projekata Grada Rijeke i Primorsko-goranske županije. Također, potiče svoje članove na pisanje i objavljivanje stručnih radova s područja knjižničarstva u časopisu Knjižničarskog društva Rijeka *Knjižničar / Knjižničarka*.

Humanitarna akcija »Kap dobrote u moru ljubavi«

Dejana Golenko

Knjižnica Pravnog fakulteta u Rijeci
dejana@pravri.hr

Riječko knjižničarsko društvo darovalo je knjige, slikovnice i igračke prikupljene u humanitarnoj akciji »Kap dobrote u moru ljubavi« Domu za djecu i mladež — Kraljevica — Oštro. Riječ je o akciji koje Knjižničarsko društvo Rijeka provodi posljednjih nekoliko godina, a koja je održana povodom uskršnjih blagdana. Dobrom voljom članica knjižničarskog društva i knjižnica Primorsko-goranske županije prikupljeno je više od 120 knjiga i slikovnica, preko 400 igračaka, a tim se darivanjem željelo djeci uljepšati uskršnje blagdane.

Najveći broj slikovnica, knjiga i igračaka prikupila je, i svakako najviše pridonijela ovogodišnjoj akciji, OŠ Ivana Mažuranića Novi Vindolski u dogovoru s ravnateljem Borisom Turjakom i knjižničarkom Dajanom Lušić, koji navode: *Ponosni smo što su se u akciju uključili svi učenici i djelatnici OŠ Ivana Mažuranića Novi Vinodolski i smatramo da bi sličnih akcija trebalo biti više. Nadamo se da ćemo svojim priložima izmamiti osmjeh na dječja lica i uljepšati im nadolazeće blagdane što je i bio cilj ove akcije.*

U dogovoru s Brankom Pajezetović, ravnateljicom Doma i predstavnicama Knjižničarskog društva Rijeka, Dejanom Golenko i Evgenijom Arh, prikupljenim knjigama i slikovnicama oblikovat će se knjižnica za štíćenike Doma kao krajnji cilj humanitarne akcije. Želja je doprinijeti jačanju čitalačkih navika te navika korištenja knjižnice i knjižničnih usluga djece s posebnim potrebama.

12. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica

Opatija, 11.-13. svibnja 2011.

Dejana Golenko

Knjižnica Pravnog fakulteta u Rijeci
dejana@pravri.hr

12. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica u organizaciji Sekcije za visokoškolske i specijalne knjižnice Hrvatskoga knjižničarskog društva i Sveučilišne knjižnice Rijeka održane su u Opatiji od 11. do 13. svibnja 2011. Organizacijski odbor 12. dana predstavlja: Tamara Krajna (predsjednica), Alisa Martek, Nada Avakumović, Senka Tomljanović, Zagorka Majstorović, Zrinka Udiljak Bugarinovski i Elizabeta Rybak Budić.

Ovogodišnja tema 12. dana bila je *Knjižnice: kamo i kako dalje?* koja je bila podijeljena na tri podteme, usluge i korisnici; pohrana i zaštita knjižne građe te profesija »knjižničar«.

Upravo zbog širokog raspona teme na skupu je sudjelovalo preko 50 izlagača koji su svojim izlaganjima obuhvatili aktualne teme i najnovije trendove iz područja knjižničarstva i informacijskih znanosti kao i dobru praksu iz hrvatskih i svjetskih knjižnica specijalnih i visokoškolskih knjižnica.

John Lubans sa Središnjeg sveučilišta Sjeverne Karoline u svom pozvanom izlaganju *Leading from the Center: meaning, experience and implications* ukazao je na iskustva timskoga rada u knjižnicama. Tatjana Mušnjak iz Hrvatskoga državnog arhiva u svom pozvanom izlaganju govorila je o suradnji između sveučilišta, baštinskih ustanova i industrije na primjeru međunarodnog projekta *Zephyr o pasivnom održavanju mikroklima u spremištima*.

U okviru skupa održana su i dva okrugla stola: Okrugli stol *Status knjižnice i knjižničara u sveučilišnom sustavu: profesija »sveučilišni knjižničar« (ili knjižničar na privremenom radu na sveučilištu?)* i Okrugli stol *Infoteka za knjižničare*.

Okrugli stol *Status knjižnice i knjižničara u sveučilišnom sustavu: profesija »sveučilišni knjižničar« (ili knjižničar na privremenom radu na sveučilištu?)* jedan je od glavnih događaja 12. dana. Na njemu su gostovali prof. dr. sc. Aleksa Bjeliš, rektor Sveučilišta u Zagrebu, prof. dr. sc. Robert Matijašić, rektor Sveučilišta u Puli, prof. dr. sc. Nevenka Ožanić, prorektorica za znanost Sveučilišta u Rijeci, Dunja Seiter-Šverko, glavna ravnateljica NSK, dr. sc. Josip Stipanov, autor knjige *Knjižnice i društvo* i bivši ravnatelj NSK, Ankica Janković, načelnica Odjela za knjižničnu djelatnost u Ministarstvu kulture i Ante Žužul, predsjednik Uprave Školske knjige. Rasprava je započela čitanjem *Pisma javnosti Društvo (zaboravljenog) znanja ili Jesu li knjižnice potrebne društvu znanja?* koje su sastavili ravnatelji/voditelji sveučilišnih knjižnica, predstavnici sveučilišta u Osijeku, Puli, Rijeci, Zadru, Splitu i Dubrovniku u Zajednici knjižnica sveučilišta Hrvatske i predsjednica Hrvatskog knjižničarskog društva, kojim se željela skrenuti pozornost na misiju knjižničara znanstvenih i visokoobrazovnih institucija te inicirati javna rasprava o pitanjima koja su ključna za uspješno ostvarivanje vizije »društva znanja«.

U okviru Okruglog stola *Infoteka za knjižničare* prikazana je zbirka pravnih i stručnih informacija namijenjena knjižničarima za zagovaranje u svojoj lokalnoj, visokoškolskoj i znanstvenoj zajednici. Zbirka pravnih i stručnih informacija dostupna je na portalu kampanje *Imam pravo znati, imam pravo na knjižnicu*.

Pored izlaganja i okruglih stolova, tijekom skupa održane su dvije radionice, prva pod nazivom *Sveučilišni knjižnični sustavi s aspekta nabave i međuknjižnične posudbe: stanje i mogućnosti* i druga *Knjižničarske usluge danas: rad s korisnicima na izvorima službenih publikacija i državnih informacija* koje su organizirale Komisija za nabavu knjižnične građe i međuknjižničnu posudbu i Komisija za državne informacije i službene publikacije.

Predstavljen je i *Zbornik radova 11. dana*, kao i veliki broj posterskih izlaganja s prikazom bogatog iskustva rada visokoškolskih i specijalnih knjižnica.

12. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica završili su konstruktivnim zaključcima:

- izraditi upute za registraciju fondova visokoškolskih i specijalnih knjižnica izvan sustava kulture kao kulturnog dobra: HKD, Komisija za zaštitu knjižnične građe;
- izraditi praktične upute za donošenje Plana mjera za slučaj katastrofe temeljem Pravilnika o zaštiti knjižnične građe: Matična služba NSK; Stručno vijeće sveučilišnih knjižnica i Komisija za zaštitu knjižnične građe;
- poticati izgradnju repozitorija u sustavu znanosti i visokog obrazovanja i umrežavati ih: NSK;
- definirati Nacionalnu strategiju visokoškolskih i specijalnih knjižnica: Matična služba NSK; Stručno vijeće sveučilišnih knjižnica, HKD, Sekcija za specijalne i visokoškolske knjižnice;
- inzistirati na provođenju učinkovitog sustava nadzora pridržavanja zakonskih i podzakonskih propisa koji se odnose na knjižničnu djelatnost u specijalnim i visokoškolskim knjižnicama: matične sveučilišne knjižnice, Stručno vijeće matičnih sveučilišnih knjižnica i MZOŠ;
- požurnica za usvajanje Standarda za visokoškolske knjižnice: HKD;

- uputiti MZOŠ-u prijedlog za osnivanje Službe za knjižničnu djelatnost (po uzoru na Ministarstvo kulture): HKD;
- usvajati i obvezno prevoditi na hrvatski jezik sve međunarodne i europske norme koje se odnose na knjižničnu djelatnost te educirati o njihovoj primjeni: HKD, Komisija za statistiku i pokazatelje uspješnosti u knjižnicama;
- koncipirati, ustrojiti i razvijati knjižnične sustave na sveučilišnoj i nacionalnoj razini, te u sustave uključivati i specijalne knjižnice izvan Matične službe NSK; sveučilišta: odnosno sveučilišne knjižnice, Stručno vijeće sveučilišnih knjižnica;
- oblikovati i razvijati strategiju marketinga visokoškolskih i specijalnih knjižnica: HKD, Radna grupa za javno zagovaranje;
- doraditi strategiju javnog zagovaranja na način da se uključe projekti za visokoškolske i specijalne knjižnice: HKD, Radna grupa za javno zagovaranje te
- skup podržava pismo javnosti pod nazivom Društvo (zaboravljenog) znanja ili Jesu knjižnice potrebne društvu znanja? koje je pročitano na Okruglom stolu u okviru skupa, kao poticaj za promišljanje misije knjižnica u Nacionalnoj strategiji visokoškolskih i specijalnih knjižnica.¹

Izuzetno dobra posjećenost skupa i veliki broj izlagača ukazao je da su i 12. dani nastavili s tradicijom očuvanja misije i promicanja knjižničarstva kao profesije te podizanju učinkovitosti kvalitete usluga knjižnica svih vrsta knjižnice, a to su potvrdili i svojim novodobivenim amblemom: sovicom s knjižicom i kapicom.

¹ Zaključci preuzeti, Tomljanović, S., 12. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica Opatija, 11.-13. svibnja 2011., br. 52 (2011), URL: <http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/416> (2011-08-30).

Osvrt na knjigu

Selo Gornji Kut i njegova »Hrvatska čitaonica«

Ivana Vladilo

Knjižnica Strojarske škole za industrijska i obrtnička zanimanja Rijeka
ivana.vladilo@gmail.com

Knjiga mr. sc. Karmen Delač-Petković, *Selo Gornji Kut i njegova »Hrvatska čitaonica«* impozantna je svojim opsegom (443 stranice) i opremom (268 slikovnih priloga: fotografija, dokumenata, crteža, mapa, tablica). Ova nam zavičajna monografija kroz šest tematskih cjelina, istraživačkom dokumentarnom pričom predstavlja jednu, u našim prilikama jedinstvenu knjižnicu, koju su 1936. g. osnovali sami mještani Gornjih Kuti, o njoj brinuli svih godina volonterski, predano do današnjih dana.

Kroz knjigu autorica Karmen Delač-Petković, otkrila nam je svoju najosobniju vezu s Knjižnicom i potrebu da sva svoja dugogodišnja istraživanja, rad na očuva-

nju i promicanju ovoga zavičajnog blaga učini što vidljivijima i odgovarajuće vrednovanima.

Uz brojne podupiratelje, izdavači su knjige Hrvatska čitaonica Sela Kuti, Općina Brod Moravice te Matica hrvatska Ogranak Viškovo.

Dr. sc. Marina Čizmić-Horvat navodi naglašava: »... ovo nije obična knjiga. To je nesvakidašnja, a po mnogočemu i važna knjiga za hrvatsku kulturnu povijest. Iako knjiga govori o rađanju i životu knjižnice u malom goranskom selu Gornji Kuti, koja je osnovana već 1936. godine, to nije samo knjiga o povijesti hrvatskog knjižničarstva.«

Uistinu, iz ove knjige, kroz dugogodišnje djelovanje Čitaonice, upoznajemo i prošlost i sadašnjost, povijest i današnjicu jedne goranske kulturne oaze. Pisana nasdasve zanimljivo i čitko, opremljena iscrpnim znanstvenim aparatom, pravi je primjer i poticaj budućim regionalnim povijestima hrvatskih knjižnica.

Pozivom knjižničarka, Karmen Delač-Petković dala nam je jednu veliku knjigu o jednoj maloj velikoj knjižnici.

- Karmen Delač-Petković, knjižničarka Strojarsko-brodograđevne škole u Rijeci, na Filozofskom fakultetu u Zagrebu uspješno je obranila doktorat s temom »Razvoj knjižnica Gorskoga kotara« i stekla akademski naslov doktora informacijskih znanosti, grana knjižničarstvo.

Najbolji školski knjižničari

nagrađeni godišnjom nagradom HUŠK-a

»Višnja Šeta«

5. godina državne nagrade »Višnja Šeta«
na 10. skupštini HUŠK-a RH,
u Dubrovniku, 23.05.2012.

Korina Udina

Knjižnica Osnovne škole Kostrena
korinau@yahoo.com

Prema Pravilniku za dodjelu, nagrada »Višnja Šeta« namijenjena je školskim knjižničarkama i knjižničarima, u znak trajne uspomene na jednu od najpoznatijih promicateljica modernog hrvatskoga školskog knjižničarstva, Višnju Šeta (1948.-2002.), knjižničarku Prve hrvatske sušačke gimnazije u Rijeci. Opširnije informacije nalaze se na www.husk.hr i našoj Facebook stranici. Kao podsjetnik mladim kolegama i kolegicama vrijedi još jednom reći tko je bila Višnja.

Višnja Šeta idejna je začetnica Proljetne škole školskih knjižničara Republike Hrvatske prije 25 godina, pokrenula je stručno usavršavanje školskih knjižničara u Primorsko-goranskoj, Istarskoj i Ličko-senjskoj županiji kada takav vid usavršavanja u Hrvatskoj nije postojao. Proljetna škola školskih knjižničara, podržana od tadašnjeg Zavoda za školstvo u Rijeci, počela je entuzijazmom i volonterskim radom uključenih predavača i knjižničara. Osoba koja je generacije školskih knjižničara poučavala praktičnoj metodi školskog knjižničarstva, okupljala i predvodila struku na brojnim stručnim skupovima, jedna je od osnivačica Hrvatske udruge školskih knjižničara, te se njenim imenom nazvala nagrada koju HUŠK godišnje dodjeljuje školskim knjižničarkama i knjižničarima koji su se u svom radnom okružju istakli predanim, inovativnim radom uz zapažene rezultate u području školskog knjižničarstva.

Uz 10. obljetnicu HUŠK-a i 5. obljetnicu nagrade »Višnja Šeta«, predsjednica HUŠK-a Vanja Jurilj i Upravni odbor udruge formalizirali su izgled nagrade posebnom Diplomom koja je tiskana prema dizajnu Borisa Ljubičića i plaketom. Povjerenstvo za dodjelu Nagrade »Višnja Šeta« 2012. prema teritorijalnoj zastupljenosti čine: Mirjana Milinović, Bjelovarsko-bilogorska županija, Rovišće; Irja Jerković, Dubrovačko-neretvanska županija, Dubrovnik; Dijana Čupić, Zagrebačka županija, Zagreb i Korina Udina, Primorsko-goranska županija, Rijeka, predsjednica.

U ovih pet godina nagrađeni su državnim godišnjom nagradom »Višnja Šeta« izabrani školski knjižničari, neki od njih su danas profesori na fakultetima u Osijeku i Zagrebu:

- **2008.** nagradu su dobile Jasmina Lovrinčević, Dinka Kovačević, Jadranka Lasić Lazić, Ruža Jozić, Korina Udina.
- **2009.** Ivana Vladilo, Marija Mudri, Jadranka Groza.

- **2010.** Mirjana Milinović, Karmen Delač Petković, Evica Tihomirović.
- **2011.** Biserka Šušnjić, Sanja Galic, Marija Prcić Bilić.

Biserka Šušnjić je naš »dobri duh« Proljetnih škola školskih knjižničara Republike Hrvatske od devedesetih godina. Jedna je od osnivačica HUŠK-a.

Bogato tridesetpetogodišnje radno iskustvo stekla je u bečkim osnovnim školama u Austriji; u srednjim školama u Bosanskom Petrovcu i u Klasičnoj gimnaziji u Zagrebu. Slijede poslovi na razvoju školskoga knjižničarstva i odgojno-obrazovnog sustava u Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa RH, Zavodu za školstvo i Agenciji za odgoj i obrazovanje

Još 2000.-te godine ustrojila je i organizirala mrežu Županijskih stručnih vijeća školskih knjižničara koja i danas uspješno provodi stručna usavršavanja u suglasnosti s AZOO.

Dobro organiziranim i kvalitetnim stručnim usavršavanjem školskih knjižničara te uspostavljanjem suradničkih odnosa među onima koji utječu na rezultate, nastojala je da školske knjižnice budu multimedijsko, informacijsko, komunikacijsko i stvaralačko središte škole, te da program rada bude potpuno integriran u školski kurikulum i predstavlja središnju točku obrazovnog procesa. Poticala je ostvarenje standarda za školske knjižnice. Utjecala je na koordinirano djelovanje županijskih stručnih vijeća školskih knjižničara, ministarstava (prosvjete, kulture, znanosti, obnove...), vladinih razvojnih projekata cijeloga društva (informatizacija i internetizacija...), fakulteta koji obrazuju knjižničare, strukovnih udruga, međunarodnih strukovnih akcija. Zapravo, prva je viša savjetnica za stručne suradnike školske knjižničare pri Agenciji za odgoj i obrazovanje u Zagrebu i nagrađena Nagradom Višnja Šeta.

Nagrada »Višnja Šeta« 2012. godine dodijeljena je: Jadranki Gabriša Perković iz Sisačko-moslavačke županije, Industrijsko-obrtnička škola Sisak, Danici Pelko iz

Krapinsko-zagorske županije, OŠ Donja Stubica i Zori Hajdarović iz Međimurske županije, OŠ Nedelišće.

Hvala Vam, »anđeli« naših školskih knjižnica, što tako nesebično dajete sebe struci i djeci...

Predsjednica Povjerenstva Korina Udina, mag. bibl.
voditeljica SVOK-a PGŽ, str. sur. savjetnica

1. državni stručni skup HUŠK-a u Splitu:

**Horori a priori?
Knjige o kojima se ne govori, a tražene su
fondovima školskih knjižnica**

Korina Udina

Knjižnica Osnovne škole Kostrena
korinau@yahoo.com

Nakon 10 godina postojanja Hrvatske udruge školskih knjižničara Republike Hrvatske, zaživjela je i ideja o samostalnom stručnom skupu HUŠK-a za usavršavanje i rješavanje stručnih pitanja školskih knjižničara Hrvatske. Velik odaziv sudionika skupa iz različitih dijelova Hrvatske dokazuje zanimljivost teme i snaženje strukovne udruge. Neosporno je da u vrijeme najveće društvene krize, nepovoljnog profesionalnog identiteta školskog knjižničara prema zakonskim aktima koji još uvijek deprofesionaliziraju rad stručnog suradnika knjižničara, školski knjižničari ipak

neumorno promišljaju kako djelovati pozitivno na čitateljski ukus učenika i socijalizaciju djece u našoj društvenoj stvarnosti.

O knjigama o kojima se ne govori, a tražene su fondovima školskih knjižnica progovorilo se od 28. do 29. listopada u Splitu.

Uz ovogodišnju temu **Međunarodnog mjeseca školskih knjižnica: školske knjižnice osnažuju učenike za život**, razgovaralo se o dječjoj književnosti s vrlo različitih socioloških, kulturoloških i društvenih aspekata, te s opservacijama iz prakse školskih knjižnica. Goste je u ime Hrvatske udruge školskih knjižničara pozdravila njena predsjednica Vanja Jurilj, dipl. knjiž., i organizatorica skupa u Splitu iz Agencije za odgoj i obrazovanje Split Ana Krželj, viša savjetnica za školske knjižnice, a u ime Sekcije za školske knjižnice Hrvatskog knjižničnog društva skupu se obratila Lorenka Sanvicenti Bučević. Sadržajnim i podržavajućim riječima stručni skup je u ime pokrovitelja Grada Splita otvorila dogradonačelnica Anđelka Visković, prof.

Skup je bio podijeljen u tri dijela:

- izlaganja koja su se bavila tematikom nasilja u literaturi za djecu i mlade,
- izlaganja koja su se bavila tematikom seksualnosti u literaturi za mlade i
- okrugli stol s temom »Načelo slobodnog pristupa informacijama i odgojno-obrazovna uloga školske knjižnice — kako ih pomiriti kad je riječ o tematici nasilja i seksualnosti?«

Predavači i aktivni sudionici skupa bili su ugledni stručnjaci s fakulteta i institucija koji se bave tom problematikom: prof. dr. sc. Dražen Lalić dao je sociološki osvrt na djelovanje knjižnica u kontekstu nasilničkoga ponašanja mladih u suvremenom hrvatskom društvu; prof. dr. sc. Dubravka Zima prikazala je istraživački pristup dječjoj i adolescentskoj književnosti te tabue: spolnost, horor, obiteljski tabui; mr. sc. Amir Hodžić otvorio je sociološki pogled na edukaciju o seksualnosti; mr. sc. Valerija Večei-Funda iz OŠ Lepoglava iznijela je pedagoško istraživanje miš-

ljenja učenika o knjigama s elementima nasilja i horora, ili dr. sc. Ivanka Stričević koja je pretresla knjižničnu nabavnu politiku između interesa i realnosti.

Problematiku nasilja u književnim djelima vrlo je zorno prikazao dr. sc. Srećko Listeš, viši savjetnik za hrvatski jezik i predsjednik Društva profesora hrvatskoga jezika iz Splita, pregledom literature koju čitaju srednjoškolci. Počevši od grčke mitologije i antičke drame, svi su odnosi među likovima nasilni, bratoubilački, incestuozni. Tu tematiku u određenim društvenim razdobljima tabuiziramo, da bi ih u nekim sljedećima detabuizirali. Koliko učimo iz književnosti i učimo li od književnosti, postavio je pitanje dr. sc. Srećko Listeš na kraju svog izlaganja.

Kako sve u životu počinje *ab novo* tako je i ovaj skup započeo pričama iz usmene predaje i narodne književnosti izlaganjem Jasne Held, profesionalne pripovjedačice iz Dubrovnika. Zanimljivo je da je to traženo zanimanje u svijetu, gdje se obnavlja prenošenje priča usmenom predajom. Sudionica je brojnih festivala pripovjedača u zemlji i u Europi. Svoje izlaganje započela je, naravno, pričom.

Svaka bajka počinje sa: bio jednom jedan kraljević; koliko kraljevića u životu poznajemo; što doživljava mlada osoba u stvarnom životu ako sluša samo bajke sa sretnim završetkom; život teče rješavanjem različitih problema; koliko primjećujemo što se doista događa u stvarnom svijetu; kakve nam priče trebaju da izoštrimo pažnju; ako ga ne primjećujemo, život prolazi pored nas u nepovrat. Bajke su poput zagrljaja, kaže Jasna Held.

To su priče procesa, dramtizacijom se dijete postavlja u proces razmišljanja o uzrocima lošeg ponašanja likova ili dobrog ponašanja. Svatko od nas najjaču spoznaju ima iz osobnog iskustva, djeca nemaju to životno iskustvo, ali doživljavaju čitajući priče i u tom doživljaju priče nauče odlučivati. Malo je bajki za djecu, to su priče za različite uzraste i za odrasle, tako ih treba djeci interpretirati. Dala je primjer iz lektire »Šaljive narodne pripovijetke« zbirku usmenih narodnih priča zapravo za odrasle. Važna je interpretacija sadržaja da bi ga mladi mogli razumjeti. Svaka

njena ispričana priča ima opću narodnu pouku, svima razumljivu i prihvatljivu, zato je mogu slušati djeca i u engleskim školama kao i kod nas.

Još davne 1946. godine pisalo se o obiteljskim tabuima, objašnjavala je dr. sc. Dubravka Zima, tome svjedoči knjiga »Blizanke« Ericha Kestnera o rastavi roditelja. Adolescentska književnost objašnjava otpor ili poraz mlade nadolazeće generacije društvenim tabuima, jer adolescenti donose promjene na bolje. Ako prihvaćaju prilagodbu u društvu u kojem žive, prihvatili su poraz u borbi za drukčijim.

No, »Blizanke« su sa sretnim završetkom, ali postoje knjige u lektiri koje nemaju sretan završetak, dapače, opisuju rodno nasilje kao u »Brezi«, nasilje prema ženama, »Iz velegradskog podzemlja« problem alkoholizma. O mnogim naslovima se raspravljalo u vizurama različitih struka.

Izražena je potreba revidiranja popisa lektira, što učenici trebaju čitati u okviru odgojno-obrazovnih programa i što će ih poticati na čitanje iz užitka, s pretpostavkom da je automatizam čitanja već usvojen u ranoj školskoj dobi. Zaključeno je da je potrebna i obvezna i neobavezna literatura u školskim fondovima. Ključan je i kontekst odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj kojem je nužna sustavna školska edukacija mladih u poučavanju odnosa u društvu, kulturnih i drugih prava, o vrijednostima i stavovima u društvu, ljudskom razvoju pa i reproduktivnom zdravlju.

Knjiga je najbolji eskapizam, primijetio je Neven Antičević, direktor Algoritma. Knjiga vas usiše svojim sadržajem i na trenutak pobjegnute od svijeta, ljudi empatijom suosjećaju s knjigom, ne moraju proživjeti da bi doživjeli. Mladi gutaju horore jer su jednostavni, i ne baš vrijednim sadržajem, ali sa sretnim završetkom, rekao je, objašnjavajući pomamu za E. Steinom. Usvajaju brzinu čitanja popularnim knjigama što doprinosi poticanju čitanja, zaključio je Antičević.

Emica Calogjera, urednica Školske knjige, predstavila je literaturu koja bi bila pogodna za neobavezno čitanje, a potiče razmišljanja upravo o ovim temama, prim-

jerice roman »Čarobna ploča« ili Biblioteka »za genijalce« koja sadrži ilustrirane knjige o Sokratu, Decartesu, Kantu.

Važnost odnosa prema knjižnici i knjigama spomenuo je i dr. sc. Dražen Lalić podsjetivši nas na grafit kojeg svi znamo: *DOLAZI SMAK SVIJETA, POKAJ SE I VRATI KNJIGE U KNJIŽNICU.*

Knjižničari su glavni komunikatori između knjiga i mladih, trebaju voljeti svoj posao, djecu, knjige, savjetovao je između ostalog poznati sociolog. Obitelj nije svijet, vršnjački utjecaj je također važan, pa umjesto da škola i roditelji prebacuju odgovornost za odgoj i obrazovanje mladih, trebamo i možemo djelovati na mlade koji će međusobno razviti svoja pravila društvene socijalizacije, zaključuje se iz izlaganja.

Tko od nas, školskih knjižničara želi da ga učenici pamte samo po rečenici: Vрати knjige!

Upravo to je razlog sudjelovanja na ovom skupu koji je problemski dotaknuo rad školskih knjižničara i knjigu.

U okviru skupa održana je i pjesnička večer povodom **Četrdesete obljetnice pogibije Josipa Pupačića** u organizaciji Društva profesora hrvatskoga jezika i Gradske knjižnice Marka Marulića iz Splita, kao i obilazak stare jezgre Splita uz stručno vodstvo **Gerarda Denegrija**, predstavnika Protokola Grada Splita.

Također je i organiziran **stručni izlet u Antičku Salonu i Etno selo Radošić.**

Posjetili smo Osnovnu školu don Lovre Katića u Solinu i školsku knjižnicu gdje su učesnici čuli zanimljivo izlaganje školske knjižničarke Ine Vuković, o radu knjižnice u tako velikoj školi, o pustinji Blace i tradicionalnim običajima otoka Brača. Tom prigodom voditeljici školske knjižnice, u ime Hrvatske udruge školskih knjižničara uručen je komplet knjiga za poticanje čitanja iz užitka. Upoznavanje Solina upotpunio je obilazak **Antičke Salone** uz stručno vodstvo školskog knjižničara **Vladimira Gudelja Velage**, dipl. knjiž. i predsjednika splitske podružnice HUŠK-a.

Motivirajuće je pozitivno ozračje i sadržajna zastupljenost, način problematiziranja i rješavanja pitanja koja su knjižničari postavljali. Svakako je ovo jedan od onih skupova koji se pamte.